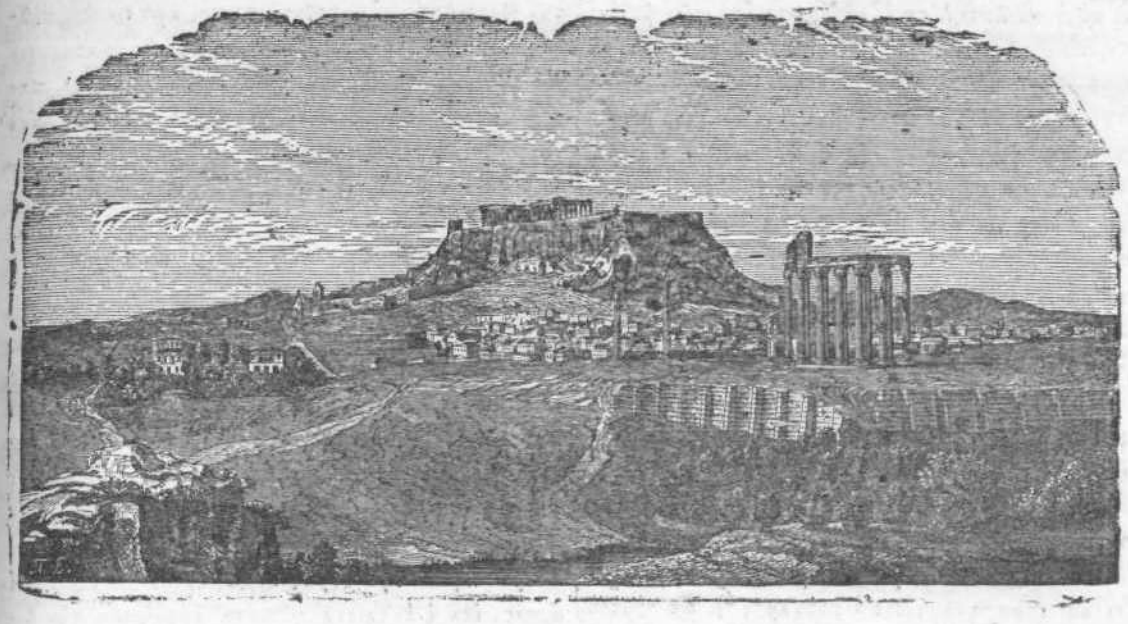

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1871. ΤΟΜΟΣ ΚΑ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 500

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ
ΕΠΙ ΤΩΝ
ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝ. ΓΛΩΣΣΗΣ
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΩΣ ΠΡΟΣ κτλ. [1]).

Περί τινων ἀπὸ τῆς ζωηρότητος καὶ δριμύτητος τῆς ὁράσεως κ.λεθέντων ζώων, ἰδίως δὲ περὶ τῶν ὀνομασιῶν Δράκων Ὄφις Σαταρᾶς Διάβολος ὡς ἐχόντων σημασίαν τὴν αὐτήν.

—

α'. Πολλὰ καὶ διάφορα τῶν ζώων ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τῆς στιλπνότητος ὀξύτητος καὶ δριμύτητος τῆς ὁράσεως αὐτῶν· οὕτως τὸ ὀξυδερκέστατον τούτων ἡ Λυγξ ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ *λύκη* λατ. lux ἤτοι τὸ φῶς ὅθεν καὶ λεύσσειν, ἀγγλ. to look τὸ ὁρᾶν. Λυγκεὺς ὄνομα τινὸς τῶν Ἀργοναυτῶν διὰ τὴν ὀξυδέρκειαν αὐτοῦ. Θέλουσι δέ τινες ὅτι καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ Λύκου ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ· ἐντεῦθεν Λυκοῦργος οὐχὶ ὁ ἐργαζόμενος τὰ τοῦ λύκου ἀλλὰ τὰ τοῦ φωτός· Loka σανσκριτ. ὁ ὀφθαλμὸς lokana τὸ ὀπτάνομαι ὁρῶ, ἐντεῦθεν Λιθουαν. lokis τὸ ζῶον ἄρκτος διὰ τὴν στιλπνότητα τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Τοῦτο σανσκριτ. ariska ἀπὸ τοῦ arik ἢ arish τὸ στίλβειν αὐγάζειν λάμπειν, ἴσως δὲ καὶ τὸ λατιν. ὄνομα αὐτῆς ursus ἀπὸ τοῦ uro τὸ ἀνάπτω φλέγω λάμπω, ὅθεν καὶ aurum ὁ χρυσὸς aurora ἡ αὐγή.

Συγγενὲς τῷ σανσκριτ. arik εἶνα τὸ ἑλλην. *ἀργὸν* σημαῖνον τὸ λευκὸν καὶ λαμπρὸν, ἀφ' οὗ καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ *ἀργύρου* ἔτι δὲ καὶ τῆς *ἀργίλλου*· *ἀργήτης* κεραυνὸς παρ' Ὁμήρῳ ὁ ἐξαστράπτων φλογερῶς. Ἐκ τούτου καὶ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους τὸ ἑλλην. ὄνομα τοῦ ζώου *ἄρκτος*, ὅπερ καὶ ἄρκος (τοῦ τ ὄντος εὐφωνικοῦ) ὡς ὁρᾶται ἀπὸ τῶν ὑποκοριστικῶν *ἀρκίλλος* ἢ *ἀρκῆλος* καὶ τοῦ δημοτικοῦ ἀρκοῦδα (ἄνευ τοῦ τ), ἔτι δὲ καὶ τοῦ *ἄρκιος* ὁ ἀρκτῶος [2]).

β'. Ἀπὸ τοῦ *δέρκο-μαι* τὸ ὁρῶ γίνεται ἡ *δορκὰς* ὡς διαστίλβοντας ἔχουσα τοὺς ὀφθαλμούς. Τοῦτο ἐπικυροῦται καὶ ἀπὸ τῶν ἑπομένων. Τὸ gaze ἀγγλ. τὸ ἀτενῶς ὁρᾷν ἤτοι δέρκεσθαι καὶ gazel ἢ γαλλ. gazelle ἡ δορκάς. Har ἢ ghar σανσκριτ. τὸ στίλβειν καὶ harina εἶδος δορκάδος, ἡ ἀντιλόπη [3]). Ἀλλὰ

[1]) Ὅρα «Πανδώρας» φυλλαδ. 472 καὶ 493.

[2]) Περὶ δὲ τοῦ πῶς ὁ παρὰ τὸν πόλον λαμπρὸς ἀστερισμὸς Ἄρκτος σανσκριτ. Ariska πρέπει ἀπ' ἀρχῆς νὰ ἐκλήθη οὕτως οὐχὶ ἀπὸ τοῦ ζώου ἀλλ' ὥσπερ καὶ τὸ ζῶον, ἀπὸ τῆς στιλπνότητος εἶτα δ' οἱ μεταγενέστεροι συνέχεον αὐτὰ, ὅρα ἐν τῷ ἀξιολόγῳ συγγράμματι τοῦ Max Muller, Nouvelles Leçons sur la Science du Langage (μεταφρ. ἀπὸ τοῦ Ἀγγλ.) τὰς πάσας σελίδας 79—86 τόμου II.

[3]) Ὁ αὐτὸς αὐτόθι σελ. 99.

καὶ αὐτὸ τὸ *ἀντιλόπη* ὁδηγούμενος ὑπὸ τῶν ῥηθέντων, εἰκάζομαι ὅτι *ἀντιλύκη ἀντιλύκη* (κατὰ τὰ lupus λῦκος) διὰ τὸ αὐτῆς ἀντοφθαλμιᾷν.

Τὸ *δέρκω* δηλαδὴ δρῷ ἀπαντᾶται καὶ παρ' Ἀπολλωνίῳ τῷ γραμματικῷ ὡς *δρῶ*, παρὰ δ' Ἡσυχίῳ *δρωπάζω* καὶ *δροκτάζω*, ἴσα τῷ ἐμβλέπω· τοῦτο σανσκρ. dar καὶ dri. Ἐκ τούτου ἡ *δορκὰς* ἀγγλ. deer καὶ ἀλβαν. dri. Αὐτόθεν καὶ τὸ Ὁμηρ. ἐπιῤῥ. *ὑπόδρα*, ὅταν ὁ λαλῶν ὑφορᾷ τὸν ἐναντίον ῥίπτων αὐτῷ βλέμματα φλογερὰ ὑπὸ τῆς ἐξάψεως καὶ τοῦ θυμοῦ. Πολὺ δὲ ὑποπτεύομαι μήπως κατ' ἀναλογίαν καὶ τὸ ἑβραϊκὸν theo ἡ δορκὰς προέρχεται ἀφ' ἧς ῥίζης καὶ τὸ ἑλλην. θεῶμαι, ὅπερ ἴσον τῷ δέρκομαι.

Ἀπὸ τοῦ δέρκω καὶ ἐν ἀῤῥ. σχημ. δορκῶ, ἐκλείποντος τοῦ δ ὡς καὶ ἐν ἄλλοις, καθὰ ἐλαλήσαμεν ἀλλαχοῦ, ἔχομεν τὸ *ὄρκη* ἡ ὅρασις, ὡς παρ' Ἡσυχίῳ, καὶ *ὄρκο*τσακωνιστὶ ὁ ὀφθαλμός [4]). Ἐκ τούτου *ὄρυξ* καὶ *ὄρυγξ* παρὰ τοῖς Ἑβδομ. ἡ δορκάς. Ἵνα δὲ τελειόσω τὰ περὶ τῆς *ἄρκου* καὶ τῆς *δορκάδος* παρατηρῶ ὅτι πιθανὸν καὶ ἡ Ἀρκαδία νὰ ἐκλήθη οὕτως ἀπὸ τῶν ἐκεῖ ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις ἐποχαῖς ἐπιπολαζουσῶν ἀρκουδῶν, ὅπως καὶ ἡ χῶρα τῆς ἐν Ἑλβετίᾳ Bern ἀπὸ τοῦ bär ἄρκτος. Καὶ αἱ Ὀρκάδες νῆσοι πιθανὸν ἀπὸ παραπλησίου τινὸς καταγωγῆς ὡς ἀρκτικώταται πασῶν.

γ'. Ἀπὸ τοῦ *δέρκω* ἔχωμεν *δέργμα* τὸ βλέμμα, ἐξ οὗ ἀναντιῤῥήτως καὶ ὁ *δράκων*, διὰ τὴν δριμείαν στιλπνότητα τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ [5]). Οὕτως ὁ Ξέρξης παρίσταται ὑπὸ τοῦ Αἰσχύλου (ἐν Πέρσαις ς. 81) ὡς

Κυανοῦν ὄμμασι λεύσσων φονίου δέργμα δράκοντος.

Καὶ παρ' Εὐριπίδῃ (ἐν Φοινισσ. ς. 657) ἀπαντῶμεν

Ἔνθα φόνιος ἦν δράκων — Ἄρεως ὠμόφρων φύλαξ
Νάματ' ἔνυδρα καὶ ῥέεθρα— Χλοερὰ δεργμάτων κόραισι
Πολυπλάνοις ἐπισκοπῶν.

Οἱ δράκοντες καθὸ δερκόμενοι καθὸ ὁρῶντες ἐμυθολογήθησαν ὡς φρουροὶ (πρὸ-ὁροι) καὶ φύλακες διαφόρων ἀντικειμένων, θησαυρῶν πηγῶν προσώπων κ.τ.λ. Οὕτως δράκων ἦτο ὁ φρουρὸς τοῦ κήπου τῶν Ἑσπερίδων, ὁ τοῦ χρυσοῦ Δέρατος (υἱὸς δὲ τοῦ Φόρκυνος καὶ τῆς Ἐχίδνης) ὁ τῆς πηγῆς Δίρκης, ὁ τῆς πηγῆς Κασταλίας κ. τ. λ. Καὶ ἐν τοῖς παραμυθίαις τοῦ Μεσαιῶνος, εὐρωπαϊκοῖς τε καὶ ἀσιατικοῖς, πολλαχοῦ ἀπαντῶνται οἱ δράκοντες ὡς πράγματος τινὸς φρουροί, ἐπίσκοποι, ἐπιτηρηταί, ἐπόπται, πασῶν τούτων τῶν ὀνομασιῶν οὐσῶν *ὁράσεως* καὶ ἐφ-ορούσεως σημαντικῶν [6]).

δ'. Ἐκ τούτου τεκμαίρομαι ὅτι καὶ τὸ *ὄφις* ἀπὸ τοῦ *ὄψ ὀπὸς* ὅθεν καὶ τὰ ὀπτάνομαι ὤφθην ὄψις ὀφθαλμὸς, ὁ οὖν ὄφις οἷον ὄφθις. Ἐν τῷ ἑπομένῳ στίχῳ τῆς Ἰλιάδος (Μ. 208).

Τρῶες δ' ἐῤῥίγησαν ὅπως εἶδον αἰόλον ὄφιν

οἱ γραμματικοὶ λέγουσιν ὅτι τὸ ἐν τῷ ὄρει *ο* ἐκλαμβάνεται ὡς μακρὸν, ἀλλ' ἀναιτιολογήτως ὡς μὴ διακρίνοντες τὸ διατί. Ἐὰν ἐγνώριζον τὴν αὐτοῦ παραγωγὴν, ἤθελον κρεῖττον προτείνει τὸ νὰ γράφεται ἢ διὰ τοῦ ω *ὤφις*, κατὰ τὰ ἀπὸ τοῦ ὄψις πρόσ-ωπον μέτ-ωπον ἐν ὤπιον κτλ. ἢ *ὄφθις* κατὰ τὸ ὄπτομαι ὤφθην ὀφθ-αλμὸς ὄμμα· ἤθελον δὲ εἰπεῖ καὶ *ὄφφις* ἐὰν ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἐπεδέχετο τὴν διπλότητα τῶν λεγομένων δασέων *ϑ φ χ*. Ἐν τούτων προτείνω θαῤῥαλέως ἔχων αἰτίαν τοσοῦτον λογικήν.

ε. Ταῦτα ὠθοῦσι με εἰς τολμηροτέρας εἰκασίας καὶ πρῶτον μὲν περὶ τοῦ *σκορπιός*, καθὸ εἴδους τῶν ὀφιωδῶν. Ἡ πρὸς εὐφωνίαν ἐπενθήκη ἡ ἀφαίρεσις τοῦ *ρ* δὲν εἶναι τοσοῦτον σπανία ἐν τῇ ἑλληνικῇ καὶ ἄλλαις διαφόροις γλώσσαις ὡς ἐλαλήσαμεν ἀλλαχοῦ. Οὕτω λ. χ. ἔχομεν λακάτη καὶ λακάρτη εἶδος φιλύρας· μογγὸς καὶ δημ. μουγγὸς ὅθεν τὸ μουγκρίζω, παρθένος σκῆπτρον καὶ δωρ. παθένος σκᾶπτον· λατινιστὶ stipes καὶ stirpes, umbella καὶ umbrella. Καὶ συγκριτικῶς τὸ *σκῦτος*· λατιν. scortum, τὸ λέγειν ἀγγλ. to speak γερμ. zu sprachen κτλ. Ὡς ἐκ τούτων εἰκάζομαι ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ σκοπῶ ὁ (σκοπιὸς) σκορπιὸς, ὥςπερ καὶ ἀπὸ τοῦ ὀπτάνομαι ὤφθην ὁ ὄφθις, ὄφις.

ς'. *Σατὰν* καθ' Ἑβραίους καὶ Σύρους, *Σεϊτὰν* κατ' Ἄραβας καὶ Τούρκους, *Σετὶ* καὶ *Σατὰ* κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους ὁ μέγας θεὸς τοῦ Ἅδου ὁ ὑποχθόνιος Δράκων [7]), οὗτος κατὰ τοὺς ἐν Κεϋλάνῃ Ἰνδοὺς Maha-*Sohon*, ἤτοι Μέγας-Δράκων [8]). Ὡς ἐκ τῶν ἤδη ῥηθέντων καὶ τούτου τοῦ τελευταίου συνάμα, εἰκάζομαι ὅτι αὕτη ἡ ὀνομασία κατάγεται ἀφ' ἧς ῥίζης καὶ τὰ ἀγγλογερμαν. to see zu sehen, ἀραβ. seir ἑβρ. schuph [9])· τὸ ὁρᾷν, τὸ θεᾷν (ἐπὶ τὸ δωρ. σεᾷν) ἤτοι θεᾶσθαι, δέρκεσθαι κ.τ.λ. ἑπομένως δ' ὅτι τὰ *ὄφις, δράκων, σατὰν* ἔχουσιν ἐτυμολογικῶς σημασίαν τὴν αὐτήν. Ὡς ἐκ τούτου πιθανὸν ὅτι καὶ ὁ ἐν τῇ λατιν. μυθολογίᾳ καταχθόνιος θεὸς Orcus, οἷον Δ-όρκος Δράκων (κατὰ τὰ ἐν τῷ β'.) ἡ δ' ἑλληνικὴ λέξις *ὅρκος*, ἐπὶ ὁμόσεως, ὅτι ἐπίκλησιν σημαίνει τοῦ θεοῦ τούτου ὡς μάρτυρος τῶν συμβαλλομένων, μετηνέχθη ἔπειτα καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων θεοτήτων. Ταῦτα δὲ λέγομεν οὐχὶ ὡς ὑποστηρίζοντες ἀλλ' ὡς ἁπλῶς προτείνοντες.

ζ'. Οἱ ἑβραιολογοῦντες ὅμως θέλουσιν ὅτι τὸ *Σατὰν* σημαίνει ἐχθρὸν ἀγτίπαλον, ὡς δ' ἐκ τούτου καὶ ἀπατεῶνα, πλάνον καὶ διάβολον. Εἰς τοῦτο ὑποθέτω ὅτι παρεκινήθησαν ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας τῶν διαφόρων χωρίων τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς ὑπὸ τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Ἱερωνύμου τὸ πλεῖστον ἀκολουθήσαντος αὐτοὺς, ἐν οἷς τὸ ἑβραϊκὸν *Σατὰν* ἄλλοτε μὲν ἀφέθη οὕτως ἔχον, ὡς ὄνομα κύριον καὶ ἄλλοτε μετηνέχθη διὰ τῶν ἀνωτέρω λέξεων [10]).

Ἀλλὰ παρατηρῶ ὅτι ἐν τῇ Νέᾳ Γραφῇ τὸ *Σατὰν* παρίσταται ὡς συνώνυμον τῷ *Δαίμων*, ἔτι δὲ καὶ τῷ *Ζεβούλ*. «Καὶ οἱ Γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες· ἔλεγον (περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ), »ὅτι Βεελ-ζεβοὺλ ἔχει καὶ ὅτι ἐν τῷ Ἄρχοντι τῶν »δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. Καὶ προσκαλε»σάμενος αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν αὐτοῖς: Πῶς »δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; κ.τ.λ.» Μάρκ. Γ. 22, Λουκ. ΙΑ. 14. Τί σημαίνει ἄρα τοῦτο τὸ Ζεβοὺλ, ὅπερ ἀπαντᾶται γραφόμενον καὶ Ζεβοὺβ ἢ Ζεβούθ; Οἱ περὶ τὰ ἑβραϊκὰ εἰδήμονες θέλουσιν οἱ μὲν ὅτι μυῖαν, οἱ δὲ ὅτι κόπρον ἀκαθαρσίαν. Οἱ πρῶτοι βεβαίως, ὁδηγούμενοι ἀπό τινος χωρίου τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς (Β. Βασιλ. Α. 1—6), ἐν ᾧ τὸ Behel-Zebub, θεότητα τινὰ τῶν Ἀκκαρονιτῶν, οἱ Ἑβδομ. ἡρμήνευσαν διὰ τοῦ *Θεὸν Μυῖαν*. Δὲν εἶμαι ἁρμόδιος νὰ ἀποφανθῶ περὶ τῶν τοιούτων παρατηρῶ δὲ μόνον ὅτι ἡ μυῖα ὡς λίαν ἀκάθαρτον ζῶον δύναται νὰ σημαίνῃ συμβολικῶς καὶ μεταφορικῶς τὴν ἀκαθαρσίαν καὶ οὕτω καταντῶμεν εἰς τὸ αὐτό, Ὁδηγούμενος ὅμως ἀπὸ τοῦ θέματός μου προβαίνω εἰς τὰ ἀκόλουθα.

ἡ. Ἐν τῇ Μαζδεϊκῇ τῶν Περσῶν θρησκείᾳ, ἧς αἱ παραδόσεις ἔχουσι τοσαύτην συγγένειαν μετὰ τῶν τῆς ἑβραϊκῆς, ὁ καταχθόνιος Δαίμων οὗ τὸ ὄνομα Dje [11]), ὁ προαιώνιος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τῆς δημιουργίας ἁπάσης, εἶναι ἡ αὐτόχρημα *Ἀκαθαρσία*, ἥτις ἢ ὅστις ἵνα ἐξαπατήσῃ τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ὄλεθρον αὐτῶν μετεμορφώθη εἰς δράκοντα ἢ ὄφιν [12])· καὶ ἰδοὺ ἡ συνταύτησις τῆς Ἀκαθαρσίας μετὰ τοῦ καταχθονίου Δράκοντος περὶ οὗ καταγινόμεθα. Οὗτος ἐν τοῖς συριακοῖς θρησκεύμασιν ἐκαλεῖτο οὐ μόνον *Σατὰν*, ὡς πρὸ μικροῦ εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ *Ζεφὼν* [13]) ὃν νομίζω ταὐτὸν τῷ ἐν τῷ ῥηθέντι ἤδη ἐδαφίῳ τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου *Ζεβοὺλ*, ἀμφοτέρων συνηχούντων τῇ ἑβραϊκῇ λέξει *ζεφὰ*, ἥτις σημαίνει ὄφιν. Ὡς οὖν τὸ *Ζεβοὺλ* δύναται φέρειν σημασίαν ὄφεως, τί παράδοξον ἐὰν καὶ τὸ *Σατὰν*, καθὰ παριστάνον ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον, φέρῃ μὲν σημασίαν τὴν αὐτὴν, ἕλκῃ δ' ἑτέρωθεν τὴν αὐτοῦ ἐτυμολογικὴν καταγωγήν;

Ἐπειδὴ οὖν ὁ καταχθόνιος ὄφις ἢ δράκων Σατὰν ἢ Ζεβοὺλ ἐλογίζετο ὡς προαιώνιος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ἀντίπαλος ἀντίδικος καὶ φθονερὸς *διαβολεὺς* αὐτοῦ, ὑποθέτω ὅτι οἱ παλαιότεροι τῶν ἑλληνιζόντων Ἑβραίων ἀκούοντες παρὰ τῶν αἰολιζόντων καὶ δωριζόντων Ἑλλήνων (τοιοῦτοι δ' ἦσαν οἱ πλεῖστοι τῶν παρακολουθησάντων τοὺς Μακεδόνας εἰς Ἀσίαν), τὴν λέξιν *ζάβολος*, ἴσην οὖσαν τῇ ἀττικῇ *διάβολος* [14]) μετεχειρίσθησαν αὐτὰς πρὸς τὸ σημαίνειν τὸν *Ζεβοὺλ*, ἐκ δὲ τούτου διὰ τὴν ταὐτότητα τοῦ ὑποκειμένου καὶ τὸν *Σατὰν*. Ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι, μεθ' ὧν καὶ οἱ καλούμενοι Ἑβδομήκοντα ἑρμηνευταί, οἷοι δήποτε ἦσαν οὗτοι, ἐκλαμβάνοντες ὅτι αἱ ποιότητες τοῦ Σατὰν ἐκφράζουσι καὶ τὴν παραγωγὴν τῆς ὀνομασίας αὐτοῦ, ἐξελλήνισαν αὐτὴν διὰ τοῦ ἐχθρὸς, διάβολος κτλ. Ἰδοὺ εἰκασίαι ὁμολογῶ εἰς ἄκρον τολμηραὶ ἀλλ' ἐγγυώμεναι ὑπὸ τῆς ἀναλογίας, βασιλίσσης τῶν τοιούτων ἐρευνῶν.

θ'. Συμφώνως τοῖς εἰρημένοις ὁ ἐν τῇ Γενέσει (Γ. 1 καὶ 14) ἀναφερόμενος ὄφις καίτοι ἐκεῖ παριστανόμενος ὡς ζῶον ἁπλοῦν καὶ φυσικὸν, οὐδεμιᾶς δ' ἄλλης ποιότητος δαιμονιακῆς σημαντικὸν, ὑπὸ πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πατέρων ἐξελήφθη ὡς

[4]) Τοῦτο ἐξέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ συγγραφέως τῆς Γραμματικῆς τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου, Θεοδώρου, (ἱερέως καὶ οἰκονόμου) ὅςις εἰς τὴν κατὰ τὴν ἐν σελ. 46 ἐξήγησιν τοῦ ναυουρίσματος ἀφήνει τὸ δρκομου ἀνεξήγητον, ὡς εἰ ἐπρόκειτο περὶ ἐμέσεως. Αὕτη ἡ φράσις σημαίνει τὸ δημοτ. φῶς μου 'μάτιαμου, ὡς ἐξάγω ἀπὸ τοῦ Deville Etude sur le dialecte Tzaconien p. 60.

[5]) Παρετηρήθη ὅτι μὴ ὑπαρχόντων βλεφάρων ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ὄφεων καὶ δρακόντων οἱ βολβοὶ αὐτῶν προεξέχουσιν ὡς σφαιρίδια τινὰ καὶ οὕτως ἔξαλλον ἐμποιοῦσι τὴν προσβολήν.

[6]) Οὕτως καὶ ἰταλιστὶ scorgo τὸ ὁρῶ καὶ scorto τὸ φρουρῶ διὰ συνοδίας στρατιωτῶν· scorta, γαλλ. δὲ e-scorte ἡ συνοδεύουσα φρουρά. Θεωρουμένης τῆς κατασκευῆς τῶν ὀφθαλμῶν τῶν κοχλίων ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῶν κεράτων αὐτῶν δι' ἧς δύνανται νὰ ἐπισκοπῶσι ἐξ ὅλων τῶν μερῶν, πολὺ ὑποπτεύομαι μήπως καὶ ἡ γαλλικὴ ὀνομασία αὐτῶν e-scargot γίνεται ἀπὸ τοῦ scorgo.

[7]) Ἀνάγνωθι τὸ Ὧρος ὁ Ἐπαμύνων, ὑπὸ Νερούτσου, ἐν τῇ «Πανδώρᾳ» τῆς 15 Ἰουλίου 1865 σελ. 198—103 ὅπου καὶ περίληψίς τις τῆς Αἰγυπτιακῆς Νεκυοδείλου.

[8]) Alfr. de Maury, Croyances et Legendes de l'Antiquité p. 79.

[9]) Ἐκ ταύτης τῆς σημιτικῆς λέξεως νομίζω ὅτι ἐκλήθη καὶ τὸ ἐν Ἱερουσαλὴμ ὄρος Σιὼν ὅπερ ἅπαντες οἱ ἑρμηνευταὶ ἐξηγοῦσι διὰ τοῦ Σκοπευτήριον. Οὕτως καὶ παρ' Ὁμήρῳ «Σκοπιαὶ καὶ πρόωνες ἄκροι» ἅπερ ἐν ταῖς νεωτέραις γλώσσαις Beauregard Belvedere ἤτοι Καλλισκοπιά.

[10]) Ὅρα τὰ Γ. Βασιλ. ΙΑ 14 23 25, Ψαλτηρ. ΡΗ 5, Σοφ. Σολομ. Α. Μακάβ. Β. 24, Ἐσθηρ. Ζ 4 Η 1, Ζαχ. Γ 1—2, Σειραχ. ΚΑ 30, Α 38, καὶ παράβαλον τὸ τῶν Ἑβδομ. μετὰ τοῦ τῆς Βουλγάτας καὶ τοῦ Ἑβραϊκοῦ κειμένου, ὅπερ εὑρίσκεις ἀκριβῶς ἐν ταῖς μεταφράσεσι τῶν Διαμαρτυρομένων.—Ἐπιθι καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Κ. Οἰκονόμου Πρεσβυτ. περὶ τῆς τῶν Ο ἑρμην. τ. Β. σ. 678.

[11]) Τουρκιστὶ (ἴσως συμφώνως τοῖς Περσαραβικοῖς) dji-b ὁ λῦκος dji-lan ἡ δορκὰς yi-lan ὁ ὄφις δράκων.

[12]) Vendidad Sadè μεταφρ. τοῦ D'Anquetil Du-perer t. 2 p. 113 198 305.

[13]) «Πανδωρ.» Αὐτόθι σελ. 198.

[14]) Καὶ αἰολολατινικῶς παρὰ Λακτανντίῳ Zabolus. Οὕτως ἔχομεν καὶ δημ. ἐπὶ σχετιλασμοῦ Ζάβαλη! ἴσον τοῖς Διάβολε! Δίαολε! καὶ ὁ Ζάβαλης, κατὰ τὸ γαλλ. le pauvre Diable.

ὁ αὐτόχρημα Σατανᾶς ὅστις ἐν τῷ σχήματι τούτῳ ἐνεσαρκώθη ὅπως εἰς ὁμιλίαν ἔλθῃ μετὰ τῆς Εὔας καὶ ἐξαπατήσῃ αὐτὴν ὡς καὶ πραγματικῶς ἐπέτυχε. «Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ ὄρει· ὅτι ἐποίη»σας τοῦτο, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτη»νῶν, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· »ἐπὶ τῷ στήθει σου καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ· καὶ γῆν »φαγῇ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου.»

«Καὶ *ἔχθραν* θέσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀναμέσον »τῆς γυναικὸς, καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματός σου »καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτός σου »*τηρήσει* κεφαλὴν, καὶ σὺ *τηρήσεις* αὐτοῦ πτέρναν.» Οὕτω καὶ ἐν τῇ Νέᾳ Γραφῇ βλέπομεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ι. Χ. λέγοντα τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς «Ἐθεώ»ρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ »πεσόντα· ἰδοὺ δίδωμι ὑμῖν τὴν ἐξουσίαν τοῦ πα»τεῖν ἐπάνω *ὄφεων* καὶ *σκορπιῶν*, καὶ ἐπὶ πᾶσαν »τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ.» (Λουκ. Ι. 18—19).

Κατὰ τὴν ἡμετέραν οὖν θεωρίαν ὁ δράκων δέρζεται, ὁ σκορπιὸς σκοπεύσει, ὁ ὄφις ὀρθήσεται ὄψεται, ἅπερ ἴσα τῷ *τηρήσει*, καὶ κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν ὁ zepha schuph. Ποικιλοτρόπως ἐξηγοῦσιν οἱ Ἑβραῖσταὶ τοῦτο τὸ schuph, καὶ ποικίλαι γραφαὶ ἀπαντῶνται ἃ προτείνονται ἐπὶ τοῦ κειμένου τῶν Ἑβδομ. περὶ τοῦ *τηρήσει* ([15]), ἡ ἡμετέρα θεωρία νομίζομεν μεγάλως συντείνει πρὸς ὑποστήριξιν τῆς αὐθεντείας τοῦ *τηρήσει* καὶ ὡς πρὸς τὸ γνήσιον τῆς γραφῆς τοῦ ἐπισήμου κειμένου τῶν Ἑβδομ. καὶ ὡς πρὸς τὸ ἀκριβὲς τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἑβραϊκοῦ.

ιά. Ὁ σκοπεύων καὶ τηρῶν τινὰ ἐχθρικῶς ἔχει τὸ ὄμμα τε καὶ βλέμμα ἄγριον καὶ θηριῶδες δι' ὃ καὶ λατιν. ὁ ἐχθρὸς ἐκλήθη invisus κακὰ βλέπων, ὁ καθ' Ὅμηρον «κακ' ὀσσόμενος» (ὄσσε δὲ τὰ ὄμματα). Τὸ ἔχθος γενᾷ τὸν φθόνον ὅστις λατιν. ἐκλήθη invidia ὁ ἐστὶ *κακοβλεψιά*. Τὸ ἐπιθυμεῖν μετὰ φθόνου τὰ ὑπὸ τὴν ὄψιν ἡμῶν ξένα πράγματα λέγομεν *ἐποφθαλμιᾷν* γκλλ. convoiter ἀπὸ τοῦ λατιν. videri τὸ ὄπτεσθαι καὶ τῆς προθέσεως cum ἀντιστοιχούσης ἐν ταύτῃ τῇ περιστάσει τῇ *ἐπί*. Δημοτικῶς τοῦτο λέγεται «ἔρριψε τὸ 'μάτι του ἐπάνω» δηλαδὴ τὸ ὄμμα τὸν ὀφθαλμόν.

Εἰσέτι δημοτ. διὰ τοῦ *'μάτι* ἁπλῶς λέγομεν τὴν βασκανίαν καὶ *'ματιάζω* τὸ βασκαίνω. Πόθεν ἡ λέξις αὕτη;—Τὸ *βασκαίνειν* κατὰ τοὺς ἀρχαίους κυρίως σημαίνει τὸ φθονεῖν, δημοτ. δὲ ζηλεύειν καὶ ζηλοφθονεῖν, οὗ συνέπεια εἶναι τὸ διαβάλλειν δυσφημεῖν βλασφημεῖν πλανᾷν ἐξαπατᾶν. Δῆλον ἐκ τούτου ὅτι ὁ ἀρχικὸς αὐτοῦ τύπος *βάσκω* σημαίνει αὐτὸ τὸ *φάσκω* ὅθεν γίνεται τὸ βασκαίνω ὅπερ λέγεται καὶ *φασκαίνω*. Ἐκ τούτου καὶ τὸ λατιν. fascinare, ἐξαιρετικῶς μὲν τὸ βλάπτειν διὰ κακολογίας ἀλλὰ συνήθως τὸ γοητεύειν διὰ λόγων μελιρῶν θελκτικῶν θωπευτικῶν ἀπατηλῶν δολίων. Εἰσέτι καὶ δι' ἐπῳδῶν ἤτοι ῥήσεων μαγευτικῶν, γαλλ. enchantements ὅπερ ἀπὸ τοῦ chanter τὸ ᾄδειν, ὅθεν ἡ ᾠδὴ καὶ ἐπῳδή. Τοῦτο λέγεται καὶ charmer ἀπὸ τοῦ λατιν. carmen τὸ ᾆσμα ἡ ᾠδή. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ γοητεύειν ἀπὸ τῶν γόων καὶ ἐπιῤῥίνων βοῶν δι' ὧν ἀπαγγέλλονται αἱ μαγευτικαὶ ῥήσεις.

ιβ'. Ἡ λέξις αὕτη, τὸ *βασκαίνειν*, ἡ κατ' ἀρχὰς σημαίνουσα τὴν ἀπὸ τῶν λόγων καὶ φωνῶν ἐπιῤῥοὴν καὶ ἐπήρειαν μετηνέχθη καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῶν ὀμμάτων καὶ βλεμμάτων, μεγίστης ἀναλογίας ὑπαρχούσης μεταξὺ τῶν ἀπὸ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ λόγου ἐπενεργειῶν ὡς ἐκτάδην ἐλαλήσαμεν ἔν τινι τῶν προηγηθέντων κεφαλαίων. Ἐκ τούτου τὸ φθονερὸν ὄμμα ἢ βλέμμα λέγεται καὶ βάσκανον, δαίμων δὲ βάσκανος ὁ φθονερός.

Τὸ βάσκανον βλέμμα ἐπιφέρει βλάβην τῷ ὁρομένῳ ἀντικειμένῳ, κατὰ μὲν τοὺς ἀρχαίους ἐφιεμένου καὶ βουλομένου ταύτην τοῦ ἐμβλέποντος, καθ' ἡμᾶς δὲ ἀκουσίως καὶ ἀσυναισθήτως γενομένης τῆς τοιαύτης ἐπηρείας[16]). Ἐν γένει τὸ βλέμμα παντὸς ζώου κατὰ διαφόρους βαθμοὺς ἐντάσεως ἐξασκεῖ ἐπίδρασιν τινὰ ἐπὶ τοῦ βλέμματος ἄλλου ζώου εἴτε τοῦ αὐτοῦ εἴδους εἴτε καὶ διαφόρου. Κατ' ἐξοχὴν δὲ τὸ τοιοῦτον συμβαίνει μεταξὺ ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἤδη βλέπομεν ὅτι ἀνεπαισθήτως ἐξερχόμεθα τῆς περιφερείας ἡμῶν καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὰ περὶ Μεσμερισμοῦ Ὑπνωτισμοῦ καὶ Ζωϊκοῦ Μαγνητισμοῦ ὅθεν σταματούμεθα τὸ ἀκόλουθον μόνον ἀναφέροντες. Θέλουσιν ὅτι τὸ βλέμμα τοῦ ὄφεως ἐπασκεῖ τοσοῦτον δραστήριον καὶ δηλητήριον ἐπιῤῥοὴν ἐπὶ τοῦ τῶν στρουθίων ὥστε τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀτενῶς καὶ βλεπόμενα ἕλκονται εἰς τὸ ἀντιβλέπειν ἀκορέστως μέχρις οὗ νικώμενα ὑπὸ τῆς ἰσχυροτέρας ἐπιδράσεως ναρκοῦνται καὶ καταπίπτουσιν ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν δένδρων πρὸς βορὰν αὐτοῦ.

Μέχρι τοῦδε παρετηροῦμεν τὸν ὄφιν ἐκδεχόμενον παρὰ διαφόροις ἔθνεσιν ὡς σύμβολον τοῦ Σατανᾶ τοῦ Ἅδου τοῦ ἄκρου κακοῦ, αὐτὸ δὲ τὸ ζῶον ὡς ἀντικείμενον μίσους, ἔχθους καὶ ἀποστροφῆς· ὑπῆρξαν ὅμως καὶ ἕτερα ἔθνη παρ' οἷς ἐξ ἀντιθέτου ὁ ὄφις ἐθεωρεῖτο ὡς σύμβολον τοῦ Ἀγαθοδαίμονος, τῆς Ὑγίας, τῆς Σοφίας, τῆς Αἰωνιότητος· αὐτὸ δὲ τὸ ζῶον ὡς ἀντικείμενον λατρείας καὶ σεβασμοῦ. Τὸ περίεργον ὅμως εἶναι ὅτι παρὰ τοῖς αὐτοῖς ἔθνεσι κατὰ διαφόρους περιστάσεις καὶ διαφόρους ἐποχὰς τῆς ἱστορίας αὐτῶν ἀπαντῶμεν ὁτὲ μὲν τὴν μίαν ὁτὲ δὲ τὴν ἄλλην τούτων τῶν δοξασιῶν. Ἀλλ' ἡ περαιτέρω περὶ τῶν τοιούτων διασάφησις ὡς ἀνήκουσα εἰς τὰς θρησκοϊστορικὰς ἐρεύνας περὶ τῆς Ὀφιολατρείας καὶ τῆς, ὡς οὕτως εἰπεῖν, Ὀφιοστυγίας, ἐκφεύγει τοῦ κύκλου τῆς ἁρμοδιότητος ἡμῶν. Δύο παρατηρήσεις ὅμως συναρτῶμεν ὡς ἐγκλειομένας ἐντὸς τῆς περιφερείας αὐτῆς.

Ἀπὸ λειψάνων τῆς Ὀφιολατρείας ἥτις ἐν τοῖς προϊστορικοῖς χρόνοις πιθανὸν νὰ ἐπεκράτησεν ἐν τῇ μέσῃ Ἰταλίᾳ ὁ ὄφις λατιν. s-erpens, ἤτοι ἑρπετὸς, ἐκλήθη ὡσαύτως καὶ coluber, ἤτοι λατρευτός. Ἀπὸ τῶν τοιούτων τῆς ἀντιθέτου Ὀφιοστυγίας ἤτοι Ἐχιοστυγίας· πιθανὸν καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ νὰ ἐκλήθη ὁ *ἐχθρός*. Ὅπως ἀπὸ τοῦ ἔχις ἔχιος, εἴτε καὶ *ἔχιδος*· (κατὰ τὸ αὐτοῦ ὑποκοριστικὸν ἐχιεὺς καὶ ἐχιδεὺς) ἔχομεν τὸ (ἐχιδινὴ) ἐχίδνη, καὶ (ἐχιδινὰ), ἔχιδνα, οὕτως ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὸ ἔχδος πρὸς δ' εὐφωνίαν ἔχθος· ἐκ τούτου τὰ ἐχθηρὸς ἐχθρὸς ἐχθαίρομαι τὸ ἀποστρέφομαι ὡς *ἔχιν ὄφιν*. Ὅπως διείδομεν ἀρχικὸν τύπον *ἐχιδιρὰ* ἐξ οὗ τὸ ἔχιδνα, οὕτως διορῶμεν καὶ ἕτερον ἐχιδηρὰ ἐξ οὗ τὸ δημοτ. (ἔχιδρα, ἔχινδρα [17]) τοῦ *ρ* ὄντος εὐφωνικοῦ) *ὄχενδρα*· ἡ δ' ἐναλλαγὴ τοῦ *ε* πρὸς τὸ *ο* βεβαιοῦται καὶ ἀπὸ τοῦ *ἐχθρὸς* δημ. δὲ κατὰ διαλεκτ. *ὀχθρὸς*, καὶ ἀπὸ ἄλλων πολλῶν περὶ ὧν ἐκτάδην ἐλαλήσαμεν ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῶν ἐναλλαγῶν.

Ἐχθρὲς γάρ μοι κεῖνος ὁμῶς Ἀίδαο πύλησιν
Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθῃ ἐνὶ φρεσιν, ἄλλο δὲ εἴπῃ.

λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς τῷ Ὀδυσσεῖ διαμαρτυρούμενος ὅτι δὲν θέλει ψευσθῆ (Ἰλιαδ. Ι. 312). Δηλαδὴ, ὅστις ἄλλα μὲν κρύπτει ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ ἄλλα δὲ λέγει, οὗτος μ' εἶναι ἀπεχθὴς ἐχθρὸς ὡς αἱ τοῦ Ἅδου πύλαι [18]). Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Ἅδης (οὐχὶ ὁ τόπος ἀλλ' ὁ βασιλεύων ἐν τῷ τόπῳ ὁ Αἰδωνεὺς) εἶναι, ὡς ἐδείξαμεν, ὁ ὑποχθόνιος Δράκων Orcus, Ὄφις, Ἔχις, ἡ ῥῆσις τοῦ Ἀχιλλέως καταντᾷ εἰς τὸ, Ὁ ψεύστης μ' εἶναι *ἐχθρὸς* ὡς ὁ Ἔχις. Οὕτως καὶ οἱ πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐστιγμάτισαν τὸν ὑποχθόνιον Δράκοντα τὸν Σατανᾶν ὡς πατέρα τοῦ ψεύδους.

Περιοριζόμενοι εἰς τὰς περὶ Ὀφιοστυγίας ἑβραιοπερσικὰς παραδόσεις καὶ ἐπανερχόμενοι εἰς τὸ προκείμενον ἀφ' οὗ παρεξέβημεν, δηλαδὴ εἰς τὸ τῆς ἐτυμολογικῆς ταυτότητος τῶν λέξεων Δράκων, Ὄφις, Σατᾶν, Ζεβοὺλ καὶ τὸ τῆς μεταφορικῆς ἐκδοχῆς πρὸς τὸ σημαίνειν τὸν Ἐχθρὸν δόλιον ἀπατεῶνα καὶ διάβολον, περαίνομεν τὸν λόγον θέτοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ταῦτα πάντα θαυμασίως συγκεφαλαιοῦνται ἐν τῷ ἑπομένῳ τῆς Ἀποκαλύψεως (ΙΒ. 9) ἐδαφίῳ.

«Καὶ ἐβλήθη ὁ Δράκων ὁ μέγας ὁ Ὄφις ὁ ἀρχαῖος »ὁ καλούμενος Διάβολος, ὁ Σατανᾶς, ὁ πλανῶν τὴν »οἰκουμένην, ἐβλήθη εἰς τὴν γῆν, καὶ οἱ ἄγγελοι αὐ»τοῦ μετ' αὐτοῦ ἐβλήθησαν.» Σκιὰ τοῦ μεγάλου Νεύτωνος! Θεωροῦσα τὰ ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν συμβαίνοντα, ἀναβόησον καὶ πάλιν τὸ, Ἀμήν.

ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΛΑΜΠΡΓΑΛΟΣ.

ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Τὴν 31 Ἰανουαρίου τὰ μέλη τῆς ἀνωτέρω ἑταιρίας συνελθόντα ἐπεκύρωσαν τοὺς ἐτησίους λογαριασμοὺς αὐτῆς, καὶ ἐξελέξαντο τὸν διάδοχον τοῦ ἀποβιώσαντος προέδρου τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου Ἀλεξάνδρου Γ. Σούτσου, οὗτινος ὁ θάνατος ἐγένετο, ὡς ἀνηγγέλθη ὑπὸ τῶν ἐφημερίδων, αἴτιος κοινοῦ πένθους. Ἑρμηνεύοντες δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν θλῖψιν ἣν ᾐσθάνθημεν διὰ τὴν στέρησιν τοιούτου κοινωφελοῦς ἀνδρὸς, δημοσιεύομεν τὸν λόγον, ὃν ἀπήγγειλε τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ Κ. Κ. Δόσιος, περιγράψας εὐγλώττως τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ μακαρίτου.

Διάδοχος τούτου ἐξελέχθη ὁ Κ. Κ. Δόσιος, μέχρι τοῦδε ἀντιπρόεδρος τῆς ἑταιρίας. Καὶ ἡ μὲν ἐκλογὴ ἀρίστη, οὐδ' ἀμφιβάλλομεν ὅτι τὰ τῆς ἑταιρίας θέλουσι διευθυνθῆ μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ τῆς αὐτῆς ἱκανότητος τοῦ προκατόχου· ἐλυπήθημεν ὅμως ὅτι ὁ κ. Δόσιος, ὅστις διὰ λόγους ὑγείας ἀπεποιεῖτο ἐπιμόνως τὴν προεδρείαν, ἐκήρυξεν ἐνώπιον τῆς συνελεύσεως ὅτι δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐκπληρῶν τὰ καθήκοντα αὐτοῦ πέραν τοῦ ἔτους.

Ἐκ δὲ τῶν ὑποβληθέντων ἐγγράφων ἐμάθομεν ὅτι

---

[15]) Ὅρα ταύτας παρὰ τῷ Κ. Οἰκονόμῳ, αὐτόθι τ. Β. σελ. 721—723.

[16]) Οἱ Ἰταλοὶ καλοῦσι τοῦτο τὸ δεύτερον εἶδος gettatura δηλαδὴ ῥίψιν (βλέμματος βλαβεροῦ) καὶ gettatore τὸν οὕτως ἀνεπαισθήτως ἑαυτῷ, ἐπιδρῶντα· πρὸς δ' ἀποτροπὴν ὅτε τοιοῦτον ὑποπτευθῶσι τι ἀντιῤῥίπτουσιν καὶ οὕτοι τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ τὸ καθ' ἡμᾶς (ἐννοεῖται δὲ περὶ χυδοίων), λεγόμενον φάσκελον, ὡς τῆς κακοβλέψας ἤτοι φασκανίας καταστρεπτικόν. Τοιοῦτο τι ἀνεγινώσκωμεν ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ῥώμην περιοδείαις καὶ περιγραφαῖς, ὅτι οἱ Τρανστιβερίνοι κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης, ἐν τῇ δεισιδαιμονίᾳ αὐτῶν, ἐφρόνουν περὶ Πίου τοῦ Ἐννάτου, ὡς ἀπὸ τοῦ ἀτόμου καὶ οὐχὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ· διὸ καὶ ὅτε ἐξέβαινεν εἰς τὰς ὁδοὺς οἱ δειλιῶντες προσέτρεχον ἀσυστόλως εἰς τοῦτο τὸ ἀποτρεπτικόν.

Καθ' ἡμᾶς ὑπάρχει συνήθεια παρὰ τοῖς ἁπλοϊκωτέροις τοῦ λαοῦ ὅτε τις βλέπει ἢ ἀκούει βάσκανεν τι νὰ ἐμπτύῃ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ Πονηροῦ. Ὡσαύτως ὅτε πρόκειται περὶ παιδαρίου μετ' ἐφέσεως τινὸς καὶ εὐφροσύνης θεωρουμένου, εἴτε καὶ διὰ λόγων χαριέντων θωπευομένου, νὰ ἐπιπτύσωσιν αὐτὸ πρὸς ἀποσόβησιν τοῦ ἀπὸ τῆς βασκανίας δεινοῦ. Πτύεται δὲ καὶ ὁ Σατανᾶς πρὸς ἐκδίωξιν αὐτοῦ. Φτοῦ σου Διάβολε, λέγουσιν τινὲς παρὰ τῷ λαῷ ἀποτροπιαζόμενοι τὸν Πειρασμόν. Οὕτως καὶ ἐν τῇ τοῦ Βαπτίσματος ἀκολουθίᾳ «Ἀποτάσσει τῷ Σατανᾷ;—Ἀποτάσσομαι—Καὶ ἔμπτυσον αὐτόν.»

[17]) Οὕτως καὶ ἀπὸ τοῦ ἔχις γίνεται τὸ ἔγχελυς διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς μορφῆς, λατιν. anguis angui-la.

[18]) Ἡ Πύλη μεταφορικῶς, μάλιστα δὲ παρὰ τοῖς ἀσιατικοῖς ἔθνεσι σημαίνει τὸ Κράτος, Γ'Etat· ὅθεν ἡ παρ' Ὀθωμανοῖς Ὑψηλὴ Πύλη ἀντὶ τοῦ τὸ Ὑψηλὸν Κράτος. Οὕτως καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ (Ματθ. Ις 18) «Καὶ Πύλαι Ἅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» λέγει ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς περὶ τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας, δηλαδὴ τὸ κράτος ἡ ἰσχὺς τοῦ Ἅδου οὐχὶ ὑπερισχύσουσιν αὐτῆς.

ἡ ἐξ ἐλαχίστων ὁρμηθεῖσα αὕτη ἑταιρία κατώρθωσεν ἐντὸς πέντε ἐτῶν ἐννέα χιλιάδων δραχμῶν κεφάλαιον, καὶ ὅτι τὰ καθ' ἑσπέραν διδασκόμενα ὑπὸ φιλοτίμων καὶ ἀφιλοκερδῶν ἀνδρῶν μαθήματα καρποφοροῦσιν ἐπαισθητῶς.

Πολὺ δὲ μεγαλητέρα καὶ γενικωτέρα ἔσεται ἡ ὠφέλεια εἴποτε κατορθωθῇ, διὰ τῆς γενναίας συνδρομῆς τῶν εἰλικρινῶς ἀγαπώντων τὴν βελτίωσιν τοῦ λαοῦ, ἡ ἀνέγερσις καταστήματος κεντρικωτέρου καὶ εὐρυτέρου.

Ἰδοὺ ὁ λόγος·

Κύριοι!

Μετὰ θλίψεως βαθείας καὶ συγκινήσεως μεγίστης καταλαμβάνω προσωρινῶς τὴν κενὴν ταύτην ἕδραν, εἰς τὴν ὁποίαν τὰ βλέμματά σας ἐπὶ ματαίῳ ζητοῦσι τὸν ἀκάματον καὶ σεβαστὸν ὑμῶν πρόεδρον. Θάνατος ἀπροσδόκητος ἀνήρπασεν αὐτὸν πρό τινων ἑβδομάδων ἀπὸ τοῦ μέσου ἡμῶν καὶ τῆς πρωτευούσης, ἥτις ἠρίθμει αὐτὸν μεταξὺ τῶν καλητέρων κατοίκων της. Εὔγλωττοι φωναὶ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ κοινὸν κοιμητήριον ἀνύμνησαν τοῦ ἀνδρὸς τὰς ἀρετάς, καὶ κάλαμοι ἐπιδέξιοι ἀπέδωκαν εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ τὸν δίκαιον ἔπαινον· τὸ δὲ πλῆθος τὸ συνωθούμενον κατὰ τὴν λυπηρὰν ἡμέραν τῆς ἐκφορᾶς εὐσεβῶς περὶ τὴν νεκροθήκην, ἐδήλου τὸ πένθος τῆς πόλεως. Μετὰ τοιαύτας εἰς τιμὴν τοῦ θανόντος ἐπιφανεῖς διαδηλώσεις, πᾶς λόγος καθίσταται βεβαίως περιττός. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι ἐντελῶς νὰ σιωπήσω. Ὁ τόπος εἰς τὸν ὁποῖον εὑρισκόμεθα, ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὁποῖον συνήλθομεν, αἱ σχέσεις τῆς ἑταιρίας πρὸς τὸν ἀναπαυθέντα μοὶ ἐπιβάλλουν τὸ καθῆκον νὰ σκιαγραφήσω δι' ὀλίγων τὸν βίον του εἰς ὅ,τι ἔχει ὠφέλιμον καὶ διδακτικόν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Γεώργιος Σοῦτσος ἐγεννήθη ἐπὶ τῶν δουλικῶν ἡμερῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐδιδάχθη τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Ἡ φιλέκδικος μανία, ἥτις ἐξερράγη ἐκεῖ εἰς τὴν πρώτην εἴδησιν τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, εὗρεν αὐτόν, ἔρηβον ὄντα, εὐτυχῶς εἰς ξένην γῆν. Ἐκεῖθεν ἐτράπη εἰς Παρισίους, διὰ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὰς γενικὰς γνώσεις, καὶ πρὸ πάντων διὰ νὰ μάθῃ εἰδικήν τινα ἐπιστήμην, διότι δὲν ἠννόει τὸν ἄνθρωπον ἄνευ ἐπαγγέλματος, ἄνευ ὡρισμένου τινὸς εἰδικοῦ σκοποῦ εἰς τοῦτον τὸν βίον. Ἐξελέξατο λοιπὸν ὡς τοιαύτην τὴν νομικήν.

Ἦτο δὲ τότε ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τοῦ χρόνου, καθ' ἣν εἶχον ἀναφανῆ ἐπὶ τῆς σκηνῆς κατὰ πρῶτον αἱ μεγάλαι καὶ παράτολμοι ἐκεῖναι θεωρίαι, αἵτινες δὲν περιεστρέφοντο εἰς τὴν γένεσιν, τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν διανομὴν τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἀλλ' ἐπήγαζον ἀπὸ μακρὰς μελέτας καὶ βαθείας ἐρεύνας περὶ τῶν βάσεων τῶν ὑφισταμένων κοινωνιῶν καὶ τοῦ οἰκονομικοῦ βίου αὐτῶν, καὶ ἀπῄτουν νὰ μεταφέρωσιν ἀπὸ τῶν πανισχύρων κεφαλαίων τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν, καὶ διὰ τοῦ δικαιώματος ταύτης ἐπὶ τῶν προϊόντων τὰ ὁποῖα παράγει, νὰ ἐξοστρακίσωσι διὰ παντὸς ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων τὰς κοινωνικὰς ἀνισότητας, καὶ νὰ ἐνθρονίσωσιν ἀντ' αὐτῶν τὴν τελείαν ἰσότητα, ὄχι πλέον τῶν δικαιωμάτων ἐνώπιον τοῦ νόμου, ἀλλὰ τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῶν περιουσιῶν. Ἡ ἐργατικὴ τάξις, πρὸς τὴν ὁποίαν κυρίως οἱ νέοι οὗτοι ἀναμορφωταὶ ἀπηυθύνοντο, ἔμενε ψυχρὰ καὶ ἀδιάφορος, διὰ τὸν φυσικώτατον λόγον ὅτι δὲν τοὺς ἐννόει. Ἐκ τῶν λογίων, οἱ μὲν τοὺς κατεφρόνουν ὡς φαντασιοκόπους, ἐπιδιώκοντας τὰ ἀδύνατα, οἱ δὲ διὰ φόβον κινδύνων τοὺς ὁποίους ἔβλεπον νεύοντας μακρόθεν, ἐτίνασσον εἰς τοὺς νέους προφήτας ἀδιάλλακτον πόλεμον, παριστῶντες αὐτοὺς ὡς ἀποζόλους τοῦ Ἑωσφόρου καὶ τὰ κηρύγματά των ὡς ἀποκυήματα τοῦ Ἅδου, μέλλοντα νὰ καταλύσωσι τὰς παλαιὰς κοινωνίας, ὡς ἄλλοτε αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων. Ὀλίγοι τινές, ὀξυδερκέστεροι καὶ νουνεχέστεροι, ἀνακαλύπτοντες μετζὺ τῶν πολλῶν παραλογισμῶν καὶ σοφισμάτων καὶ ἀληθείας μεγάλας καὶ ἀκαταμαχήτους, αἵτινες ἔμελλον, τὸ ἔβλεπον καθαρῶς, νὰ τεθῶσι μίαν ἡμέραν ὡς ἄφευκτα προβλήματα εἰς τὰς ἐκπεπληγμένας κοινωνίας, ὡμολόγουν ὅτι ὑπῆρχον εἰς αὐτὰς μεγάλα ἀδικήματα καὶ νοσήματα, ἀλλὰ διετείνοντο, ὅτι ἔπρεπε πρῶτον νὰ εὑρεθῶσι τὰ κατάλληλα φάρμακα, καὶ νὰ γίνῃ ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν κατὰ μικρὸν καὶ βαθμηδόν, ἵνα μὴ ἀνατραπῇ βιαίως καὶ ἐκ βάθρων ἡ καθεστηκυῖα τάξις. Πλεῖστοι ὅμως ἐκ τῆς νεολαίας, φύσει ὁρμητικοὶ καὶ φαντασιώδεις καὶ ὀργῶντες πρὸς τὰ ὑψηλὰ καὶ ἄγνωστα, ἐγένοντο ἀνάρπαστοι ὑπὸ τῶν καινοφανῶν συστημάτων, καὶ μάλιστα οἱ εὐφυέστεροι τῶν φοιτητῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων μετὰ ταῦτα, ἄνδρες θετικοὶ γενόμενοι, ἀνέβησαν καὶ διέπρεψαν εἰς τὰ ὕψιστα ἐν Γαλλίᾳ ἀξιώματα, πρὶν ἀκόμη τὰ συστήματα ἐκεῖνα καταβῶσιν εἰς τοὺς δρόμους τῶν Παρισίων ἔνοπλα καὶ αἱμοσταγῆ. Ὁ νέος φοιτητὴς Ἕλλην Σοῦτσος, εἴτε διότι ἦτο ἀπροπαράσκευος εἰς τοιαῦτα κοινωνικὰ φιλοσοφήματα, εἴτε διότι ἦτο νοῦς ἐξόχως πρακτικός, ἔμεινεν ἐκτὸς τῆς γενικῆς ἐκείνης τῶν πνευμάτων κινήσεως. Καὶ ὅμως, πρᾶγμα περίεργον! αἱ νέαι δοξασίαι ἤσκησαν εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν του πλειοτέραν ἐπιρροὴν ἢ ὅλαι αἱ νομικαὶ σπουδαὶ καὶ ἄλλαι μελέται αὐτοῦ. Εἰς τὰ συστήματα, ὡς τοιαῦτα, δὲν κατεγίνετο, οὔτε προσεῖχε· τὰ ἐθεώρει ὡς ἐξ ἄλλου κόσμου καὶ δι' ἄλλον κόσμον. Τὰς συζητήσεις ὅμως δὲν ἠδύνατο ν' ἀποφύγῃ, διότι αἱ νέαι ἰδέαι ἦσαν τὸ ἀντικείμενον τῶν καθημερινῶν ὁμιλιῶν μεταξὺ λογίων καὶ φοιτητῶν. Ἐκ τῶν ἰδεῶν τούτων δύο τινὲς τὸν κατέπληξαν διὰ τῆς ἐναργείας των καὶ διὰ τῆς πρακτικῆς δυνάμεώς των, τὰς ὁποίας διὰ τῆς σκέψεως κατεννόησεν ἐντελῶς καὶ ἰδιοποιήθη. Ἦσαν δ' αἱ ἑξῆς· πρῶτον ἡ μεγάλη σημασία τῆς ἐργασίας εἰς τὸν οἰκονομικὸν βίον τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ἐθνῶν· δεύτερον ἡ ἀξία εἰς τὰς σημερινὰς κοινωνίας τῶν πολυαρίθμων ἐργατικῶν τάξεων, αἵτινες εἰς τοὺς ἀρχαίους ὠνομάζοντο *δοῦλοι*, εἰς τοὺς μέσους αἰῶνας *δουλοπάροικοι*, εἰς τὸ τέλος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος *ἀπελεύθεροι*, εἰς δὲ τὴν νῦν ἔλαβον τὸ εὐγενὲς ὄνομα τοῦ *λαοῦ*. Αἱ δύο αὗται ἰδέαι ἐξηγοῦν ὅλον τὸν μετέπειτα βίον τοῦ Σούτσου. Ἡ φιλοπονία, ἥτις συνώδευσεν αὐτὸν καθ' ὅλην τὴν ἐπίγειον ζωήν του, ἡ ἀγάπη πρὸς τὰς ἐργατικὰς τάξεις, ἥτις τὸν παρηκολούθησε μέχρι τοῦ τάφου, χρονολογοῦνται ἐκεῖθεν, καὶ ἐκεῖ ἔχουσι τὰς ῥίζας των. Ἡ ἐν Παρισίοις διατριβὴ ἐμόρφωσε τὸ φρόνημα καὶ τὸ αἴσθημα αὐτοῦ.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν νομικῶν σπουδῶν ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' εὗρε τὴν Ἑλλάδα εἰς διχοστασίαν, εἰς τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην κατάστασιν, ἥτις γνωρίζει μόνον ἐχθροὺς καὶ φίλους, καὶ οὐδεμίαν θέσιν ἔχει διὰ τὸν οὐδέτερον καὶ ἐντελῶς ἀνεξάρτητον. Ἠθέλησε ν' ἀσπασθῇ τὴν κυβερνητικὴν λεγομένην μερίδα, ἥτις τῷ ἐλάλει ὑπὲρ τῆς τάξεως· ἀλλ' εὗρεν εἰς τὸ ἐναντίον στρατόπεδον τοὺς νοημονεστέρους καὶ τοὺς πλέον φιλοπάτριδας ἄνδρας, καὶ μεταξὺ αὐτῶν τὸν ἀδελφόν του Δημήτριον, καὶ παρετήρησε πλείους ὅσους τῆς μερίδος ἐκείνης λαλοῦντας ὑπὲρ τῆς τάξεως μόνον διότι ἦσαν ἐν τῇ ἐξουσίᾳ· διενοήθη νὰ συνταχθῇ εἰς τοὺς ἀντιπολιτευομένους, ἀλλ' εἶδε καὶ πλείστους τούτων κραυγάζοντας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ, μόνον διότι ἦσαν ἐκτὸς τῶν πραγμάτων, καὶ πρὸς τούτοις ἐφοβεῖτο τὰς βιαίας μεταβολάς, αἵτινες πολλάκις φέρουσι δεινότερα παρὰ τὰ δεινά, τὰ ὁποῖα προτίθενται νὰ θεραπεύσωσιν. Ἐπειδὴ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ζητῶν εὐκαιρίαν μόνον νὰ συμπράξῃ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ καλοῦ, ἡ δ' Ἑλλὰς δὲν προσέφερεν εἰς αὐτὸν εἰ μὴ στάδιον κομματικόν, εἰς τὸ τέρμα τοῦ ὁποίου ἔνευε δόξα τις ἀμφίβολος, ἀποφασίζει, ὡς ἄνθρωπος ἀγαθὸς καὶ εὐσυνείδητος πολίτης ν' ἀποχαιρετήσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν ἀποχαιρετᾷ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐπιφωνῶν «ἐς ἄλλοτε!»

Μεταβαίνει εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖ λαμβάνει εἰς γάμον νεάνιδα ἐκ τῆς ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Μουρούζη, τῶν ὁποίων ἡ φιλοπατρία καὶ αἱ ἄλλαι ἀρεταὶ φαίνονται μεταβαίνουσαι κατὰ διαδοχὴν ἀπὸ τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα· λαμβάνει γυναῖκα τὴν πρωτότοκον θυγατέρα τοῦ ἕνεκα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἀπαγχονισθέντος Κωνσταντίνου Μουρούζη, μετ' αὐτῆς δὲ ὡς δῶρον προίκειον ἓν κτῆμα εἰσοδήματος ὄχι μεγάλου, ἀλλ' ὄχι καὶ εὐκαταφρονήτου. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην διέλαμψεν ἡ κρίσις καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀνδρικὴ θέλησις τοῦ νέου Σούτσου· ἀπεδείχθη ὁ ἀνὴρ τῆς ἰδίας δυνάμεως, ἢ τῆς αὐτοβοηθείας, ὡς ἤθελον εἴπει ἄλλοι. Πάντη ἀνόμοιος μ' ἐκείνους τοὺς ὁποίους ὁ γέρων Ὅμηρος ἀποκαλεῖ ὀρθότατα, «ἐτώσια ἄχθη ἀρούρης,» οἵτινες θεωροῦσιν ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς εὐτυχίας εἰς τοῦτον τὸν κόσμον τὸ νὰ ζῶσι χωρὶς νὰ ἐργάζωνται, καὶ τὸ νὰ καταναλίσκωσι χωρὶς νὰ παράγωσιν, αὐτὸς τίποτε δὲν ἀπεστρέφετο τόσον, ὅσον τὸν σαπρὸν καὶ χαῦνον ἐκεῖνον τῆς ἀργίας βίον· τὸν ἐθεώρει ὡς ἀδίκημα κατὰ τῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας δαπανᾷ τὰ ἕτοιμα, ὡς ἀδικίαν κατὰ τῆς κοινωνίας, τῆς ὁποίας τὴν περιουσίαν ἐλαττώνει, ὡς παράβασιν τῆς ἐντολῆς τοῦ Ὑψίστου, ὅστις ἐπέβαλε τὴν ἐργασίαν ὡς νόμον εἰς ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος. Μίαν ἡμέραν λοιπὸν λαμβάνει τὴν γενναίαν ἀπόφασιν νὰ ἐγκαταλείψῃ ὅλους τοὺς ἀριστοκρατικοὺς κύκλους καὶ τὰς λαμπρὰς συναναστροφάς, ὅπου τὸ γένος αὐτοῦ καὶ τὸ τῆς συζύγου του τῷ ἔδιδον τὸ δικαίωμα, καὶ νὰ ἐγκολπωθῇ τὸν ἐργώδη καὶ κωπώδη βίον τῶν ἀγρῶν, ν' ἀνταλλάξῃ τὸ βιβλίον μὲ τὸ ἄροτρον. Εὑρὼν κατὰ τοῦτο σύμφωνον τὴν νουνεχῆ καὶ ὁμόφρονα σύζυγόν του, ἐγκαθίσταται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κτήματος, εἰς τὴν οἰκίαν ὀλίγον διαφέρουσαν τῆς πενιχρᾶς καλύβης τοῦ χωρικοῦ. Ἔλεγέ τις ὅτι εἶναι οἰκογένεια ἀμερικανὴ συνοικιζομένη εἰς γαίας ἐρήμους καὶ ἀγρίας, διὰ νὰ τὰς παραδώσῃ εἰς τὴν καλλιέργειαν καὶ τὸν πολιτισμόν.

Αἱ ἀγροτικαὶ αὐτοῦ ἐνασχολήσεις ἀποτελοῦσι τὴν δευτέραν περίοδον τοῦ βίου του, ἥτις καὶ περιλαμβάνει δώδεκα ὅλα ἔτη· εἶναι καλὸν νὰ τὸν ἐπισκεφθῶμεν μίαν ἐργάσιμον ἡμέραν, διὰ νὰ ἴδωμεν τί πράττει καὶ πῶς ζῇ.

Τὴν νύκτα ὁ Σοῦτσος κατεκλίθη εἰς ὕπνον ὁ τελευταῖος. Εἶναι ὄρθρος βαθύς, καὶ ὁ Σοῦτσος εἶναι ἔξυπνος. Ἡ πρώτη ἀκτὶς τοῦ ἡλίου εὑρίσκει αὐτὸν ἔφιππον. Ἰδοὺ ἐλαύνει κατὰ κράτος μετὰ τοῦ παρακολουθοῦντος ἐφίππου ὑπηρέτου· ἀλλὰ ποῦ ἐλαύνει; Πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχουν ἀγροτικαὶ ἐργασίαι, τὰς ὁποίας ἀφ' ἑσπέρας διέταξε καὶ διένειμεν· ἔρθασεν ἤδη εἰς τὰς μεγάλας ἐκτάσεις τῶν σιτοφόρων ἀγρῶν, ὅπου οἱ στάχεις κυματοῦνται ὡς ἀπέραντος ἐπιφάνεια θαλάσσης· ἀλλὰ δὲν μένει· ἓν βλέμμα εἰς τὴν ὡριμότητα αὐτῶν, δύο λέξεις εἰς τοὺς ἀγροφύλακας, καὶ ἐλαύνει περαιτέρω πρὸς ἄλλας πλέον ἀχανεῖς ἐκτάσεις, κεκαλυμμένας ἀπὸ τὸν πολύτιμον καρπὸν τοῦ καλαμποκίου· ἐδῶ ἄπειροι ἄνθρωποι καταγίνονται εἰς τὸ δύσκολον ἔργον τοῦ σκαλίσματος ἢ εἰς τὸ ὠφελιμώτατον πότισμα, ἐδῶ ἐπιβλέπει, ὁδηγεῖ, διευθύνει καὶ διατάττει, καὶ ἔπειτα σπεύδει πρὸς τοὺς χορτοτόπους, ὅπου πλειότεροι βραχίονες κόπτουν διὰ τοῦ δρεπάνου τὸ χόρτον, ἄλλοι τὸ ἐξαπλόνουσι διὰ νὰ ξηρανθῇ, ἄλλοι συνάζουσι τὸ ἐξηραμμένον εἰς θημωνίας, καὶ ἄλλοι στιβάζουσι τὰς θημωνίας εἰς μεγάλους σωρούς, τοὺς ὁποίους σκεπάζουσι, διὰ νὰ μὴ διαπεράσῃ αὐτοὺς ἡ βλαβερὰ βροχή. Ἐκεῖθεν σπεύδει πρὸς τὰ σύνορα εἰς

τὰς βοσκὰς, ὅπου ἐπιθεωρεῖ ἀγέλας, ποίμνια καὶ βοσκούς. Τώρα θέλει νὰ μεταβῇ ἀντιπέραν, ὅπου κόπτεται μέρος τοῦ δάσους πρὸς ξυλείαν, ἢ ἀνοίγονται γαῖαι πρὸς καλλιέργειαν, ἢ σκάπτονται τάφροι καὶ διώρυγες πρὸς ἀποξήρανσιν τελμάτων ἢ καθύγρων τόπων, ἢ πλέκονται χλωροὶ φραγμοὶ πρὸς προφύλαξιν τῆς ἀρούρης. Ἀλλ' ὁ μεσουρανῶν ἥλιος τῷ ἀναγγέλλει ὅτι ἡ οἰκογένειά του τὸν περιμένει εἰς τὸ γεῦμα. Ταχὺς ὡς βέλος φθάνει εἰς τὴν οἰκίαν, ὅπου εὑρίσκει τὴν σύντροφον τῆς ζωῆς του ἐνησχολημένην εἰς τὸν κῆπον, ἢ διδάσκουσαν τὰ τέκνα (αὐτὴ ἦτο ἡ μόνη διδάσκαλός των), ἢ ἐπανερχομένην ἐκ πενιχρᾶς τινος καλύβης, ὅπου εἶχε φέρει συνδρομὴν καὶ παρηγορίαν εἰς πάσχοντας καὶ δυστυχεῖς.

Εὐθὺς μετὰ τὸ γεῦμα ἐξέρχεται πάλιν εἰς τοὺς ἀγροὺς πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν λοιπῶν ἔργων τῆς ἡμέρας· πανταχοῦ ἦτο παρὼν, διότι ἤξευρεν ὅτι μόνον ἡ προσωπικὴ παρουσία τοῦ ἰδιοκτήτου ἐζωογόνει τὴν ἐργασίαν. Ὅτε τὰ ἔργα ἦσαν κατεπείγοντα ἢ σπουδαῖα, ὡς τὸ θέρισμα ἢ ἡ συγκομιδὴ, ἔτρωγε τὸ λιτὸν γεῦμα ἐπὶ ποδὸς ἐν μέσῳ τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν ἐργατῶν, ἢ ἀνεβάλλετο εἰς τὴν ἑσπέραν ὅτε συνέπιπτε μὲ τὸ δεῖπνον. Πρὶν κατακλιθῇ ἔδιδε τὰς διαταγὰς διὰ τὴν ἐπιοῦσαν, καὶ ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου τὸν εὕρισκεν ὅπου τοῦ κτήματος ἡ χρεία τὸν ἐκάλει.

Οὕτω διῆγε τὴν ζωήν.

Θὰ ἦτο πολὺ ἄδικον, ἂν τοσοῦτοι κόποι καὶ τοιοῦτοι μόχθοι δὲν εὕρισκον τὴν ἀμοιβήν των· ἀλλ' ὁ Θεὸς εὐλογεῖ τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν αἱ παραγωγικαὶ δυνάμεις τῆς γῆς ηὔξησαν, τὸ κτῆμα ἐπλουτίσθη μὲ διάφορα γεωργικὰ κτίρια, καὶ τὸ εἰσόδημα ἐτριπλασιάσθη.

Ἓν παράδειγμα θέλει ἀποδείξει ἐναργέστερον τὴν δύναμιν τῆς ἐργασίας. Εἰς τὰ σύνορα τοῦ κτήματός του προσέκειτο ἓν ἄλλο κτῆμα τῆς αὐτῆς ποιότητος καὶ ἐκτάσεως. Ἡ τύχη ἠθέλησε τὸ κτῆμα τοῦτο νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖρας ἐκ παιδικῆς ἡλικίας φίλου του, πράττοντος τότε τὰ πολιτικὰ ἐν Ἑλλάδι, καὶ διακριθέντος ὄχι ὀλίγον, διότι τότε ἡ πολιτικὴ ἦτο εὐγενεστέρα, συνεβιβάζετο περισσότερον μὲ τὰς ἠθικὰς ἀρχὰς καὶ μὲ τὸ κοινὸν συμφέρον. Ἡ ἰδέα τῆς καλῆς γειτονίας κατεγοήτευε καὶ ἐπλήρου χαρᾶς τὸν Σοῦτσον. Δυστυχῶς ὅμως ἡ γεωργία καὶ ἡ πολιτικὴ εἶναι ἀσυμβίβαστα. Ὁ πολιτικὸς μετά τινα καιρὸν δὲν ἤξευρε νὰ πράξῃ τι καλήτερον μὲ τὸ κτῆμα ἢ νὰ τὸ ἐκποιήσῃ, καὶ τὸ ἐξεποίησεν εὐχαριστημένος, διότι εὗρε δεκάδας τινὰς χιλιάδων δραχμῶν περισσοτέρας τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Ποῖος δὲ ὁ ἀγοραστής; Ὁ ἀγρονόμος Σοῦτσος. Πῶς τὸ ἐπλήρωσεν; Τοῖς μετρητοῖς, διὰ τῶν ἐτησίων ἀποταμιευμάτων. Τοιουτοτρόπως ὁ Σοῦτσος ἐντὸς μικροῦ χρόνου εὑρέθη μὲ κτῆμα διπλάσιον καὶ μὲ ἐτησίαν πρόσοδον πεντάκις μεγαλητέραν τῆς ἀρχικῆς.

Ἡ ἀρχὴ εἶναι δύσκολος· ἡ πρώτη πρόοδος δυσκολύνει πᾶσαν περαιτέρω πρόοδον. Ἦτο εὔκολον τώρα εἰς τὸν Σοῦτσον νὰ σωρεύσῃ πλούτη εἰς τὰ πλούτη· Ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἦτο ἐκ τῶν ὁμογενῶν ἐκείνων, οἵτινες πνίγουσιν εἰς τὴν μανίαν τοῦ χρηματισμοῦ πᾶν εὐγενὲς αἴσθημα· αὐτὸς εἶχεν ὑψηλοτέρας ἀνάγκας· ἤκουε καθ' ἑκάστην εἰς τὸ στῆθος του δυνατωτέραν τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος, ἐνθυμεῖτο τὰς ὑποσχέσεις του, καὶ ἐπεθύμει τὴν ἑλληνικὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων του ὡς τὸ μεγαλήτερον τῶν ἀγαθῶν. Παραιτεῖ λοιπὸν ἐν μέσῳ τῆς ἐπιτυχίας του τὸν ἀγροτικὸν βίον, καὶ ἔρχεται νὰ ἐγκατασταθῇ πανοικὶ μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν του.

Πρὶν τὸν παρακολουθήσωμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶναι δίκαιον νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ γεωργία, πλὴν τῆς ὑλικῆς ἀνεξαρτησίας, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν συνηθείας καὶ ἰδιότητας ἀνεκτιμήτους. Ἂν ἡ ἐν Παρισίοις διατριβὴ ἐμόρφωσε τὸ αἴσθημα καὶ τὸ φρόνημα, τὸ γεωργικὸν ἐπάγγελμα ἐμόρφωσε τὸν χαρακτῆρα, ἤγουν ὅ,τι ὑπάρχει εἰς τὸν ἄνθρωπον πολυτιμότερον καὶ εὐγενέστερον, διότι ὁ χαρακτὴρ προσδιορίζει τὴν ἀληθῆ τοῦ ἀνθρώπου ἀξίαν. Ἐργαζόμενος ἐν ὑπαίθρῳ περικυκλωμένος πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν θαυμάτων τῆς φυσέως, διήνοιξε τοὺς ὀχθαλμούς του εἰς αἰωνίους ἀληθείας, καὶ ἐκ τούτου ἡ βαθεῖα αὐτοῦ εὐσέβεια· πράττων τὰ ἔργα τῆς γῆς, τὰ ὁποῖα, ἀνόμοια μὲ τὸ ἐμπόριον τὸ ἀποδίδον ταχέα κέρδη διὰ μιᾶς πωλήσεως ἢ ἀνταλλαγῆς, ἀποφέρουσι τὰς ὠφελείας μετὰ ἓν ἔτος ἢ καὶ βραδύτερον, ἐδιδάχθη τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονήν· ἔχων ἔργα διάφορα καὶ ποικίλα νὰ διευθύνῃ, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συναρμόζῃ κατὰ τὰς ὥρας καὶ τὰς ἀνάγκας, ἀπέκτησε τὸ πνεῦμα τῆς τάξεως, τὸ ὁποῖον δαμάζει καὶ διευκολύνει τὰ πάντα· βλέπων ὅτι εἰς τὴν εὐφορίαν ἕπεται ἡ ἀφορία, ἐσυνείθιζεν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας, τὸ ὁποῖον σχηματίζει τὰ κεφάλαια, καὶ θεραπεύει τὰς πληγὰς καὶ ζημίας τῶν δυστυχῶν ἐτῶν· τέλος ἔμαθεν ἐκείνην τὴν ἀκρίβειαν, τὴν ταχύτητα ἐκείνην τῆς ἐκτελέσεως, ἥτις δὲν ἀναβάλλει τὰ τῆς σήμερον εἰς τὴν αὔριον, καὶ ἐξασφαλίζει τὴν ἐπιτυχίαν εἰς πᾶσαν ἐπιχείρησιν. Προτερήματα, τὰ ὁποῖα ἔφερεν ἀπὸ τῶν ἀγρῶν εἰς πᾶν διάβημα καὶ εἰς πᾶν ἔργον, τὰ ὁποῖα εἴδομεν ἰδίοις ὄμμασι καὶ ἐθαυμάσαμεν.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἄρχεται ἡ τρίτη καὶ δυστυχῶς ἡ τελευταία τοῦ βίου του περίοδος. Ταύτην δυνάμεθα νὰ διέλθωμεν ταχύτερον, διότι αὕτη ἐρρέυσε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας.

Μὴ ἔχων χρείαν οὐδενὸς, ἀπ' ἐναντίας ἔχων δυνάμεις νὰ εὐεργετῇ ἄλλους, ἀφιέρωσε κατ' ἀρχὰς τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου εἰς τὰ κοινὰ, μετὰ δὲ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν φιλτάτων τέκνων του, υἱοῦ καὶ θυγατρὸς, τὸν ἀφιέρωσεν ὅλον εἰς τὰ κοινὰ καὶ μόνον εἰς τὰ κοινά.

Φιλόμουσος, συνέδραμεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς ὅλα τὰ πρὸς διάδοσιν τῶν φώτων ἢ τὴν ἠθοποίησιν τοῦ λαοῦ ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα ἀτομικὴ γενναιοφροσύνη ἢ κοινὴ συνεισφορὰ ἀνήγειρε· φιλάνθρωπος, συνέτρεξεν ἐπίσης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς ἅπαντα τὰ ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα, τὰ ὁποῖα ἰδιωτικὴ εὐποιΐα ἢ ἕνωσις πολλῶν ἐσύστησεν· εἰς ὅσα μετὰ τὴν ἄφιξίν του ἱδρύθησαν κοινωφελῆ καταστήματα, τὸν εὑρίσκομεν ὄχι μόνον γενναῖον συνδρομητὴν, ἀλλὰ καὶ ἕνα τῶν πρώτων ἱδρυτῶν. Εἰς πάμπολλα ἀπεδείχθη δὶς καὶ τρὶς εὐεργέτης, ὡς εἰς τὴν ἡμετέραν ἑταιρίαν τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ. Ὅπου ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ διαδοθῶσι φῶτα, ὀρφανὰ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν νὰ σωθῶσι, πτωχοὶ νὰ περιθαλφθῶσιν, εἷς ἀδύνατος νὰ ὑποστηριχθῇ, εἷς δυστυχὴς νὰ παρηγορηθῇ, πανταχοῦ ἀπαντῶμεν τὸν ἀοίδιμον προθυμότατον ἀντιλήπτορα καὶ βοηθόν. Ἡ διαθήκη του, ἥτις συμπεριέλαβεν ὅλα τὰ κοινωφελῆ καταστήματα, εἶναι ὡς ἐπιθυμία τις ἀπὸ τοῦ τάφου νὰ ἐξακολουθῇ ἀγαθοποιῶν καὶ μετὰ θάνατον.

Ἀλλ' ὅσον ἀξιέπαινος καὶ ἂν ἦτο ἡ ἐλευθεριότης αὐτοῦ, πολὺ πλέον εὐεργετικώτερος ἐδείχθη διὰ τῆς προσωπικῆς του ἐνεργείας εἰς τὰς ἑταιρίας καὶ τοὺς συλλόγους. Εἰς τὰς συνελεύσεις παρετηρήθη εἰς αὐτὸν παρ' ὅλων ὁ πρακτικὸς νοῦς, τὸ πνεῦμα τῆς τάξεως καὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ ἐκεῖνος ὁ ἄοκνος ζῆλος ὑπὲρ τῶν κοινῶν, ὅστις δὲν ἐξηντλεῖτο ποτὲ, καὶ ὅλοι ἔσπευσαν νὰ φέρωσιν αὐτὸν ἐντὸς τῶν διοικητικῶν Συμβουλίων ἢ καὶ εἰς θέσιν ὑψηλοτέραν διὰ νὰ κατασήσωσι πλέον κοινωφελῆ τόσον σπάνια προτερήματα. Ἡ ἑταιρία ἡμῶν ἀπὸ τῆς συστάσεώς της ηὐτύχησε νὰ τὸν ἐκλέξῃ καὶ νὰ τὸν ἔχῃ μέχρι τῆς χθὲς πρόεδρον. Ὁ πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων Σύλλογος ὁ κινούμενος εἰς εὐρυτέραν καὶ ὑψηλοτέραν σφαῖραν, ἐφιλοτιμήθη καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῆς συστάσεώς του νὰ τὸν ἀναγορεύσῃ προϊστάμενον. Ἴσως διὰ τοῦτο αἱ δύο αὗται ἑταιρίαι ἠσθάνθησαν βαθύτερον τὸ ἐκ τοῦ θανάτου του κενόν.

Εἰς τὴν διεύθυνσιν ἦτο ἀπαραμίλλητος. Οὐδέποτε ἐδέχετο τὴν προεδρείαν ὡς θέσιν τιμῆς, ὡς ἐνασχόλησιν διασκεδάσεως, ἀλλ' ὡς καθῆκον ἀνδρὸς αἰσθανομένου τὸ ταχὺ τοῦ χρόνου, καὶ ὀρεγομένου νὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατὸν χρησιμώτερος εἰς τοὺς συμπολίτας του δι' ἀγώνων καὶ κόπων καὶ θυσιῶν. Πολλάκις τῆς ἡμέρας τὸν ἐβλέπετε βαδίζοντα καθ' ὁδὸν ἀσθμαίνοντα· ἐστὲ βέβαιοι ὅτι ἐπορεύετο δι' ὑποθέσεις τῶν ὁποίων προΐστατο ἑταιριῶν. Οὔτε βροχὴ, οὔτε ψῦχος, οὔτε καύσων, οὔτε ἡλικία τὸν ἐμπόδιζον. Ἐνίοτε ἵστατο, ἕνεκα τοῦ γνωστοῦ πάθους, διὰ ν' ἀναπνεύσῃ ἐπὶ μίαν στιγμὴν, καὶ ἔσπευδε πάλιν, ὡς ἂν ἐφοβεῖτο μὴ τὸν καταλάβῃ καθ' ὁδὸν ὁ θάνατος πρὶν διαπράξῃ τὸ καλὸν ἔργον τῆς ἡμέρας.

Πολλάκις εἰς χειμερινὰς ὥρας καὶ νύκτας ἤρχετο εἰς τὸ κατάστημα τοῦτο μακρόθεν, παρεκάθητο μεταξὺ τῶν ἀγαπητῶν του ἐργατῶν καὶ τῶν ἄλλων μαθητῶν, ἠκροᾶτο μετὰ προσοχῆς τῶν μαθημάτων, καὶ ἐνεθάρρυνε διὰ τῆς παρουσίας του τὰς παραδόσεις τῶν φίλων καθηγητῶν.

Οὐδεμία ἑταιρία ὀφείλει τόσα εἰς τὸν ἀοίδιμον ὅσα ἡ ἑταιρία τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ. Εἰς τὸν οἶκόν του συνελήφθη ἡ ἰδέα τῆς συστάσεώς της, καὶ ἐκεῖ διωργανίσθη· μετὰ δὲ τὴν σύστασίν της, αὐτὸς πρὸ πάντων τὴν ἀνέλαβε, τὴν περιέθαλψε, τὴν ηὔξησεν, ὥστε σήμερον δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὀρθοστατεῖ ἀφ' ἑαυτῆς. Ἡμέραν καὶ νύκτα ἐφρόντιζε περὶ αὐτῆς καὶ ἀδιαλείπτως ὑπὲρ αὐτῆς εἰργάζετο, μέχρις οὗ ἀνεπαύθη εἰς τὸν τάφον αὐτὸς, ὅστις ζῶν δὲν ἀνεπαύθη ποτέ.

Ἀλέξανδρε Γεώργιε Σοῦτσε! Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ, συνηγμένα ἐνταῦθα, σοὶ ἐκφράζουσι τὰς εὐχαριστίας των διὰ τὰ ὅσα ὑπὲρ τῆς Ἑταιρίας ἔπραξας ζῶν· σοὶ προσφέρομεν συγχρόνως τὸν φόρον τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς ἐργατικῆς τάξεως, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἕως χθὲς συνειργαζόμεθα μετὰ σοῦ, ὅλων ἐκείνων τῶν ὁποίων ἡ φιλοπονία γονιμοποιεῖ τὴν γῆν τῆς Ἑλλάδος, τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὰς ἀνταλλαγὰς αὐτῆς οἵτινες ἀποτελοῦσι τὴν δύναμιν καὶ τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους, καὶ οἵτινες δὲν ζητοῦσιν ἄλλο εἰμὴ ἐργασίαν, ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν, καὶ τὸ νὰ δαπανᾶται ὑπὲρ αὐτῶν μικρὸν μέρος τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀντὶ τῶν τόσων ἑκατομμυρίων τὰ ὁποῖα κατ' ἔτος πληρόνουσιν.

Ἀλέξανδρε Γεώργιε Σοῦτσε! Πρό τινων ἡμερῶν σὲ συνωδεύσαμεν ὡς ἄτομα καὶ ὡς φίλοι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ σοὶ ἐδώκαμεν τὸν τελευταῖον ἀσπασμόν· σὲ συνωδεύσαμεν εἰς τὸ κοιμητήριον καὶ ἐχύσαμεν εἰς τὸν τάφον σου δάκρυ φιλίας καὶ συμπαθείας. Τὴν στιγμὴν ταύτην, ὡς μέλη τῆς Ἑταιρίας τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ, σοὶ ἀπευθύνομεν τὸν τελευταῖον ἀποχαιρετισμὸν, καὶ σοὶ δίδομεν τὴν ὑπόσχεσιν (ἡ δὲ ὑπόσχεσις διδομένη ἐνταῦθα εἶναι ὑποχρέωσις), ὅτι θέλομεν ἐξακολουθήσει τὸ ἔργον, ὑπὲρ τοῦ ὁποίου τοσοῦτον ἐμόχθησας. Τὸ πνεῦμά σου θέλει μᾶς ζωογονεῖ, τὰ δὲ ὑπὸ σοῦ πεπραγμένα θέλουν μᾶς ὁδηγήσει εἰς τὰ πρακτέα.

ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ (*)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ

ΕΝ ΝΑΞΩι

ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΑΝΑΣΚΑΦΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΕΩΝ

ΥΠΟ

Π. ΚΑΛΛΙΒΟΥΡΣΟΥ,

Ἰατροῦ.

Κύριε ὑπουργέ.

Συμφώνως τῷ περὶ ἀρχαιοτήτων νόμῳ λαμβάνομεν τὴν τιμὴν ἵνα δηλώσωμεν πρὸς Ὑμᾶς, ἐν κεφαλαιωδεστάτῃ συνόψει, ἅτινα ἦταν τὰ εὑρήματα, εἰς ἃ ἤγαγεν ἡ ἀρχαιολογικὴ δι' ἀνασκαφῆς ἔρευνα, ἣ ἐπεχειρήσαμεν τὸν παρελθόντα Μάϊον ἐν τῷ παρὰ τὴν πόλιν τῆς Νάξου νησιδίῳ τῷ κοινῶς ὀνομαζομένῳ «*Παλάτια*» (ἀφοῦ ἐζητησάμεθα τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν παρά τε τοῦ ἐπάρχου Νάξου καὶ τοῦ δημάρχου Ναξίων, ἅτε δημοτικῆς κτήσεως ὄντος τοῦ τόπου ἐκείνου), τὴν ὁποίαν ὅμως ἠνάγκασεν ἡμᾶς νὰ καταπαύσωμεν τὸ αἴφνης ἐπισκῆψαν ἡμῖν δεινὸν οἰκογενειακὸν δυστύχημα, ἐξ οὗ καὶ ἐβραδύνθη τοσοῦτον ἡ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον ἀνακοίνωσις ἡμῶν αὕτη.

Τῆς περὶ ἧς ἡ ἔκθεσις αὕτη ἀνασκαφῆς ἠρξάμεθα ἀπὸ τῆς μεσότητος τοῦ οὐδοῦ τῆς ἐν τῷ ἄρτι μνημονευθέντι νησιδίῳ ἀρχαίας κολοσσιαίας μαρμαρίνης πύλης, εἰκάσαντες ἐκ τῆς λειότητος τοῦ ὑπὲρ τὸν χοῦν μικροῦ μέρους τῆς ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ μεταξὺ αὐτῶν κενοῦ μαρμάρου χώρου ἐπιφανείας τῶν παραστάδων,—εἰκάσαντες, λέγομεν, ἐκ τούτου, ὅτι τὸ διάλειμμα ἐκεῖνο ἦν ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος, οὐχὶ δὲ ἐξ ἄρσεως ἢ ἐκπτώσεως μέρους τοῦ οὐδοῦ γενόμενον ἔλλειμμα, ὅπως ἐξέλαβον αὐτὸ οἱ πρὸ ἡμῶν περιγράψαντες τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο ξένοι περιηγηταὶ (1), ἀπατηθέντες ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἐκ τῶν προσχωμάτων ἐπιφάνεια, ἣν εἶχον ἐκλάβει ὡς ταπεινοτέραν τοῦ ἀρχαίου δαπέδου τοῦ μνημείου ἐκείνου, ἦν πολλῷ ταπεινοτέρα τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν ὑπὸ τὰς παραστάδας βάσεων, ἃς εἶχον ἐσφαλμένως ἐκλάβει ὡς τὸν οὐδὸν καὶ τὸν κυριώδη διαβατήριον στοῖβον, δι' οὗ ἐγίνετο πάλαι ἡ εἰς τὸ οἰκοδόμημα ἐκεῖνο εἰσέλευσις. Ὁ Τουρνεφόρτιος μάλιστα, ὁ πρὸ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἐπισκεψάμενος τὸ μνημεῖον ἐκεῖνο, τοσοῦτον πεποιθότως ἐπίστευσεν ὅτι ὁ κενὸς ἐκεῖνος χῶρος ἦν τυχαῖον ἔργον καταστροφῆς, ὥστε οὐδαμῶς ἐδίσταση ἵνα τὸ δόξαν αὐτῷ ἔλλειμμα ἐκεῖνο συμπληρώσῃ ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ μνημείου, ἣν παρέθηκεν ἐν τῇ «*περιηγήσει*» αὐτοῦ. (Τόμ. ά., σελ. 84).

Ἡ εἰκασία ἡμῶν, ὅτι τὸ διάλειμμα ἐκεῖνο ἦν ἀρχιτεκτονικὸν στοιχεῖον τοῦ σχεδίου τῆς πύλης προσελάμβανεν ἀεὶ μείζονα πιθανότητα προϊούσης τῆς κατ' αὐτὸ ἀνασκαφῆς, ἐπειδὴ ἡ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐπιφάνεια τῶν βάσεων τῶν παραστάδων τῆς μεγάλης πύλης ἐφαίνετο καθ' ὅσον προεχώρει ἡ ἀνασκαφὴ ἧττον ἐφθαρμένη καὶ λειοτέρα, ἅτε προφυλασσομένη ὑπὸ τοῦ καλύπτοντος αὐτὴν χοῦς ἀπὸ τῆς διαβρωτικῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐκ τῆς πλησίον θαλάσσης ἁλμυρίδος ἄχνης. Ἀφελόντες δὲ πάντα τὸν χοῦν τὸν κατέχοντα τὸν κενὸν μαρμάρου χῶρον ἐκεῖνον, ἐβεβαιώθημεν, ὅτι ἡ εἰκασία ἡμῶν ἦν ὀρθή, φανέντος, ὅτι τὸ διάλειμμα ἐκεῖνο ἦν πυλίς, ἧς τὸ ἄνω ἄκρον διήκει μέχρι τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῶν βάσεων τῶν παραστάδων τῆς μεγάλης πύλης, παραστάδες δὲ εἰσὶν αὐταὶ αἱ βάσεις τῶν τῆς μεγάλης, ἥτις ἦν οἱονεὶ ὁ ἀρχιτεκτονικὸς κόσμος τῆς ἐν μέσῳ αὐτῆς πυλίδος, ἥτις ἐχρησίμευε πρὸς δίοδον.

Ἀφικόμενοι διὰ τῆς ἀνασκαφῆς μέχρι τοῦ κατωφλίου τῆς πυλίδος ταύτης, πρῶτον μὲν διηυθύναμεν τὰς περαιτέρω διὰ τῆς σκαπάνης ἐρεύνας ἡμῶν ἐντεῦθεν πρὸς τὴν πρόσοψιν τῆς πυλης τὴν νεύουσαν πρὸς τὴν Δῆλον, ἐπ' ἐλπίδι ἀνευρέσεως κλίμακός τινος ἢ ἄλλου προπυλαίου κατασκευάσματος. Ἀλλ' οὐδὲν τοιοῦτον εὑρόντες, μόνον δὲ λίαν μεταγενεστέροις ἐντυχόντες ἐκεῖ ἀσβεστοκτίστοις τοιχίοις, συνεχώσαμεν αὖθις αὐτὰ (ἵνα μὴ λιμνάζωσιν ἐκεῖ τὰ ὑέτια ὕδατα καὶ βλαβῇ πως ἐκ τούτου ἡ στερεότης τῶν θεμελίων τῆς πύλης) καὶ ἐτρέψαμεν τὴν διερεύνησιν τοῦ ἐδάφους πρὸς τὸ ἀντίθετον μέρος, ἤτοι τὸ κατὰ τὸ πρὸς τὴν πόλιν τετραμμένον μέτωπον τῆς πύλης, ἀκολουθοῦντες ἐν τῇ ἀνασκαφῇ τῷ κατ' ἶξιν τοῦ κατωφλίου τῆς πυλίδος ἐπιπέδῳ. Εὑρόντες δ' ἐστρωμένον διὰ μεγάλων καὶ καλῶς συνηρμοσμένων μαρμάρων δάπεδον, προηγάγομεν κατὰ τὴν διεύθυνσιν ταύτην τὴν ἐργωδεστάτην ἐκκάθαρσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἐπισυμπεφορημένων πολλῶν ἐπιχωμάτων.

Εὐθὺς μετὰ τὴν πυλίδα εὕρομεν μεταδιεσκευασμένον ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις τὸ δάπεδον κατὰ τὸ μέσον αὐτοῦ εἰς μακρὰν ὀστεοθήκην, πλήρη ὀστέων, πέριξ λιθένδυτον διὰ πενιχροῦ τροχμάλου καὶ ἐσκεπασμένην τὸ μὲν, δι' εὐτελεστάτων πλακῶν, τὸ δὲ, διὰ μαρμάρων (τὸ πλεῖστον εἰλειμμένων εἰκῇ ἐκ τοῦ ὑλικοῦ τοῦ μνημείου), ὧν ἓν ἔφερεν ἐν τῇ ὑποκάτω ἐπιφανείᾳ αὐτοῦ ἀτέχνως ἐγγεγλυμμένον μέγαν βυζαντινὸν σταυρόν. Ἐκ τούτων δὲ καὶ ἐκ τῆς πολλαχοῦ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν εὑρέσεως θραυσμάτων μεταγενῶν ὀστρακίνων θυμιατηρίων, ἔτι δὲ ἐκ τῆς ἐφεξῆς ἀνακαλύψεως μεγάλης κυβοειδοῦς μαρμαρίνης βάσεως, ἐπὶ προσχωμάτων κειμένης, ἐν θέσει ἀναλόγῳ τῇ ἐν ᾗ ἵδρυται ἡ «ἁγία τράπεζα» ἐν τοῖς χριστιανικοῖς ναοῖς, εἰκαστέον, ὅτι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον εἶχον μεταδιασκευάσει οἱ χριστιανοὶ εἰς ἐκκλησίαν αὐτῶν.

Προαγαγόντες τὴν ἀνασκαφὴν κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, εὕρομεν, οὐ μακρὰν τῆς πύλης καὶ παραλλήλως αὐτῇ διηκούσας, τρεῖς ἀνιούσας βαθμῖδας, στενὰς, τοσοῦτον δὲ μακρὰς, ὥστε ὑπερβαίνουσιν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὸ ὅλον πλάτος τῆς πύλης. Ἐκκαθάραντες δὲ ἐντελῶς τὰς βαθμῖδας ταύτας, παρετηρήσαμεν, ὅτι ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας τῆς ἀνωτάτης ἐξ αὐτῶν εἰσὶν εἰργασμένα δύο κοτυλοειδῆ κοιλωμάτια, τὸ μὲν ἐν δεξιᾷ, τὸ δὲ ἐν ἀριστερᾷ τῷ ἀνιόντι διὰ μέσης τῆς κλίμακος ἐκείνης. Ἐν αὐτοῖς ἦσαν προδήλως ἐνηρμοσμένοι οἱ στροφεῖς δικλίδος θύρας, ἐπειδὴ περὶ ἑκάστην μὲν τῶν χοινικίδων ἐκείνων φαίνονται ἔτι τὰ ἐκ τῆς προστριβῆς τῶν θυρωμάτων κατὰ τοῦ λίθου κυκλοτερῆ χαράγματα, ἐν τῇ ἑτέρᾳ δ' αὐτῶν εὑρέθησαν σμικροί τινες χόνδροι σκωρίας σιδήρου, ὄντες λίαν πιθανῶς τὰ λείψανα σιδηροῦ στροφέως, κατὰ δὲ τὸ μέσον περίπου τοῦ μεταξὺ τῶν χοινικίδων ἐκείνων μέρους τῆς βαθμῖδος ἐστὶ γεγλυμμένη σμικρὰ κάπετος, πιθανώτατα χρησιμεύσασα πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ ζυγώθρου ἢ μοχλίσκου τῆς θύρας.

Μετὰ τὰς βαθμῖδας ἐκείνας εὕρομεν περαιτέρω προϊὸν, μικρὸν ὅμως ταπεινούμενον, τὸ ἀρχαῖον μαρμάρινον δάπεδον καὶ κατ' αὐτὸ, μικρὸν ἐν ἀριστερᾷ τῷ ἀπὸ τῆς πύλης διὰ τῶν βαθμίδων χωρήσαντι καὶ μικρὸν ὑπερβάντι αὐτὰς, μέγαν μαρμάρινον στηλοβάτην, ὥς ἐστιν εἰκάσαι ἐκ τοῦ διὰ μόνου τοῦ λιθουργικοῦ κτενὸς εἰργασμένου, πρὸς ἐπερεισμὸν τοῦ κίονος, δισκοειδοῦς λαξεύματος.

Προβάντες διὰ τῆς ἀνασκαφῆς περαιτέρω, ἀεὶ κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν, εὕρομεν ἐν ἄκρᾳ ἡμῶν θλίψει ὅτι ἐκεῖ ἦν παντελῶς ἐξηφανισμένον τὸ μαρμάρινον δάπεδον, ἀφαιρεθέντων πάντων τῶν μαρμάρων, οἷς ἦν ἐστρωμένον, ὑπολειφθείσης δὲ μόνης τῆς λατύπης, ἥτις, σεσωρευμένη οὖσα ἐν μεγάλῳ πλήθει ἐπὶ παντὸς τοῦ ἐκεῖ χώρου, μαρτυρεῖ ὅτι τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος εἶχε χρησιμεύσει κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους ὡς κοινὸν λατομεῖον, καὶ ὅτι οἱ κατὰ καιροὺς ἀσεβῶς καὶ ἀπειροκάλως συλήσαντες ἐκεῖθεν τὸ ὡραῖον ὑλικὸν ἐποιοῦντο πρῶτον ἐκεῖ τὴν μετακατέργασιν τῶν μαρμάρων πρὸς τὴν ἑκάστοτε ἀνάγκην, ἵνα οὕτως ἀποφύγωσι τὸ περιττὸν βάρος καὶ τὴν ἐκ τούτου δυσχέρειαν κατὰ τὴν μετακόμισιν αὐτῶν ὅπου ἔδει. Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅμως, ὅτι ἡ καταστροφὴ τοῦ δαπέδου ἦν ἐκεῖ μόνον περιωρισμένη, ἐξηκολουθήσαμεν ἀναζητοῦντες περαιτέρω, κατὰ τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν χωροῦντες ἐν τῇ ἐκκαθάρσει τοῦ τόπου, τὸ ἀδιάφθορον, τυχὸν, διασεσωσμένον μέρος αὐτοῦ· ἀλλ' ἡ ἐλπὶς ἡμῶν αὕτη, ἀπέβη, δυςυχῶς, φρούδη. Ἀνεύρομεν ὅμως, ὡς ἔφθημεν εἰπόντες, μεγάλην κυβικὴν μαρμαρίνην βάσιν, κειμένην ἐπὶ προσχωμάτων, οὐχὶ δὲ ἐφ' ἑδραίου ἐρείσματος ἱδρυμένην, φέρουσαν κατὰ τὴν ἄνω αὐτῆς πλευρὰν μεγάλην τετράγωνον κάπετον. Οὐδεμίαν ὅμως ἐπιγραφὴν εὕρομεν ἐπὶ τοῦ λίθου ἐκείνου, καίτοι καταστήσαντες εἰς τὸ ἐμφανὲς καὶ τὰς τέσσαρας αὐτοῦ καθέτους πλευρὰς, λείας οὔσας. Πρὸ τῆς βάσεως ταύτης ἀνεύρομεν, τόπον ἐπέχοντα ἐδαφιτῶν λίθων, δύο μεγάλα δισκοειδῆ μάρμαρα, ἐπίσης ἐπὶ προσχωμάτων κείμενα καὶ προδήλως οὐχὶ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῶν θέσιν ὄντα.

Ὄπισθεν τῆς ἄρτι ῥηθείσης βάσεως ἀνεύρομεν, ὡς ἔτυχεν ἐῤῥιμμένον, μέγα ἐλλειψοειδὲς μάρμαρον, τεθραυσμένον, φέρον κατὰ τὸ περιφερὲς αὐτοῦ ἐντέχνως γεγλυμμένην στεφάνην. Πλησίον τῆς βάσεως ἤγαγεν εἰς φῶς ἡ ἀνασκαφὴ μεγάλην, καθέτως κειμένην, παραστάδα, πιθανῶς ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτῆς θέσει οὖσαν. Ἠθέλομεν δὲ περαιτέρω ἀνερευνήσει διὰ σκαφῆς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὡς ἐσκοποῦμεν νὰ πράξωμεν καὶ κατὰ τὸν λοιπὸν πάντα κατὰ τὸ μνημεῖον χῶρον, εἰ μὴ κατέσκηπτεν εἰς ἡμᾶς ὁ φοβερὸς πρηστὴρ τοῦ θανάτου τοῦ μονογενοῦς ἡμῶν τέκνου, ἀναγκάσας ἡμᾶς ἵνα ἀποστῶμεν τοῦ ἔργου.

Ἐνῷ δὲ ἐκάμνομεν τὴν παρὰ τὴν πύλην ἀνασκαφὴν, ἧς τὸ περιγενόμενον ἐξέθεμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, ἠρευνήσαμεν καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ νησιδίου ἐκείνου τὸ ἔδαφος δι' ἀποπειρατηρίων σκαφῶν, ὧν ἀξιωτέρα μνείας ἐνταῦθα ἐστὶν ἡ γενομένη κατ' ἐκεῖνο τοῦ νησιδίου, ὅπου ἀπέλιπε τὸ ἐν σμικρῷ μόνον μέρει μέχρι τοῦ νῦν κατὰ τὰς βάσεις αὐτοῦ διασεσωσμένον, ἐκ μεγάλων κυβικῶν λίθων δεδμημένον, ἐνάλιον ζεῦγμα ἢ ἴσθμιον, ᾧ ἦν τὸ πάλαι ἡ νησὶς ἐκείνη συνεζευγμένη τῇ μεγάλῃ νήσῳ, καὶ τοῦ ὁποίου τὰ ἴχνη, πρὸ μικροῦ ἀρκούντως εὐδιάκριτα ὄντα, εἰσὶ νῦν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐξηφανισμένα, ἀφαιρεθέντων ἀβελτέρως ἐκεῖθεν πλείστων λίθων (πασῶν τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν ἀπαθῶς θεωμένων τὴν βανδαλικὴν ἐκείνην ἀρχαιοφθορίαν) καὶ διατεθέντων πρὸς

(*) Πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργεῖον.

(1) «Cette porte qui n'est que de trois pièces de marbre »blanc est d'un grand goût dans sa simplicité : deux pièces »en font le montant, et la troisième le linteau : le seuil »était de trois pièces, on a emporté cette »du milieu.» Tournefort, Relation d'un voyage »du Levant κτλ., Τόμ. ά., σελ. 84.»

«Unum tamen ex tribus saxis, quibus »limen inferius compositum est, crepi»dinem fort eo modo dispositam, ut huic »portae a principio non fuisse destina»tum appareat.» Dugit de insula Naxo, Lut. Parisiorum (1867).

τὴν κατασκευὴν τοῦ νέου ἕρκους τοῦ λιμένος. Ἡ κατὰ τὸ μέρος, λοιπὸν, ἐκεῖνο τοῦ νησιδίου γενομένη διὰ τῆς σκαπάνης ἐξερεύνησις τοῦ ἐδάφους ἤγαγεν εἰς φῶς μαρμαρίνης πολυγώνου ςήλης τὸ κατώτερον ἥμισυ, μονόλιθον, βεβηκὸς ἐπὶ μαρμαρίνης πλίνθου, περὶ δὲ τὴν στήλην, ἀτάκτως κειμένας, πολλὰς καὶ ὑπερμεγέθεις πέτρους ἐξ ἐγχωρίου σκληροῦ ὀφίτου.

Προσθετέον, ὅτι πᾶν τὸ κατὰ τὴν ἀνασκαφὴν ταύτην ἀνευρισκόμενον ἀπόθραυσμα μαρμάρου, φέρον ὁπωσδήποτε σημεῖα γλυφῆς, ἀπετιθέμεθα εὐλαβῶς, ὅσον σμικρὸν καὶ καθ' ἑαυτὸ ἀνάξιον ἰδίας μνείας καὶ ἂν ἦτο, περὶ τὴν πύλην, ὅπου καὶ ἀφήσαμεν πάντα κείμενα.

Ὑπερτιθέμενοι εἰς καιρὸν εὐθετώτερον τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν καὶ τὴν κατ' ἐπιστήμην ἐκτίμησιν πάντων τῶν ἐκ τῆς ἀνασκαφῆς ταύτης προελθόντων εὑρημάτων, ὧν κεφαλαιωδέστερον ἐνθάδε ἐμνήσθημεν καὶ περὶ ὧν πάντων ἔσται ἡμῖν διὰ τῶν ἀρκούντων ὁ λόγος ἐν τῇ περὶ Νάξου ἰδίᾳ συγγραφῇ ἡμῶν, ἣν πονούμεθα νῦν, ἠρκέσθημεν ἐνταῦθα ἀναφέροντες ὑμῖν, Κύριε ὑπουργὲ, περὶ αὐτῶν τὰ βραχέα ταῦτα, ἵνα οὕτως ἐκπληρώσωμεν τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλόμενον ἡμῖν καθῆκον, ἅμα δὲ καὶ ἵνα τὸ καθ' ὑμᾶς ὑπουργεῖον, πυνθανόμενον ἐκ τῆς ἐκθέσεως ἡμῶν ταύτης, ὅτι ἐσφαλμένως ἐνομίζετο μέχρι τῆς ἡμετέρας δι' ἀνασκαφῆς ἐξερευνήσεως τοῦ ἀρχαίου ἐκείνου περιφανοῦς μνημείου, ὅτι μόνη ἡ πύλη εἶχε διασωθῆ ἐξ αὐτοῦ (¹), κατὰ πᾶν δὲ τὸ λοιπὸν εἶχε παντελῶς ἐξαφανισθῆ, τὸ μὲν, ἐπιστείλῃ τὰ εἰκότα τῇ προσηκούσῃ ἐν Νάξῳ ἀρχῇ πρὸς διατήρησιν τῶν ἀνευρεθέντων, τὸ δὲ, ἀναδέξηται τὴν περαιτέρω ἐξακολούθησιν καὶ ἀγάγῃ εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦτο, ὅπερ ἡμεῖς ὑπὸ τοῦ, ὡς εἴρηται, ἐν ᾧ ἠσχολούμεθα περὶ αὐτὸ, καταῤῥάξαντος εἰς τὸν οἶκον ἡμῶν δεινοῦ δυστυχήματος ἠναγκάσθημεν νὰ ἐγκαταλίπωμεν ἐν ᾧ παρῆν πολλὴ ἔτι ἐλπὶς πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ ἄλλων ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων.

Σκόπιμον θεωροῦμεν, Κύριε ὑπουργὲ, ἵνα εἰς τὴν, κατ' ἀνάγκην κεφαλαιώδη, ἔκθεσιν ταύτην περὶ τῆς ἀνασκαφῆς ἐκείνης προσθῶμεν καὶ τὰς ἑξῆς πληροφορίας περί τινων ἄλλων, οὐκ ἀναξίων λόγου οὐδὲ τῆς πρὸς διατήρησιν αὐτῶν κυβερνητικῆς φροντίδος, ἐν Νάξῳ διασεσωσμένων ἀρχαιολογικῶν ἀντικειμένων, διαλαθόντων τὸ ὅμμα τῶν πρὸ ἡμῶν περιηγησαμένων τὴν νῆσον ἐκείνην. Δύναται δὲ νὰ παραδειχθῇ ἐνθάδε ἡ μετ' ἐπίμονον ἔρευναν ὑφ' ἡμῶν γενομένη ἀνεύρεσις αὐτῶν ὡς ἀπόδειξις τοῦ ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν ἀπογόνων ἡμῶν, οἷς ἀμεσώτερον διαφέρουσι τὰ προγονικὰ ἡμῶν ἔργα, μετ' ἀκριβείας καὶ τῆς δεούσης ἐπιμονῆς γινομένη ἀναζήτησις αὐτῶν καὶ ἐν αὐτοῖς ἔτι τοῖς τόποις, ἐν οἷς οἱ ξένοι περιηγηταὶ (ἐπιπολαίως, τὸ πλεῖστον, καὶ ἐν ταχυδρομικῇ, οὕτως εἰπεῖν, σπουδῇ περιηγούμενοι τὴν ἡμετέραν πατρίδα), ὀλίγα εὗρον τὰ ἀρχαιολογικῶς ἀξιαφήγητα, δύναται σπουδαίως νὰ ἐπαυξήσῃ τὸν γνωστὸν ἀρχαιολογικὸν τῆς Ἑλλάδος πλοῦτον.

Καὶ πρῶτον ἔστω ἡμῖν ὁ λόγος περί τινος, μέγα ἐχούσης τὸ τοπικὸν διάφορον, ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ ἐπιγραφῆς, ἣν (καθ' ὑφήγησιν τοῦ ἀξιοτίμου ἡμῶν συμπολίτου καὶ φίλου Κυρίου Γεωργίου Χ. Βαρότζη, τοῦ μετ' ἀξιεπαίνου ὄντως ζήλου πρὸς τῇ ἀρχαιολογίᾳ τῆς νήσου ἐκείνης σχολάζοντος) ἀνεύρομεν (τῇ 25 Ἀπριλίου π. ἔ.), ἐγκεκτισμένην ἐν τῇ κλίμακί τινος τῶν τῆς πόλεως οἰκιῶν (τῆς τοῦ Κυρίου Παναγιώτου Παγκάλου), ἐν μοίρᾳ βαθμίδος. Ἐπειδὴ δὲ ἐστὶ, κατὰ δυστυχίαν, τετραμμένη πρὸς τὰ ἄνω ἐκείνη τῶν ἐπιφανειῶν, ἐν ᾗ τὰ γράμματα, ἀπετρίβησαν αὐτὰ κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν ἰχνῶν τῶν διαβαινόντων. Ἀλλὰ καί τοι ὀλίγων ὄντων τῶν διασωθέντων ἐκ τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης, διαμένει αὕτη, οὐδὲν ἧττον, πολύτιμον ἐπιγραφικὸν μνημεῖον, καθοδηγῆσαν ἡμᾶς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἦν τὸ πάλαι τὸ πρυτανεῖον τῆς πόλεως, καὶ πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ ἐκεῖ ἀνακαλυφθέντος μετρονομικοῦ μαρμαρίνου προτύπου, περὶ οὗ ἐροῦμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς τὰ δέοντα. Ἔχει δὲ τὸ ἀδιάφθορον μέρος τῆς περὶ ἧς ἐνθάδε ὁ λόγος ἐπιγραφῆς ὧδε·

ΑΝΑΡ . . . ΕΠΙ . . Φ . . . .
. . . . . [ΔΗΜ]ΥΛΟΝ. .
ΝΑΞΙΩΝ. . . . . .
ΝΑΞΙΩΝ. . . . . .
ΔΕΑΥΤΩΙΚ. . . . . .
ΕΑ. . . ΑΝΤΙΝΟΣ . . . . . .
ΠΡΟΕΔΡΙΑΝΕΝΤΩΙ . . . ΠΟΛΕ . .
ΑΝΑΓΡΑΨΑΙΔΕΤΟΔΕΤΟΨΗΦΙΣΜΑΕΝΤΩΙΠΡΥ [ΤΑ ΝΕΙΩΙΕΝΣΤΗ]
ΔΗΙΔΙΘΙΝΗΙΤΟΔΕΑΡΓΥΡΙΟΝΠΑΡΕΣΧΕΝΤΟΥ . . .
ΑΜΦΙΔΗΜΥΛΟΝ

Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη (¹) (ἥτις, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ χαρακτὴρ τῶν γραμμάτων, ἐπεγράφη κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀκμαιοτέρου ἑλληνισμοῦ) ἐστὶν ἄρα μέρος ψηφίσματος τῶν ἀρχαίων Ναξίων, ἡ δὲ στήλη, ἐν ᾗ ἐπεγέγραπτο, ἦν ἀνεστηλωμένη ἐν τῷ πρυτανείῳ αὐτῶν, ὅπερ, ἑπομένως, ἦν, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ ἀνευρέθη, πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνεπίγραφος λίθος.

Διαπυθόμενοι, λοιπὸν, τὰ περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ εἶχεν ἀνευρεθῆ, ἐμάθομεν, ὅτι οὗτος ἐστὶν ὁ κατὰ τὸ βορειονατολικὸν ἄκρον τῆς πόλεως ἀγρὸς τοῦ Π. Καλούδη, ὁ οὐ μακρὰν τοῦ δημοσίου φρέατος, ἀφ' οὗ ὑδρεύεται πᾶσα σχεδὸν ἡ πόλις, πρὸς δεξιὰν δὲ τῷ ἀνιόντι διὰ τῆς κοίτης τοῦ ἐκεῖ χειμάῤῥου, ἀποστάντι δὲ ὡσεὶ πεντήκοντα βήματα ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτὴν ἀρχαίου ἀμφιστόμου λιθοστεγοῦς φρέατος, τοῦ κοινῶς λεγομένου «*τάφου τῆς Ἀριάδνης*» ἢ «*λουτροῦ τ. Ἀ.*» Προσέτι δὲ διεβεβαίωσαν ἡμᾶς πολλοὶ καὶ ἀξιότιμοι ἐκ τῶν γεραιτέρων συμπολιτῶν ἡμῶν, παρ' ὧν ἀνιστορήσαμεν τὰ κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον, ὅτι ἐγένοντο ἐν αὐτῷ περὶ τὸ 1821 ἔτος ἀρχαιοδιφικαὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τοῦ τότε μεγάλου διερμηνέως τῆς πύλης (Μιχαὴλ Μάνου), ὅστις, εὑρὼν ἐκεῖ πολλοὺς ἐνεπιγράφους λίθους, ἀπεκόμισεν αὐτοὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀπολειφθέντος ἐξ αὐτῶν μόνου τοῦ τὴν ἄρτι παρατεθεῖσαν ἐπιγραφὴν φέροντος.

Ἥ τε, λοιπὸν, ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ εὕρεσις πολλῶν ἐπιγραφῶν καὶ ἰδίως τῆς περὶ ἧς ἄρτι ὁ λόγος, διαῤῥήδην ἀναφερούσης, ὅτι ἦν ἀναστηλωτέα ἐν τῷ πρυτανείῳ, δὸς δ' εἰπεῖν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ παρακειμένου τῷ ἐν ᾧ ἐκείνη εὑρέθη ἀγροῦ, «*πλῆθος*» (ὁ) καλουμένου (πιθανώτατα ἐκ τοῦ ἐκεῖ περὶ τὸ πρυτανεῖον τὸ πάλαι ἐκκλησιάζοντος *πλήθους* [=δήμου] τῶν Ναξίων, ἢ ἐκ τοῦ *πλήθων*, οὐχὶ δὲ, κατὰ πάντα πιθανὸν λόγον, ἐκ τῆς πλίνθου, ἅτε μήτε τοῦ τόπου ὄντος παντάπασιν ἐπιτηδείου πρὸς πλινθείαν, μήτε ὁπωσοῦν πιθανοῦ, ὅτι, καὶ εἰ ὑπῆρχεν ἐκεῖ πλινθεῖον, ὅπερ τῶν ἀπιθάνων, ἤθελεν ὀνομασθῆ *πλίνθος* πᾶς ὁ τόπος ἐκεῖνος), προσέτι δὲ ἡ ὑπὸ πολλῶν γενομένη ἡμῖν διαβεβαίωσις, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ εἰσὶν ἔτι ἐν μεγάλῳ βάθει κεχωσμένα μεγάλα μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ τεχνουργήματα, καθὼς καὶ ἡ ἐκεῖ ἀνεύρεσις τοῦ μετρονομικοῦ λίθου, περὶ οὗ ἐν τοῖς εὐθὺς ἑπομένοις ὁ λόγος,— πάντα, λέγομεν, ταῦτα ποιοῦσι ταμάλιστα πιθανὴν καὶ προσβιβάζουσιν ἔγγιστα τῆς βεβαιότητος (ἵνα μὴ εἴπωμεν καθιστᾶσι βεβαίαν) τὴν εἰκασίαν ἡμῶν, ὅτι ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἦν τὸ πάλαι τὸ πρυτανεῖον τῆς πόλεως.

Ἐπισκεψάμενοι τὸν τόπον ἐκεῖνον, εὕρομεν ὑπό τινα πυλίδα τεθειμένον περίεργον τραπεζοειδὲς ὑπόθυρον λευκοῦ μαρμάρου, φέρον κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐπιμήκους αὐτοῦ ἄνω ἐπιφανείας ὀκτὼ περιφερῆ σκάμματα, ὧν ἕκαστον μικρότερον τοῦ πρὸ αὐτοῦ, πλήρη πάντα χοός. Ἀφελόμενοι αὐτὸν, παρετηρήσαμεν, ὅτι τὰ κοιλώματα ἐκεῖνα ἦσαν ὠοειδῆ κατὰ τὴν κάθετον αὐτῶν ἴξιν (πλὴν ἑνὸς, τοῦ πέμπτου, ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου γινομένης τῆς ἀριθμήσεως, τρυβλιοειδοῦς ὄντος, ἀβαθοῦς καὶ ἀτρήτου) καὶ τετρημένα κατὰ τὸν πυθμένα· καθόλου δ' εἰπεῖν, τὰ κοιλώματα ἐκεῖνα εἰσὶν ὁμοιόσχημα τοῖς ἐν τῷ ἐν Γυθείῳ εὑρεθέντι καὶ ὑπὸ τῆς τῶν ἀρχαιοτήτων ἐφορίας ἀγορασθέντι καὶ μετενεχθέντι εἰς Ἀθήνας ἀγορανομικῷ λίθῳ, περὶ οὗ ἔσται ἡμῖν καὶ ἐφεξῆς ὁ λόγος.

Διαγνόντες, ὅτι ὁ λίθος ἐκεῖνος ἐστὶ μετρονομικὸς, ἤτοι φέρει καταγεγλυμμένα τὰ ἐπίσημα κοῖλα ἢ χωρητικότητος μέτρα τῶν ἀρχαίων Ναξίων, διατηρούμενα, φαίνεται, ἐν τῷ πρυτανείῳ αὐτῶν, ὅπως καὶ τὰ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων ἐν τῷ Ἀθήνησι πρυτανείῳ (¹), προέβημεν προχείρως εἰς τὴν καταμέτρησιν τῶν διαστάσεων τοῦ τε λίθου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ κοιλωμάτων. Εὕρομεν δὲ, ὅτι αὐτοῦ μὲν τὸ μῆκος ἐστὶ 1 γαλ. μέτρ. 0,20, τὸ πλάτος 0, 48 (τὸ πάχος, ὅπερ ἡμεῖς δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν (²), ἅτε ὂν τότε ὑπὸ τὸ ἔδαφος, εὗρεν ὁ Κύριος Δε-Κιγάλλας 0,10, κατὰ δὲ τὸ πρὸς τῷ σώῳ αὐτοῦ πέρατι πόδιον 0,14)· τῶν δὲ κοιλωμάτων τὸ βάθος εὕρομεν (ἀρξάμενοι τῆς καταμετρήσεως ἀπὸ τοῦ μικροτέρου) ὡς ἑξῆς· τοῦ ἀ. 0,05 (χωρεῖ δὲ τοῦτο (³) μίαν οὐγ-

(¹) «Heute Vormittag haben wir die kleine Klippe vor dem »Hafen besucht, auf der von einem alten Tempel nur noch die »Thürpfosten mit ihrer Oberschwelle erhalten sind.» **Ross Reisen auf den griechischen Inseln** κτλ., Τόμ. ά., σελ. 28.

(¹) Ταύτην ἐξέδοτο ἐν τῷ 494ῳ τεύχει (15 ὀκτωβρ. 1870) τῆς «Π α ν δ ώ ρ α ς» ὁ ἀξιότιμος ἡμῶν καὶ φίλος συνάδελφος κύριος Ἰωσὴφ Δε Κιγάλλας (ᾧ εἴχομεν ἀνακοινώσει τὰ περὶ αὐτῆς), ἀξιεπαίνως σπουδάσας ἵνα διασώσῃ, τοὐλάχιστον διὰ τῆς δημοσιεύσεως (ἀφοῦ πᾶσα ἡμῶν προσπάθεια ὅπως πείσωμεν οὓς ἔδει ἵνα ἄρωσιν αὐτὸ ἀπὸ τῆς θέσεως ἐκείνης, ἐν ᾗ σημέραι φθείρεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, οὐδὲν ἤνυσαν), τὸ ταχέως εἰς τὴν παντελῆ αὐτοῦ ἐξαφάνισιν χωροῦν σπουδαῖον ἐπιγραφικὸν ἐκεῖνο μνημεῖον. Ἀλλὰ, διὰ τὸ ἥκιστα πρόσφορον τῆς θέσεως τοῦ λίθου πρὸς ἀσφαλῆ ἀνάγνωσιν τῶν γραμμάτων καὶ διὰ τὴν ἐνιαχοῦ μεγάλην ἀμυδρότητα αὐτῶν, ἡ δημοσίευσις αὕτη ἐγένετο κατ' ἀνάγνωσιν ὅλως διάφορον τῆς καθ' ἣν ἡμεῖς παρέθεμεν τὴν ἐπιγραφὴν ἀνωτέρω.

(¹) Ὅρα τὰς περὶ τούτου πηγὰς ἐν Ἑρμάννου **Lehrbuch der griech. Privatalterthümer** (ἔκδ. 6'., 1870), σελ. 381. Περιγραφὴν τοῦ περὶ οὗ ἐνθάδε ὁ λόγος Ἀρχαίου ἀνέγνωμεν, ἀσμένως, ἐν τῷ 494ῳ τεύχει τῆς «Π α ν δ ώ ρ α ς» (15 ὀκτωβρ., 1870), ἐπεσταλμένην ἐκ Νάξου τῷ κυρίῳ συντάκτῃ αὐτῆς (τῇ 2ᾳ Νοεμβρίου, π. ἔ.) ὑπὸ τοῦ σοφοῦ ἐν συναδέλφοις καὶ φίλου ἡμῶν ἀξιοτίμου κυρίου Ἰωσὴφ Δε Κιγάλλα, ᾧπερ ἔδειξε τὸν λίθον ἐκεῖνον ὁ κύριος Δήμαρχος Ναξίων, ἐπιστειλάσης αὐτῷ τε καὶ τῷ ἐπάρχῳ Νάξου περὶ τοῦ λίθου ἐκείνου τῆς ἐφορίας τῶν ἀρχαιοτήτων, προστρεψάντων ἡμῶν τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς ἐπὶ τὴν σπουδαίαν ἐκείνην ἀρχαιότητα. Θεωρεῖ δὲ ὁ Κύριος Δε Κιγάλλας ἐν τῇ ἐπιστολιμαίᾳ ἐκείνῃ ἀνακοινώσει τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος λίθον ὡς μέρος ἀρχαίας κλεψύδρας, εὐλόγως πάνυ μὴ ἐξενεγκὼν τὴν αὐτὴν ἡμῖν περὶ τοῦ πράγματος κρίσιν (ἅτε μὴ ὑπάρχοντος αὐτῷ τοῦ κρατύναντος ἐν ἡμῖν τὴν πεποίθησιν εἰς τὴν περὶ τῆς φύσεως τοῦ λίθου ἐκείνου εἰκασίαν ἡμῶν), ἣν τολμῶμεν νὰ θεωρῶμεν τὴν ὀρθὴν, ἅτε ἐρειδομένην καὶ ἐπὶ τῆς ἐντελοῦς ὁμοιότητος, ἐν τοῖς κυρίοις αὐτῶν στοιχείοις, τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀρχαίου κατασκευάσματος καὶ τοῦ ἀγορανομικοῦ λίθου, οὗ ἄρτι ἐμνήσθημεν καὶ οὗ ἡ χρῆσις ἐστὶν ἀμφιβολίας παντάπασιν ἀνεπίδεκτος.

(²) Ἐπίσης δὲν ἠδυνήθημεν νὰ ἴδωμεν, ἅτε κεχωσμένους, τοὺς χαρακτῆρας, οὓς ὁ Κύριος Δε Κιγάλλας παρετήρησεν ἐγκεχαραγμένους ἐν τῷ λίθῳ ἐκείνῳ, μεταγράψας αὐτοὺς ἐν τῷ σχεδιογραφήματι τοῦ λίθου, ὅπερ συνῆψε τῷ ἐν τῇ «Π α ν δ ώ ρ α» περὶ αὐτοῦ ἐπιστολιμαίῳ δημοσιεύματι.

(³) Ὁ προσδιορισμὸς τῆς χωρητικότητος τῶν κοιλωμάτων τούτων ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐν τῇ «Π α ν δ ώ ρ α» δημοσιευθείσης ἀνακοινώσεως τοῦ Κυρίου Δε Κιγάλλα.

γίαν ρευστοῦ, ἐστὶν ἄρα, ὡς ὑπελογίσαμεν, ΜΙΚΡΑ ΧΗΜΗ), τοῦ β'. 0,65 (χωρεῖ δὲ τοῦτο 2 1/2 οὐγγίας· ΜΥΣΤΡΟΝ), τοῦ γ'. 0,07 (χωρεῖ δὲ 3 οὐγγίας· ΧΗΜΗ ΜΕΓΑΛΗ), τοῦ δ' 0,08 1/2 (χωρητικότης 5 οὐγγίαι· ΚΟΓΧΗ), τοῦ ς' 0,105 (χωρητικότης 9 1/2 οὐγγίαι· ΚΥΑΘΟΣ), τοῦ ζ'. 0,15 (χωρητικότης 56 1/2 οὐγγίαι· ΚΟΤΥΛΗ). Τὸ μετ' αὐτὸ ὁμοιόσχημον σκάμμα, τὸ μέγιστον, ἐστὶ τεθραυσμένον.

Αἰτήσαντες, ἐπὶ εὐλόγῳ τιμῇ, τὸν λίθον ἐκεῖνον παρὰ τῆς κεκτημένης ἵνα κατὰ σχολὴν μετρήσωμεν τὴν χωρητικότητα ἑκάστου τῶν κοιλωμάτων καὶ μετρολογικῶς σπουδάσωμεν τὸν σπάνιον ἐκεῖνον μετρονομικὸν ὅρον, μὴ γενομένης δὲ ἀποδεκτῆς τῆς ἡμετέρας αἰτήσεως, ἠρκέσθημεν προτρέψαντες τὴν ἔχουσαν ἵνα, τοὐλάχιστον, μεταγάγῃ τὸν λίθον ἀλλαχοῦ τῆς οἰκίας αὐτῆς, ἅτε εἰς διηνεκῆ ἐκτεθειμένον φθορὰν ἐν ᾗ θέσει ἦν τεθειμένος. Ἐπανελθόντες εἰς Ἀθήνας (ἐν μηνὶ Αὐγούστῳ π. ἔ.) ἐσπεύσαμεν ἵνα διὰ τοῦ ἀξιοτίμου ἡμῶν φίλου Κυρίου Ἰωάννου Παππαδάκη φέρωμεν τὸ πρᾶγμα εἰς γνῶσιν τῆς παρὰ τῷ καθ' ὑμᾶς ὑπουργείῳ ἐφορίας τῶν ἀρχαιοτήτων, ἥτις καὶ ἐν ἀξιεπαίνῳ σπουδῇ ἐνήργησε τὰ δέοντα, σχόντα τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι ἡ κεκτημένη τὴν ἀρχαιότητα ἐκείνην, προβαλομένη κατ' ἀρχὰς ἀπιστεύτως ὑπερβολικὰς ἀξιώσεις (εἰποῦσα μάλιςα ἀναλήθως ὅτι ἡμεῖς προσεφέρομεν αὐτῇ ἀντὶ τοῦ λίθου δραχμὰς τρισχιλίας), συγκατετέθη, τέλος, ἵνα παραχωρήσῃ αὐτὸν ἀντὶ δραχμῶν διακοσίων. Νῦν δὲ πρόκειται ἵνα καταβάλῃ τὴν τιμὴν ταύτην ἡ ἐνταῦθα ἀρχαιολογικὴ ἑταιρία καὶ οὕτω προστεθῇ τῇ ἐν Ἀθήναις δημοσίᾳ ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ καὶ ἕτερος μετρονομικὸς λίθος, ὅμοιος τῷ ἐν Γυθείῳ ἀνευρεθέντι, μετενηνεγμένῳ δὲ εἰς τὸν περίβολον τοῦ ἐνταῦθα οἰκοδομουμένου ἀρχαιολογικοῦ μουσείου καὶ περιγραφέντι ἔναγχος ὑπὸ τοῦ Κυρίου Π. Εὐστρατιάδου ἐν *Ἀρχαιολογικῇ ἐφημερίδος* τεύχει ιδ'. (περιόδ. β'), σελ. 378—380. Φέρει δὲ ὁ λίθος οὗτος τὴν ἑξῆς ἐλλειπῆ ἐπιγραφὴν

. . . ΑΣΤΟΙΣΚΑΙΤΗΙΠΟΛΕΙΚΑΡΠΟΣ
. . . ΑΓ]ΟΡΑΝΟΜΩΝΑΝΕΘΗΚΕΝΤΑΜΕΤΡΑ.

καὶ πέντε κοιλώματα ἀπαράλλακτα τὸ σχῆμα τοῖς ἐν τῷ ὑφ' ἡμῶν ἀνευρεθέντι ἐν Νάξῳ, ἐπίσης διάτρητα κατὰ τὸν πυθμένα καὶ ὧν τὰ τρία διασώζουσιν ἔτι ἐπιγεγραμμένον περὶ τὰς στεφάνας αὐτῶν τὸ μέτρον, ὅπερ χωρεῖ ἕκαστον, τὸ μὲν, ΚΟΤΥΛΗ, τὸ δὲ, ΧΟΥΣ, τὸ δὲ, Η [Μ]Ι[Ε]ΚΤΟΝ. Ἀπὸ τῆς στεφάνης δὲ τοῦ τετάρτου, λίαν ἐφθαρμένης οὔσης, ἠφανίσθη τὸ ὄνομα τοῦ μέτρου. Ὥστε οὐδεμία δύναται νὰ χωρήσῃ ἀμφιβολία, ὅτι καὶ τὸ περὶ οὗ κυρίως ἐνθάδε ὁ λόγος Ἀρχαῖον ἐστὶ ταυτοειδὲς τῷ ἄρτι μνημονευθέντι. Τὸ δὲ ἐν ἐκείνῳ ἀβαθὲς καὶ ἀδιάτρητον τρυβλιοειδὲς κοίλωμα, ὅπερ ἐλλείπει ἀπὸ τοῦ ἐν Γυθείῳ εὑρεθέντος καὶ ὅπερ ὁ Κύριος Δε Κιγάλλας θεωρεῖ ὡς ἐπὶ ἀποθέσει τοῦ πρὸς καθαρισμὸν σπόγγου κατεσκευασμένον, κατὰ τὴν ἡμετέραν εἰκασίαν ἐχρησίμευε δυοῖν θάτερον, ἢ πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν προτύπων ἢ ἐπισήμων σταθμῶν (πιθανώτατα φυλασσομένων καὶ τούτων ἐν τῷ αὐτῷ δημοσίῳ τόπῳ, ἐν ᾧ καὶ τὰ ἐπίσημα κοῖλα ἢ χωρητικότητος μέτρα), ἢ, ὅπερ πιθανώτερον, ἵνα κατὰ μὲν τὴν πλήρωσιν ἑκάστου τῶν ἐν τῷ λίθῳ καταγεγλυμμένων μέτρων συλλέγηται εἰς τὸ τρυβλιοειδὲς ἐκεῖνο κοίλωμα καὶ εὐχερῶς εἶτα ἀφαιρεῖται ἐκεῖθεν τὸ περισσεῦον τοῦ ὕδατος, ὅπερ ὑπερεξεχεῖτο ὑπὲρ τὰ χείλη ἑκάστου τῶν μέτρων κατὰ τὴν πλήρωσιν αὐτοῦ (ἐγχεομένου εἰς αὐτὸ, λίαν πιθανῶς, ὕδατος, διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῆς μετρήσεως καὶ πάσης ἀμφισβητήσεως ἀποφυγὴν, μέχρις οὗ ἐγίνετο ὑπερχειλὲς), κατὰ δὲ τὴν εἰς τὸ ἐξελεγκτέον ἰδιωτικὸν μέτρον μετέγχυσιν τοῦ ὕδατος, δι' οὗ ἐπληρώθη πρότερον τὸ δημόσιον μέτρον, συλλέγηται πάλιν ἐν τῷ τρυβλιοειδεῖ ἐκείνῳ κοιλώματι (ἐν ᾧ ἐτίθετο, πιθανῶς, τὸ ἐξελεγκτέον ἰδιωτικὸν κοῖλον μέτρον) τὸ, τυχὸν, πλεονάζον καὶ ὑπὲρ τὰ χείλη τοῦ ἰδιωτικοῦ μέτρου ἐκχεόμενον ὕδωρ, εἰ τὸ μέτρον τοῦτο ἐτύγχανεν ὄν (ὅπερ, βεβαίως, ἦν τὸ μᾶλλον ἐνδεχόμενον) ἔλασσον ἢ τὸ δημόσιον. Οὕτω δὲ καθίστατο, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐφικτὸν οὐ μόνον τὸ γνῶναι ὅτι τὸ ἰδιωτικὸν μέτρον ἦν μὴ ἀκριβὲς, ἀλλὰ καὶ (διὰ τῆς μετρήσεως τοῦ ὑπὲρ τὰ χείλη αὐτοῦ ἐκχεομένου καὶ εἰς τὸ ὑπ' αὐτὸ τρυβλιοειδὲς κοίλωμα συλλεγομένου πλεονάζοντος ὕδατος) καθ' ὁπόσον ἦν ἔλασσον τοῦ προτύπου μέτρου, ὅπως οὕτως ἐπιβάλληται ἀναλόγως καὶ ἡ ποινὴ τοῖς « κακουργοῦσι περὶ τὰ μέτρα ». Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ τρυβλιοειδὲς ἐκεῖνο κοίλωμα, καὶ τὸ περὶ τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν τοῦ ὅλου μετρονομικοῦ λίθου ὀφρύωμα, καὶ τὰ ὑπερέχοντα χείλη τῶν μετρικῶν κοιλοτήτων πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι ἡ παραβολὴ τῶν ἰδιωτικῶν μέτρων πρὸς τὰ ἐπίσημα ἐγίνετο ὡς ἑξῆς· πρῶτον ἐπληροῦτο ὕδατος τὸ ἐπίσημον μέτρον (κεκλεισμένης οὔσης, ἐννοεῖται, τῆς ὀπῆς αὐτοῦ) μέχρις ὑπερχειλίσεως, εἶτα ἀφῃρεῖτο τὸ εἰς τὸ τρυβλιοειδὲς κοίλωμα συναγόμενον πλεονάζον ὕδωρ, ἐτίθετο ἐφεξῆς ἐν τῷ τρυβλιοειδεῖ κοιλώματι τὸ παραβλητέον ἰδιωτικὸν μέτρον καὶ ἐνεχεῖτο εἰς αὐτὸ τὸ ἐν τῷ ἐπισήμῳ μέτρῳ ὕδωρ, μεταχεόμενον ἐξ αὐτοῦ διὰ τῆς ἐν τῷ πυθμένι ὀπῆς εἰς ἕτερον ἀγγεῖον)· καὶ εἰ μὲν τὸ παραβαλλόμενον μέτρον ἦν ἀκριβὲς, ἐχώρει πᾶν τὸ ὕδωρ, εἰ δ' ἦν ἐλλειπὲς, ὑπερεξεχεῖτο τὸ πλεονάζον τοῦ ὕδατος καὶ συνελλέγετο εἰς τὸ τρυβλιοειδὲς κοίλωμα, μετρώμενον δ' ἐφεξῆς ἐδείκνυεν καθ' ὁπόσον τὸ ἰδιωτικὸν μέτρον ἦν ἔλασσον τοῦ δημοσίου. Ὅτι δὲ οὗτος ἦν ὁ

τρόπος τῆς παραβολῆς τῶν ἰδιωτικῶν μέτρων πρὸς τὰ ἐπίσημα μαρτυρεῖ (τοὐλάχιστον ὅσον πρὸς τοῦτο, ὅτι τὰ ἐπίσημα μέτρα ἐπληροῦντο μέχρις ὑπερχειλίσεως) καὶ ὁ ἐκ Γυθείου μετρονομικὸς ὅρος, ἔχων περὶ μὲν τὸ χεῖλος ἑκάστου τῶν ἐν αὐτῷ μετρικῶν κοιλωμάτων ἐπανεστηκυῖαν στεφάνην, περὶ δὲ τὴν ἄνω αὐτοῦ ἐπιφάνειαν ὀφρυῶδες γεῖσον.

Ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ, ἐν ᾗ εὕρομεν τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος μετρικὸν λίθον, παρετηρήσαμεν καὶ τὴν ἑξῆς, τέως ἀνέκδοτον, ἀρχαίαν ἐπιγραφὴν, περιειλημμένην ἐν τῷ κτιστῷ ἐρείσματι ἀναδενδράδος·

ΦΙΛΟΚΡΑΤΗ ΚΑΛΛΑΙΟΥ
ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ ΦΙΛΟΚΡΑΤΟΥΣ (1)

Ἔστι δὲ ἐγκεχαραγμένη ἐν λευκῷ μαρμάρῳ, οὗ τὸ μὲν μῆκος 0,54, τὸ δὲ πλάτος 0,15 καὶ τὸ πάχος 0,20. Ἄλλη ἐπιτυμβίῳ ἐπιγραφῇ, μήπω ἐκδοθείσῃ, ὅσον γε ἡμεῖς γινώσκομεν, ἐχούσῃ δὲ ὧδε

ΕΦΕΣΙΑ ΑΝΤΕΡΩΤΟ
ΧΡΗΣΤΗ ΧΑΙΡΕ

ἐνετύχομεν ἐγκεκτισμένῃ ἐν τῷ ἕρκει τοῦ προαυλίου οἰκίας τινὸς ἐν τῇ πόλει Νάξου (παρὰ τὸ δημαρχεῖον καὶ τὴν ἑλληνικὴν σχολὴν κειμένης, τῆς τῶν κληρονόμων Παππᾶ Δημητρίου), ἐν ᾧ παρετηρήσαμεν περιειλημμένον καὶ λίθον κοτυλοειδῶς ἐσκαμμένον, ὄντα πιθανῶς καὶ ἐκεῖνον μετρικὸν ὅρον. Ἔστι δὲ ἀναγεγραμμένη ἡ ἄρτι παρατεθεῖσα ἐπιγραφὴ ὑπὸ ἐπιτύμβιον μονάνθρωπον ἀνάγλυφον σῆμα λευκοῦ μαρμάρου, κατὰ τὸ ἄνω ἥμισυ ἐλλειπὲς καὶ ἐφθαρμένον.

Ἐνθάδε τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐστὶν ὁ οἰκεῖος τόπος πρὸς παράθεσιν καὶ τῶν ἀκολούθων δύο ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν, ἀνεκδότων καὶ τούτων. Καὶ ἡ μὲν πρώτη (ἣν εἴδομεν παρὰ τῷ ἀξιοτίμῳ συναδέλφῳ καὶ φίλῳ ἡμῶν συμπολίτῃ Κυρίῳ Μιχαὴλ Δαμιράλῃ) εὑρέθη κατὰ τὸ παρὰ τὴν πόλιν Νάξου νεκροταφεῖον τῶν ὀρθοδόξων, ἐπειδὴ (εἰρήσθω, παρεκβατικώτερον, τῆς εὐκαιρίας τυχούσης) ὁ τῶν καθολικῶν ἐνταφιασμὸς γίνεται ἐν ἑτέρῳ τόπῳ (κατ' ἀπίστευτον ἀναχρονισμὸν καὶ κατ' ἐκπληκτικὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐξόχως ἀνεξίθρησκον τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ), κρατοῦντος, δυστυχῶς, ἔτι ἐν τῇ νήσῳ ἐκείνῃ παρὰ τοῖς διαπεπιστευμένοις τὴν θρησκευτικὴν διακονίαν τῶν ἐκ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας φίλων συμπολιτῶν μας τοῦ εὐαγγελικωτάτου ἀληθῶς συστήματος ἐκείνου τῶν ἰδεῶν, καθ' ὃ τὸ κατὰ τῶν ἑτεροδοξούντων θρησκευτικὸν ἔχθος προβαίνει εἰς τοσοῦτον, ὥστε καὶ ὁ τόπος, ἐν ᾧ θάπτονται, θεωρεῖται βέβηλος. Ἔχει δὲ, ἵνα ἐπὶ τὸ προκείμενον, ἡ περὶ ἧς ἄρτι ἡ μνεία ἐπιγραφὴ ὡς ἑξῆς·

ΑΡΙΣΤΟΚΡΙΤΗ
ΜΟΙΡΕΟΥ

Ἡ τετάρτη ἀνέκδοτος ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ, ἣν ἀνεύρομεν ἐν Νάξῳ, φυλάσσομεν δὲ ἐν τῇ μικρᾷ ἡμῶν ἀρχαιολογικῇ συλλογῇ, ἐστὶν ἡ ἀκόλουθος, γεγραμμένη ὑπὸ ἀνάγλυφον διάνθρωπον ἐν σήματι λευκοῦ μαρμάρου, τεθραυσμένῳ καὶ κατὰ τὸ ἀνώτερον αὐτοῦ ἥμισυ ἐλλειπεῖ·

ΚΤΗΣΙΠΥΛΗ ΑΘΗΝΙΔΟΣ
ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΗ ΧΡΗΣΤΟΙ (sic) ΧΑΙΡΕΤΕ

Ἀνευρέθη δὲ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη (ἡ τὸ σπουδαῖον ἔχουσα, ὅτι κατὰ πρῶτον ἀπαντᾶ ἐν αὐτῇ τὸ κύριον ὄνομα *Κτησιπύλη*) ἔν τινι, ἡμίσειαν περίπου ὥραν τῆς πόλεως Νάξου ἀπέχοντι πρὸς μεσημβρίαν δὲ αὐτῆς κειμένῳ ἀγρῷ («*Παρατρέχος*» ὀνομαζομένῳ) τοῦ ἀξιοτίμου φίλου ἡμῶν καὶ συμπολίτου Κυρίου Μιχαὴλ Φ. Σομμαρίπα, παρ' οὗ καὶ ἐμνησιδωρήθη ἡμῖν ἐν λίαν εὐγενεῖ προαιρέσει (1).

Πέμπτην ἀνέκδοτον ἐπιγραφὴν παρετηρήσαμεν ἐν Νάξῳ (ἐν τῇ θέσει «πολίχνι[ον]», ἐγκεκτισμένην ἐν τῇ ἀγροικίᾳ Φωτεινοῦ τινος ἐκ τοῦ χωρίου Ἀκαδήμων) καθ' ὑφήγησιν τοῦ μετὰ σπανίας, ἀληθῶς, ἐγκαρτερήσεως καὶ μάλιστα περισπουδάστως περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν τῆς νήσου ἐκείνης σχολάζοντος, πολλὴν δὲ καὶ ἀξιέκδοτον ὕλην περὶ αὐτῆς θησαυρίσαντος, ἀξιοτίμου ἡμῶν συμπολίτου καὶ φίλου Κυρίου Ἰακώβου Γρυμάλδου. Ἔστι δὲ ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη γεγραμμένη μεγάλοις (μετρ. γαλ. 0,043 περίπου) γράμμασι, λέγουσα·

ΕΡΜΑΙΣ
ΚΟΣ
ΩΡΑΙΟΣ

Ἀξιωτάτη μνείας ἐνταῦθα καὶ τῆς φροντίδος τῆς τῶν ἀρχαιοτήτων ἐφορίας πρὸς περαιτέρω διάσωσιν ἐστὶν ἡ ἑξῆς, τὸ πρῶτον νῦν ἐκδιδομένη, ἐπιγραφὴ, ἔχουσα τὴν καταγωγὴν, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ χαρακτὴρ

(1) Ταύτην ἐξέδοτο (ἐν «Πανδώρας» φυλ. 494, 15 ὀκτωβρ., 1870), κατὰ διάφορον ἀνάγνωσιν, ὁ Κύριος Δε Κιγάλλας.

(1) Ἐπειδὴ περὶ ἀνεκδότων ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν ἐνθάδε ὁ λόγος, ὑπενείρομεν, καίτοι ἀλλαχόθι ἡ αἱ λοιπαὶ εὑρεθεῖσαν, καὶ τὴν ἑξῆς, ἐπιγεγραμμένην ἐν μαρμαρίνῳ κυλινδρικῷ ἐπιτυμβίῳ σήματι, δειχθέντι ἡμῖν κατ' αὐτὰς ἐν τῷ ά. νεκροταφείῳ Ἀθηνῶν (εἰς ὃ ἡ ἐκπλήρωσις θλιβεροῦ καθήκοντος συχνάκις φέρει ἡμᾶς) ὑπὸ τοῦ ἐν τῷ ἐκεῖ ναῷ σεβασμίου ἱερέως κυρίου Παναρέτου Κωνσταντινίδου·

ΑΡΤΕΜΙΣ
ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ
ΗΡΑΚΛΕΩΤΙΣ

Εὑρέθη δὲ, ὡς ἐπυθόμεθα, πρὸ δύο περίπου μηνῶν κατὰ τὸ παρὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τοῦ νεκροταφείου ῥευμάτιον, ἐπὶ τάφου, ἐν ᾧ καί τινα κεράμια καὶ χαλκῆ λόγχη.

τῶν γραμμάτων, ἀπὸ τῶν καλῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ χρόνων·

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣΑΥΤΟΚΡΑΤΟΥΣ
ΤΟΥΕΥΦΡΑΝΟΥΣ

Ἔστι δὲ ἐπιγεγραμμένη ἐν τῇ κυρτῇ ἐπιφανείᾳ μεγάλου δακτυλιώδους μαρμάρου, τεθειμένου χείλους περί τι φρέαρ, τὸ παρὰ τὴν ἐν τῇ πόλει Νάξου ἐκκλησίαν τῆς ἁγίας Θεοδοσίας καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς δημοσίας ὁδοῦ. Μετεφέρθη δ' ἐκεῖ οὐ πρὸ πολλῶν χρόνων, ὡς παρὰ πολλῶν ἐπυθόμεθα, ἐκ τοῦ κηπαρίου τοῦ δημοσίου ἀλληλοδιδακτηρίου (ὅπου ἦν ἐπίσης χεῖλος φρέατος), παρὰ τὸ ὁποῖον (ἐν τῷ βάθει χάνδακος καὶ ὑπὸ τὴν διὰ ξηρᾶς λιθείας αἱμασιὰν τοῦ ἀγροῦ «ἁγίου Μηνᾶ» τεθειμένην, ἐν ἐλαχίστῳ δὲ μόνον μέρει ἐμφανῆ) ἀνεύρομεν καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου τῶν ἡμετέρων ἐργατῶν ἐξηγάγομεν ἐκεῖθεν ὑπερμεγέθη μαρμαρίνην σφίγγα, λίαν ἐφθαρμένην, ἣν παραχρῆμα μετεκομισάμεθα εἰς τὸ δημαρχεῖον, ὅπου καὶ ἀφήσαμεν αὐτὴν κειμένην.

Πλὴν τοῦ γλυπτοῦ ἐκείνου ἀρχαίου τεχνουργήματος ἐνετύχομεν ἐν τῇ πόλει τῆς Νάξου καὶ δυσὶν ἀγάλμασιν, ἐνδιαφέρουσι τῇ τε ἱστορίᾳ τῆς νήσου ἐκείνης καὶ τῇ καθ' ὅλου περὶ τὰς ἑλληνικὰς ἀρχαιότητας ἐπιστήμῃ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον τῶν ἔργων τούτων τῆς ἀρχαίας γλυπτικῆς (χρησιμεῦον νῦν ὡς ὑπέρεισμα ἀναδενδράδος πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἁγίας Παρασκευῆς) ἐστὶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, μεῖζον ἢ κατὰ φυσικὸν ἀνθρώπου ἀνάστημα, φορεῖ ἄριστα ἐπτυχωμένην ἐσθῆτα, μαρτυροῦσαν ἀριστοτεχνικὴν γλυφίδα καὶ ἀκμὴν τέχνης, ἀλλ' ἐστὶ, δυστυχῶς, ἠκρωτηριασμένον τήν τε κεφαλὴν καὶ τὰς χεῖρας. Κέκτηται δὲ τὸ ὡραῖον τοῦτο τῆς ἀρχαιότητος λείψανον ὁ κύριος Ζαχαρίας Λεντούδης, λίαν ἀγαπητὸς ἡμῖν ἐξάδελφος, εἰς οὗ τὴν πεφωτισμένην πρόνοιαν ὀφείλεται, ὅτι, καί τοι πρὸ πολλῶν χρόνων ἀνευρημένον, διετηρήθη μέχρι τοῦδε ἀλώβητον ἐν ᾗ καταστάσει ἦν ὅτε εὑρέθη.

Τὸ ἕτερον τῶν περὶ ὧν ἐνθάδε ἡ μνεία ἀγαλμάτων ἐστὶν ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, μικρὸν ἔλασσον ἢ κατ' ἀνάστημα ἀνθρώπου, γυμνὸν, λυσίκομον, μόνην τὴν ἑτέραν τῶν χειρῶν ἠκρωτηριασμένον. Ἔστι δὲ αἰγυπτιάζοντι ῥυθμῷ τετεχνημένον. Κέκτηται δ' αὐτὸ ὁ Κωνσταντῖνος Λάλας.

Προσθετέον ταῖς ὑφ' ἡμῶν ἐν Νάξῳ ἀνευρεθείσαις ἀρχαίαις ἐπιγραφαῖς καὶ τὴν ἑξῆς, ἐπίσης μήπω ἐκδιδομένην, ἣν, πρὸ ἐτῶν περίπου τριῶν, παρετηρήσαμεν ἐγκεχαραγμένην ἐν φλοιοειδεῖ τινι λευκῷ μαρμάρῳ, τεθειμένῳ ὑπερθύρῳ ἐν τῇ αὐλείῳ του μίαν περίπου ὥραν ἀπέχοντος τῆς πόλεως μοναστηρίου *Ὑψηλῆς*.

Η ΒΟΥΛΗ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΕΤΕΙΜΗΣΕ ΧΡΥΣΩι ΣΤΕΦΑΝΩι [ΠΕΡΙΑΝΔΡΟΝ...] (1)

Εὐχόμενοι, Κύριε ὑπουργὲ, ἵνα ἡ παροῦσα ἡμῶν ἔκθεσις ἐνέγκῃ τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ θαῤῥοῦντως ἐξ αὐτῆς προσδοκῶμεν, ποιουμένης τῆς προσηκούσης ἀρχῆς τὴν δέουσαν πρόνοιαν πρὸς διατήρησιν τῶν ἐν τοῖς ἀνωτέρω διαληφθέντων ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων καὶ ἀναλαμβάνοντος τοῦ καθ' ὑμᾶς ὑπουργείου τὴν περαιτέρω διεξαγωγὴν τῶν δι' ἀνασκαφῆς ἐρευνῶν περὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐκεῖνο μνημεῖον τῆς ἀρχαιότητος, ὅπερ αἱ ὑφ' ἡμῶν γενόμεναι ἐν μεγάλῳ μέρει, τοῖς πᾶσιν ἐξηφανισμένῳ τέως δοκοῦντι, ἀπεκάλυψαν, λαμβάνομεν ἐνταυτῷ τὴν τιμὴν ἵνα ποιησόμεθα ὑμῖν ἐν πάσῃ τῇ προθυμίᾳ τὴν δήλωσιν, ὅτι, ἐὰν θεωρηθῇ παρ' ὑμῶν περαιτέρω διεξακτέον τὸ ἔργον τοῦτο, ἐσμὲν διατεθειμένοι ἵνα καὶ ἡμεῖς συνεισενέγκωμεν μέρος τοῦ πρὸς αὐτὸ χρειώδους ἀναλώματος.

Δέξασθε, ἐν τέλει, Κύριε ὑπουργὲ, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς ὑμᾶς ἐξαιρέτως ἀγαθῆς ἡμῶν ὑπολήψεως.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 19ῃ Φεβρουαρίου, 1871.

Π. ΚΑΛΛΙΒΟΥΡΣΗΣ,
ἰατρός.

Μετὰ τὴν εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλ. καὶ τῆς Δημ. Ἐκπαιδεύσεως διαβίβασιν τῆς ἀνωτέρω ἐκθέσεως ἐπέστειλεν αὐτὴ πρὸς τὸν Κ. Καλλιβούρσην τὸ ἑξῆς εὐχαριστήριον·

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 4 Μαρτίου, 1871.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κύριον Π. Καλλιβούρσην.

Πληροφορηθέντες παρὰ τῆς γενικῆς ἐφορείας τῶν ἀρχαιοτήτων, ὅτι κατὰ τὴν ὑμετέραν λεπτομερῆ καὶ πολλοῦ λόγου ἀξίαν ἔκθεσιν, ἣν ὑπεβάλετε εἰς τὸ ὑπουργεῖον, σπουδαίας ἀνακαλύψεις ἐξήνεγκον εἰς φῶς αἱ ὑμέτεραι ἔρευναι, σπεύδομεν νὰ συγχαρῶμεν ὑμᾶς διὰ τὰς ἀνακαλύψεις ταύτας καὶ ἀπονείμωμεν ὑμῖν τὸν προσήκοντα ἔπαινον διά τε τὴν γενναιότητα, μεθ' ἧς ἐνηργήσατε τὰς ἐρεύνας ταύτας, καὶ τὴν φιλοπονίαν καὶ φιλοτιμίαν, μεθ' ἧς ἐφροντίσατε νὰ περιγράψητε λεπτομερῶς τὰς ὑμετέρας ἀνακαλύψεις καὶ κοινοποιήσητε εἰς τὸ ὑπουργεῖον.

Ὁ ὑπουργὸς
Α. Γ. ΠΕΤΙΜΕΖΑΣ.

---

(1) Μὴ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ πτυκτίον ἡμῶν, ἐν ᾧ τὸ ἀντίγραφον, ὅπερ ἡμεῖς αὐτοὶ ἠκριβογραφήσαμεν ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου τῆς ἐπιγραφῆς ἐκείνης, ἀλλ' ἀπὸ μνήμης μεταγράψαντες αὐτὴν ἐνθάδε, διελάβομεν ἀγκύλαις τὸ μέρος ἐκεῖνο αὐτῆς, περὶ οὗ οὐκ ἐσμὲν βέβαιοι ὅτι ἐτήρησεν αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ μνήμη ἡμῶν. Ἐπίσης παρενέθεμεν μεταξὺ ἀγκυλῶν καὶ τὰ γράμματα, οἷς ἐκρίναμεν συμπληρωτέαν τὴν ἐν σελίδι 464 ἐπιγραφήν.

ΑΡΧΑΙΟΝ ΚΕΧΕΙΡΟΥΡΓΗΜΕΝΟΝ ΟΣΤΟΥΝ.

Προσελθοῦσιν ἡμῖν κατ' αὐτὰς εἰς τὸ μουσεῖον τῆς ἡμετέρας ἀρχαιολογικῆς ἑταιρίας ἔδειξε πάνυ φιλοφρόνως ὁ γραμματεὺς αὐτῆς Κύριος Στέφανος Κουμανούδης σὺν ἄλλοις θέας ἀξίοις ἀρχαιολογικοῖς πράγμασι καὶ μέρος ἀνθρωπίνου μετωπικοῦ ὀστοῦ, εὑρεθέντος πρό τινων μηνῶν ἐν τάφῳ τινὶ κατὰ τὴν Ἀττικὴν (περὶ οὗ ἀκριβέστερον οὐδὲν ἠδυνήθημεν ἵνα ἐξιχνιάσωμεν) καὶ φέροντος, κατὰ τὴν μεσότητα αὐτοῦ περίπου, ἕξ, ἀκριβῶς κυκλοτερεῖς, ὀπὰς, ὁμοιομεγέθεις ἀλλήλαις, ἐχούσας ἑκάστην διάμετρον 0,01 (τοῦ γαλλ. μέτ.), οὔσας δὲ διατεταγμένας κατὰ τὸν ἐν τοῖς παρακειμένοις ἀκριβέσι διαγράμμασι (1) διασημαινόμενον τρόπον. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὁρίζουσα ἑκάστην τῶν ὀπῶν τούτων περίοδος ἐστὶ λίαν ὁμαλὴ καὶ φαίνεται γενομένη διὰ προσφορωτάτου ἀνατρητικοῦ μηχανήματος, πάνυ οὖσα ἐμφερὴς τῇ τῶν ὀπῶν τῶν διὰ τῆς χειρουργικῆς χοινικίδος ἐμβαλλομένων κατὰ τὴν τοῦ κρανίου ἀνάτρησιν, εἰκαστέον, ὅτι καὶ αὗται ἐγένοντο οὐχὶ εἰκῇ καὶ διὰ τοῦ τυχόντος ὀξέος ὀργάνου, ἀλλὰ δι' ἐπιτηδειοτάτου πρὸς τοιαύτην ἀνάτρησιν, λίαν δὲ πιθανῶς διὰ τοῦ πρὸς τὴν τοῦ κρανίου πρίσιν χρησίμου κυκλοτεροῦς χειρουργικοῦ πρίονος, ὅτι, δηλαδὴ, τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ὀστοῦν περιεσώθη ἐκ κρανίου χειρουργικῶς ἀνατρηθέντος, καὶ δὴ κατὰ τὴν ὑπὸ Κέλσου (2) καὶ Παύλου τοῦ Αἰγινήτου (3) ὑφηγημένην ἐγχειριστικὴν μέθοδον. Τὸ ὅτι δὲ πρὸς τὴν κατὰ τὸν ἐγχειριστικὸν τοῦτον τρόπον γενομένην ἀνάτρησιν τοῦ κρανίου ἐχρῶντο οἱ χειρουργοὶ ἐπὶ τῶν ἄρτι ῥηθέντων ἰατρικῶν συγγραφέων ἡλοειδεῖ τρυπάνῳ οὐδαμῶς κωλύει ὑποθέσθαι ὅτι κατὰ προγενεστέραν ἴσως ἢ μεταγενεστέραν ἐποχὴν ἐγίνετο καὶ ἡ περίτρησις τοῦ πεπονθότος καὶ ἀφαιρετέου ὀστοῦ διὰ μικρᾶς χοινικίδος. Πιθανώτερον μάλιστα φαίνεται ἡμῖν ὅτι πρὸ τοῦ Κέλσου καὶ Παύλου τοῦ Αἰγινή-

Σχ. Α!

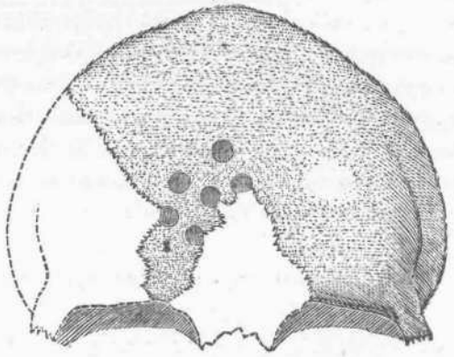

Σχ. Β!

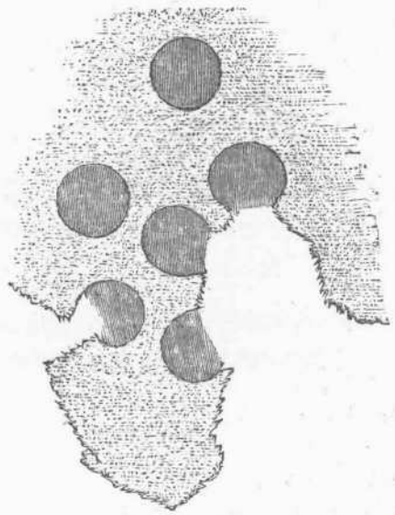

του (ἐφ' οὗ ἡ καθόλου διὰ τῶν πριόνων καὶ χοινικίδων χειρουργία οὐκέτι ἦν ἐν ἀγαθῇ ὑπολήψει (1)) καὶ κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἀκμὴν πάντων τῶν κλάδων τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως, ὅτε, βεβαίως, ἤκμαζε καὶ ἡ χειρουργικὴ ὀργανοποιΐα, καὶ ὅτε, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν Ἱπποκρατείων συγγραμμάτων, ἦν ἐν καθολικῇ παρὰ τοῖς χειρουργοῖς χρήσει ὁ περιφερὴς πρίων πρὸς τὴν τοῦ κρανίου ἀνάτρησιν,—πιθανώτε-

---

(1) Τούτων τὸ μὲν Α', ὃν κατὰ μέγεθος τὸ τρίτον τοῦ κατὰ φύσιν, ἀποδίδωσιν ἀκριβῶς τό τε μέρος τοῦ διασεσωσμένου ὀστοῦ (τὸ ποροειδῶς εἰκασμένον) καὶ τὴν θέσιν τοῦ ὅλου μετωπιαίου ὀστοῦ, ἐν ᾗ αἱ ὀπαί· τὸ δὲ Β' σχῆμα ἐμφαίνει τό τε κατὰ φύσιν μέγεθος τῶν ὀπῶν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας τοπικὴν αὐτῶν σχέσιν.

(2) «Si latius vitium est, quam ut illo comprehendatur, terebra res agenta est. Ea foramen fit in ipso fine vitiosi ossis atque integri; dehinte alterum non ita longe, tertiumque, donec totus is locus, qui excidendus est, his cavis cinctus sit. Atque ibi quoque, quatenus terebra agenta sit, scobis significat. Tum excisorius scalper ab altero foramine ad alterum malleolo adactus, id, quod inte utrumque medium est, excidit.» Cels. Lib. VIII, Cap. III.

(3) «Εἰ δὲ ἰσχυρὸν εἴη τὸ ὀστοῦν, πρότερον τοῦτο περιτρυπήσαντες τοῖς ἀβαπτίστοις λεγομένοις (τοιαῦτα δέ εἰσι τὰ ἔχοντα μικρὸν ἐσωτέρω τῆς ἀκμῆς ἐξοχὰς, κωλυούσας αὐτὰ πρὸς τὴν μήνυγγα βαπτίζεσθαι), τότε τῇ διὰ τῶν ἐκκοπέων περιαιρέσει χρησάμενοι, τὸ πεπονθὸς ὀστοῦν ἀφελώμεθα, μὴ ἀθρόως, ἀλλὰ κατὰ μέρος, εἰμὲν δυνατὸν, τοῖς δακτύλοις, εἰ δὲ μὴ, ὀδοντάγρᾳ, ἢ ὀστάγρᾳ, ἢ τριχολαβίδι, ἢ τοιούτῳ τινί. Τὸ δὲ μεταξὺ τῶν τρημάτων χωρίον ἐχέτω διάστημα ὅσον τὸ μῆκος πυρῆνος μεγίστου μήλης. Το δὲ βάθος ἄχρις οὗ πλησίον γένηται τῆς ἔνδον ἐπιφανείας τοῦ ὀστέου, φυλαττομένων ἡμῶν ἅψασθαι τὸ τρύπανον τῆς μήνυγγος.» Παῦλ. Αἰγιν. Περὶ τ. χειρουργουμ. Κεφ. Πθ', σελ. 376 (ἔκδ. Briau).

(1) «Ἡ διὰ τῶν πριόνων τε καὶ χοινικίδων χειρουργία τοῖς νεωτέροις ὡς μοχθηρὰ διαβέβληται.» Αὐτόθι, σελ. 178.

ρον, λέγομεν, φαίνεται ἡμῖν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν μὲν ἐκείνην ἐχρῶντο οἱ χειρουργοὶ (ὥσπερ τῷ εὐμεγεθεστέρῳ κυκλοτερεῖ πρίονι πρὸς ἀφαίρεσιν ἐλάσσονος μοίρας ὀστοῦ, οὕτω καὶ πρὸς τὴν διὰ περιτρήσεως ἐγχείρησιν ἐπὶ μειζόνων ὀστέων) μικρῷ χοινικοειδεῖ πρίονι, κατὰ δὲ τὴν ἐν Ἑλλάδι παρακμὴν τῶν πάντων, παρακμάσαντος καὶ τοῦ ἐγχειριστικοῦ μέρους τῆς ἰατρικῆς, ἐγίνοντο καὶ αἱ κατὰ περίτρησιν χειρουργίαι, ἐπὶ τὸ τεκτονικώτερον, δι' ἡλοειδῶν τρυπανίων.

Ἐὰν ἡ περὶ τοῦ εἰρημένου ὀστοῦ εἰκασία αὕτη ἐστὶν ἀληθὴς (ὅπερ ἐνωμότως, βέβαια, οὐδαμῶς δύναταί τις νὰ βεβαιώσῃ, ἐστὶν ὅμως τῶν μάλιστα πιθανῶν), τὸ ὀστοῦν ἐκεῖνο, ὃν τοσοῦτον ἀρχαῖον, ὥστε πᾶσα ἡ ὀργανικὴ αὐτοῦ οὐσία ἀπηναλώθη, ὑπολειφθέντων μόνων τῶν λίαν εὐθρύπτων τιτανικῶν ἁλάτων, θεωρητέον ἑνιαῖον ἐν τῷ εἴδει αὐτοῦ χειρουργικὸν *curiosum*, σπουδαῖως διαφέρον τῇ τῆς χειρουργικῆς ἱστορίᾳ, ἅτε διδάσκον ἡμᾶς, ὅτι ἦν καιρὸς, καθ' ὃν ἡ κατὰ τὴν ἄρτι ῥηθεῖσαν ἐγχειριστικὴν μέθοδον ἀνάτρησις τοῦ κρανίου ἐγίνετο διὰ μικρῶν χοινικίδων (ὧν τὸ κατὰ διάμετρον μέγεθος ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ τῶν ὀπῶν) καὶ δεικνύον τὴν συνήθη ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν τῶν κατ' αὐτὴν ἐμβαλλομένων τρημάτων. Τὸ ὅτι δὲ ἡ ὑπ' αὐτῶν διαλαμβανομένη μοῖρα τοῦ ὀστοῦ ἐστὶν ἀπαθὴς, ἐάθη δὲ καὶ κατὰ χώραν, ἐξηγητέον ἢ τῷ ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τραυματικῆς κακώσεως ἐπενεχθεῖσα ἴσως διάσεισις τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ ἄλλη νοσολογικὴ συνέπεια, ἀπήνεγκε τὸν παθόντα πρὶν ἢ τελειωθῇ ἡ ἐγχείρησις (ἐν δυσὶν ἴσως θακήσεσι, séances, συντελεστέα), ἢ τῷ ὅτι, ἐπελθούσης ὑφέσεως τῶν συμπτωμάτων τὴν ἐπιοῦσαν, ἐκρίθη περιττὴ ἡ ἀφαίρεσις τῆς ὑπὸ τῶν τρημάτων διειλημμένης μοίρας τοῦ ὀστοῦ. Ἐνδεχόμενον δὲ καὶ ὅτι ἡ σιναρὰ καὶ ὑπὸ τῶν τρημάτων διειλημμένη μοῖρα τοῦ ὀστοῦ ἦν πολλῷ μείζων ἢ ἡ νῦν σωζομένη, ἀφέθη δὲ μόνη αὕτη (ἀφαιρεθείσης τῆς λοιπῆς) εἴτε ἐπειδὴ δι' ἀκριβεστέρας ἐξετάσεως ἐδείχθη ὅτι ἦν ἀσινὴς [1], ἢ ἐπειδὴ, διαρκεσάσης ἴσως πλέον τοῦ ἀνεκτοῦ τῷ πάσχοντι τῆς πρὸς πρίσιν καὶ διὰ τοῦ ἐκκοπέως περιαίρεσιν τῆς ἀφαιρετέας μοίρας τοῦ ὀστοῦ, ἐδέησεν ἵνα ἀναβληθῇ ἡ ἀφαίρεσις τοῦ λοιποῦ, ἥτις ὅμως οὐκ ἐγένετο, ἐπειδὴ ἐν τῷ μεταξὺ, ἢ ἔσχεν ἡ πάθησις τὴν εἰς θάνατον ἔκβασιν, ἢ ἐτράπη ἐπὶ τὸ ἀπεγνωσμένον, ἢ ἐπὶ τὸ βέλτιον.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 16ῃ Φεβρουαρίου, 1871.

Π. ΚΑΛΛΙΒΟΥΡΝΗΣ,
ἰατρός.

[1] Τοῦτο θεωρητέον τοσοῦτον πιθανώτερον, ὅσον δύο τῶν τρόπων τῆς τοῦ κρανίου κατάξεως, ἐφ' οὓς ἐθεωρεῖτο καθ' Ἱπποκράτην ἐνδεδειγμένη ἡ πρίσις, ἦσαν ἡ ἀφανὴς θλάσις καὶ ἡ ἀφανὴς ῥωγμὴ, ἀποδιδομένων, ὡς δοκεῖ, τῶν ἐκ τῆς διασείσεως τοῦ ἐγκεφάλου συμπτωμάτων εἰς ἀφανῆ θλάσιν ἢ ῥωγμὴν τοῦ κρανίου· «τουτέων τῶν τρόπων τῆς κατήξιος ἐς πρίσιν ἀπήκει ἥτε φλάσις ἡ ἀφανὴς ἰδεῖν καὶ ἢν κως τύχῃ φανερὴ γενομένη, καὶ ἡ ῥωγμὴ ἡ ἀφανὴς ἰδεῖν καὶ ἢν φανερὴ ᾖ.» Ἱπποκρ. περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τραυμάτων (σελ. 83, § 13 τῆς ἡμετέρας ἐκδόσ.) [Littré, Τόμ. Γ', σελ. 210, § 9.]

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΦΑΣΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΛΥΣΕΩΣ.

SPECTRANALYSE.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ σπουδαίων ἀνακαλύψεων καὶ ἐφευρέσεων δι' ὧν ὁ ἡμέτερος αἰὼν διακρίνεται πάντων τῶν προλαβόντων, πρώτην θέσιν κατέχει σήμερον ἡ φασματικὴ ἀνάλυσις, ἂν καὶ μόλις ἀριθμεῖ δέκα ἐτῶν ἡλικίαν. Ἐν ταύτῃ τῇ νεανικῇ πρωϊμότητι δεσπόζει ἤδη τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ δεικνύει καθ' ὅλας τὰς ἐρευνητικὰς αὐτῆς μεθόδους ὡριμότητα καὶ πρόοδον τοσαύτην, ὥστε ταχέως θὰ χαιρετίσωμεν αὐτὴν ὡς τὴν τελειοτάτην διδασκάλισσαν πασῶν τῶν ἡμετέρων γνώσεων. Εἰς τὴν χημείαν, φυσικὴν καὶ ἀστρονομίαν ἤνοιξεν εὐρὺ στάδιον νέων πηγῶν ἐρεύνης· δι' αὐτῆς ἐγεννήθησαν πολλαὶ μέθοδοι τῆς φυσιογραφίας, φέρουσαι εἰς τὸν σκοπὸν πολὺ ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον τῶν παλαιῶν, διὰ δὲ τῆς σαφηνείας καὶ ἀκριβείας της ὁλόκληρον στῖφος δεισιδαιμονιῶν καὶ φανταστικῶν ἐνδαλμάτων ἐξηφανίσθη ὁλοσχερῶς· αὕτη ἀνύψωσε τὴν φωτογραφίαν καὶ τηλεγραφικὴν, τὰς νεωτάτας συναδέλφους της, εἰς ὑψηλοτέραν περιωπὴν, ἀφ' ἧς ἠδυνήθησαν νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν οὐρανογραφίαν. Ὀφείλομεν ν' ἀνυψώσωμεν καὶ θαυμάσωμεν αὐτὴν ὡς τὴν μηχανικὴν τοῦ κόσμου τῶν κόσμων, ἣν πρῶτοι μὲν ὁ Κοπέρνικος, Κέπλερος καὶ Γαλιλαῖος ἐπιστημονικῶς ἐθεμελίωσαν, πρῶτος δὲ ὁ μεγαλοφυὴς Νεύτων θαυμασίως ἐτελειοποίησεν, ὥστε οὐ μόνον εἰς τοὺς ῥηθέντας ἄνδρας ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς μετέπειτα μεγάλους νόας, οἷον τὸν Lagrange, Laplace, Gauss καὶ Bessel, ὡς ἑστία καὶ ἐργαστήριον τῆς ἀθανασίας ἐχρησίμευσε· διότι παρέχει ἡμῖν ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπερ αὕτη πρὸ αἰώνων ἐπόθησε. Διὰ δὲ τῆς εὐτυχοῦς ἑνώσεως ἀμφοτέρων ἡ ἀστρονομία ἔλαβε μεγίστην λαμπρότητα καὶ τὴν σφραγῖδα τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὅλου. Καὶ ἐὰν ἡ μὲν μία λύει ἅπαντα τὰ ζητήματα περὶ σχήματος, μεγέθους, τοποθεσίας καὶ κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων, ἡ ἑτέρα χωρεῖ κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ νὰ δίδῃ ἐντελεῖς ἐξηγήσεις περὶ τῶν ὑλῶν καὶ τῆς ὑλικῆς φύσεως τῶν κόσμων. Ἐκείνη μὲν εἶναι τελεία, ἀλλ' αὕτη, καίτοι ἱσταμένη εἰς τὸ μέσον τῆς ἀναπτύξεώς της, δεικνύει ῥοπὴν εἰς πρόοδον ἄγνωστον μέχρι τοῦδε. Ἡ ταχεῖα γέννησις καὶ ἀκμὴ τῆς νέας ταύτης

ἐρευνητικῆς μεθόδου ἐξηγεῖται πρῶτον μὲν ἐκ τῆς μεγάλης τελειοποιήσεως τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐκ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας, ἐπιτηδειοτάτων εἰς τὴν πνευματικὴν ἐπιμιξίαν ὅλων τῶν λαῶν, ἔπειτα δὲ ἐκ τοῦ ὅτι, ἅμα τῇ γεννήσει αὐτῆς, ἔπεσεν εὐτυχῶς εἰς χεῖρας μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἀμέσως κατενόησαν τὴν ἄκραν σπουδαιότητά της, καὶ παρέδωκαν αὐτὴν εἰς τοὺς ὁμόφρονας συναδέλφους των πρὸς περαιτέρω διαμόρφωσιν. Ὁ Bunsen καὶ Kirchhoff ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι θεμελιωταὶ τῆς φασματικῆς ἀναλύσεως, ἱδρυσάμενοι οὕτως ἑαυτοῖς ἀθάνατον ἐπιστημονικὸν μνημεῖον. Ὁ Kirchhoff ἐπενόησε τὴν θεωρίαν, καὶ ἔδειξε τὴν ἐφαρμογὴν τῆς νέας μεθόδου εἰς τὴν ἀστρονομίαν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἠσπάσθησαν αὐτὴν πλεῖστοι ὀξυνούστατοι καὶ ἐπιμελέστατοι παρατηρηταί. Ὑπὲρ πάντας δὲ διεκρίθησαν μεγάλως ὁ Huggins καὶ ὁ Secchi.

Ὅσοι τῶν ἀναγνωστῶν τῆς *Πανδώρας* εἶναι κάτοχοι τῆς Γερμανικῆς γλώσσης παραπέμπονται εἰς τὸ ἐσχάτως ἐκδοθὲν ἀξιόλογον σύγγραμμα τοῦ H. Schellen.» Die spectralanalyse κτλ. χάριν δὲ τῶν ἀγνοούντων τὴν φασματικὴν ἀνάλυσιν προτάσσομεν, πρὶν προβῶμεν εἰς τὸ θέμα ἡμῶν, στοιχειώδη τινα.

Τὸ ἡλιακὸν φῶς διερχόμενον δι' ὑελίνων πρισμάτων ἀποσυντίθεται εἰς εἰκόνα κεχρωματισμένην ὡς τὸ τόξον τῆς Ἴριδος, γνωστὴν ἤδη τοῖς παλαιοῖς καὶ κληθεῖσαν φάσμα κεχρωματισμένον. Τὸ φάσμα τοῦτο δύναται νὰ ἴδῃ ὁ θεατὴς ἢ ἀμέσως, ὅταν αἱ ἀκτῖνες τοῦ φωτὸς διερχόμεναι τὸ πρῖσμα φθάνωσι κατ' εὐθεῖαν εἰς τὸ ὄμμα, ἢ ἐμμέσως, ὅταν πίπτωσιν πρῶτον ἐπὶ ὀπισθοτοίχου, καὶ ἐκεῖθεν δι' ἀντανακλάσεως γίνονται ὁραταί. Πρῶτος ὁ Νεύτων ἐπέστησεν ὡς φυσικὸς τὴν προσοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ὡραίαν ταύτην εἰκόνα τοῦ φωτὸς, καὶ ἐπείσθη ἐπὶ τέλους ὅτι τὸ λευκὸν φῶς ἀποσυντίθεται διὰ τῆς θλάσεως τῶν ἀκτίνων εἰς τὰ διάφορα χρώματά του. Ὥρισε δὲ μὲ μεγάλην ὀξύνοιαν τοὺς διαφόρους συντελεστὰς τῆς θλάσεως καθ' ὅλα τὰ χρώματα τοῦ φωτὸς, καὶ ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐρεύνης του ἐσύστησε τὴν χρωματολογίαν, ἐπὶ ὅλον μὲν αἰῶνα θαυμασθεῖσαν, σήμερον δὲ πολυειδῶς ἀντικρουσθεῖσαν καὶ μετασχηματισθεῖσαν κατὰ τὴν περὶ δονήσεως θεωρίαν.

Ὁ Fraunhofer, ὅστις παρετήρησε λίαν προσεκτικῶς τὸ φάσμα τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς, ἐξήτασε δὲ καὶ ἐξεμέτρησεν αὐτὸ διὰ τοῦ τηλεσκοπίου καὶ λεπτοτάτων γωνιομετρικῶν ἐργαλείων, εὗρεν ἐν αὐτῷ σκοτεινὰς ῥαβδώσεις περὶ τὰς ἑξακοσίας. Τοῦτο διήγειρε μέγαν θαυμασμὸν, καὶ ἡ παρατήρησις πολλαχῶς ἐπαναλήφθη. Ὁ Brewster μάλιστα εὗρε δισχιλίας τοιαύτας ῥαβδώσεις. Τὸ ὅλον λοιπὸν ἐθεωρήθη ὡς γεγονὸς, καὶ ἐπιμελέστατα μετρηθὲν ἀπεικονίσθη. Ἀλλὰ τὸ ζήτημα περὶ τῶν σκοτεινῶν τούτων ῥαβδώσεων ἔμενε κατ' ἀρχὰς ὅλως ἄλυτον. Ὁ Brewster καὶ ἄλλοι παρετήρησαν ὅτι τὰ φάσματα γηΐνων πηγῶν τοῦ φωτὸς σπανίως ἢ οὐδέποτε ἐδείκνυον τὰς σκοτεινὰς ῥαβδώσεις, καὶ ὅτι μάλιστα τὸ ἀνημμένον οἰνόπνευμα, ἐν ᾧ ἦν διαλελυμένον ὀλίγον ἅλας μαγειρικὸν, ἔδιδεν ἁπλῶς μονόχρουν τι κίτρινον καὶ μικρὸν φάσμα. Τότε ὁ Bunsen καὶ ὁ Kirchoff ἐπελήφθησαν πρὸ ἕνδεκα ἐτῶν τοῦ πράγματος, καὶ διεξήγαγον αὐτὸ μετὰ ταχύτητος θαυμασίας.

Δι' ἐπανειλημμένων πειραμάτων ταχέως ἐβεβαιώθησαν, ὅτι πᾶσα διάπυρος ὕλη εἰς μορφὴν ἀεριώδη δίδει φάσμα ἰδιαίτερον καὶ ἰδιάζον αὐτῇ, καὶ μάλιστα τόσον πιστῶς, ὥστε ἐδύνατό τις ἀντιστρόφως ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ φάσματος νὰ συμπεράνῃ τὴν ὕλην. Ἔσπευσαν λοιπὸν νὰ σχεδιάσωσι πίνακα τῶν φασμάτων τῶν διαφόρων ὑλῶν ἀκριβῶς μεμετρημένον, ἵνα τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ διαλύωσι τὸ ὅλον τῶν συνθέτων ὑλῶν. Οὕτω δ' ἐγένετο ἀρχὴ εἴς τινα ὅλως νέαν ποιοτικὴν χημικὴν ἀνάλυσιν, ἣν καταλληλότατα ἀπεκάλεσαν ἀνάλυσιν φασματικήν. Μὲ ἀπίστευτον δὲ ταχύτητα ἐπεξειργάζοντο ἀδιακόπως τὴν νέαν αὐτῶν μέθοδον, καὶ ἔσχον μάλιστα τὸ μέγα εὐτύχημα νἀνεύρωσι δι' αὐτῆς δύο μέχρι τοῦδε ἄγνωστα ἁπλᾶ σώματα, τὰ μέταλλα Καίσιον καὶ Ῥουβίδιον. Τὸ συμβὰν τοῦτο μεγάλως συνεκίνησε τοὺς χημικοὺς, καὶ πανταχοῦ ἤρχισαν νὰ μανθάνωσιν ἀκριβέστερον τὴν νέαν ἀνάλυσιν, καὶ νὰ χρησιμοποιῶσιν αὐτὴν ὡς πρακτικὸν μέσον ἐρεύνης. Οὕτω δὲ διὰ τῶν κοινῶν τούτων ἐργασιῶν ἀνεκαλύφθησαν ἕτερα τρία μέχρι τοῦδε ἄγνωστα στοιχεῖα τὸ Θάλλιον, Ἴνδιον καὶ Ἰαργόνιον. Ἀπερίγραπτος ἦτο τώρα ὁ ἐνθουσιασμὸς καὶ ἡ ἀγαλλίασις. Πλὴν τὸ νέον τοῦτο μέσον δὲν διεκρίθη μόνον διὰ τὴν ταχύτητα καὶ ἁπλότητα τῆς χρήσεως του, ἀλλ' ὑπερέβη καὶ κατὰ τὴν λεπτότητα ὅλα τὰ προϋπάρχοντα. Ἐάν τις π. χ. διαιρέσῃ μίαν λίτραν ἅλατος μαγειρικοῦ εἰς 500,000 ἴσα μέρη, ἕκαστον αὐτῶν λέγεται τὸ χιλιοστημόριον τοῦ γραμμαρίου. Καὶ τοῦτο μὲν ὁ χημικὸς διὰ τῆς λεπτοτάτης τριτάνης του δύναται ἀκόμη κάπως ν' ἀντιληφθῇ. Ἀλλ' ἐὰν καὶ τὸ χιλιοστημόριον τοῦτο τοῦ γραμμαρίου νοήσῃ τις ἔτι διῃρημένον εἰς τρία ἑκατομμύρια ἴσων μερῶν, πάλιν ἡ φασματικὴ ἀνάλυσις δύναται καὶ τοῦ λεπτοτάτου τούτου μορίου τὴν ὕπαρξιν νὰ φέρῃ εἰς τὴν ἀντίληψιν μας. Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἐνεθουσίασεν τοὺς χημικοὺς, καὶ παραχρῆμα πάντες ἠσπάσθησαν τὴν νέαν μέθοδον.

Ἐντούτοις ὁ κύριος ὅρος ὅλης τῆς φασματικῆς ἀναλύσεως ἦτο νὰ θερμάνωσι τὰς ῥευστὰς, στερρὰς καὶ ἀεριομόρφους ὕλας εἰς τὸν ὕπατον βαθμόν,

Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐπὶ τέλους κατώρθωσαν. Ὁ Bunsen ἐτελειοποίησε τὸν ἀεριοκαύστην του, μετεχειρίσθησαν τὸ μαγνησιακὸν φῶς, τὸ Δρουμμόνδιον φῶς, τὸν ἠλεκτρικὸν σπινθῆρα, τὸ ἠλεκτρικὸν ἀνθρακικὸν φῶς, καὶ ἐπενόησαν παντοίους τρόπους ἵνα ἐπιτύχωσι τὸν ἀνώτατον βαθμὸν τῆς θερμότητος καὶ τοῦ φέγγους, καὶ δὲν ἡσύχασαν, μέχρις οὗ κατενόησαν πληρέστατα τὴν σχέσιν τοῦ αἰτίου πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα.

Δι' ὅλας λοιπὸν τὰς προκαταρκτικὰς χημικὰς ἐρεύνας ἢ, ὅπερ τὸ αὐτό, διὰ τὴν ποιοτικὴν ἀνάλυσιν εὑρέθη νέα μέθοδος εὐκολωτέρα καὶ ταχύτερον φέρουσα εἰς τὸν σκοπόν, ἣν οἱ χημικοὶ ἐξετίμησαν μὲν καὶ ἀνεγνώρισαν καθ' ὁλοκληρίαν, ἀλλὰ δὲν ἐχρησιμοποίησαν ἐπίσης, διότι ἡ συνήθεια εἰς τὴν μακροχρόνιον χρῆσιν τῆς παλαιᾶς μεθόδου εἶχε μεγάλην ἑλκυστικὴν δύναμιν. Βαθμηδὸν ὅμως φαίνεται ὅτι τὸ πρᾶγμα βελτιοῦται, καθ' ὅσον ἡ νέα μέθοδος ἐφαρμόζεται ὑπὸ τῶν νεωτέρων χημικῶν, οἵτινες τοσοῦτον τείνουσιν εἰς τὴν πρόοδον, ὅσον οἱ ἀγαθοὶ γέροντες δυσκολεύονται νὰ παραιτήσωσι τὰς συντηρητικὰς ἀρχάς. Ἀλλὰ λίαν ταχέως προσετέθη καὶ νέα ἀνακάλυψις, ἥτις ἀπείρως ἐμεγέθυνε τὸν κύκλον τῆς ἐνεργείας τῆς φασματικῆς ἀνακλύσεως, καὶ ἐχορήγησε αὐτῇ τοιοῦτο χημικὸν στάδιον ἐνεργείας οἷον μέχρι τοῦδε ἐθεωρεῖτο ὡς ἀδύνατον.

Πρὸ πολλοῦ δηλονότι οἱ χημικοὶ ἐξέφρασαν τὴν εἰκασίαν, ὅτι μεταξὺ τῆς ἀποῤῥοφήσεως καὶ ἐκπομπῆς τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτὸς ἢ τῆς θερμότητος εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὕλην πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀριθμητικός τις νόμος, καὶ κατήντησαν εἰς ποικίλας ὑποθέσεις ὅπως συστηματοποιήσωσι τὰ γεγονότα, δὲν ἠδυνήθησαν ὅμως νὰ φθάσωσιν εἰς πειστικόν τι πόρισμα. Ἀλλ' ἰδοὺ ὁ Kirchhoff διὰ μιᾶς ἐπέχυσε φῶς εἰς τὸ ἀνεξερεύνητον τοῦτο σκότος. Ἡ κατὰ τὸ 1860 περὶ τούτου δημοσιευθεῖσα πραγματεία του εἶναι μέγα πνευματικὸν κατόρθωμα, ἀφῖνον ἐποχὴν, εἰς τὸ ὁποῖον δύναταί τις ν' ἀποδώσῃ τὴν αὐτὴν σημασίαν, ἣν καὶ εἰς τὸ τοῦ Νεύτωνος ἀξίωμα τῆς γενικῆς βαρύτητος. Ἡ πραγματεία αὕτη ἐξηγεῖ τὴν σχέσιν μεταξὺ τῆς ἀφετικῆς καὶ ἀποῤῥοφητικῆς δυνάμεως τῶν σωμάτων ὡς πρὸς τὸ φῶς καὶ τὴν θερμότητα, καὶ μάλιστα διὰ τοῦ αἰωνίως ἀξιομνημονεύτου καὶ ἁπλοῦ τούτου ἀξιώματος. «Ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς ἀφετικῆς καὶ ἀποῤῥοφητικῆς δυνάμεως ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ εἴδους ἀκτίνων εἶναι ἡ αὐτὴ δι' ὅλα τὰ σήματα κατὰ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν.» Ἐκ τοῦ ἀξιώματος τούτου ἕπεται φυσικῶς ἡ ἐξήγησις τῆς μετατροπῆς τῶν φασμάτων, καὶ ἡ μετ' αὐτῆς ἀμέσως συνεχομένη τελειωτικὴ καὶ ἀληθὴς ἐξήγησις τῶν σκοτεινῶν ῥαβδώσεων τοῦ Fraunhofer ἐν τῷ φάσματι τοῦ ἡλίου. Παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 54 σχεδίασμα τοῦ συγγράμματος τοῦ Schellen, ὅπου θέλει ἰδεῖ ὅτι ὁ διάπυρος ἀτμὸς τοῦ νατρίου δίδει μόνος καὶ καθ' ἑαυτὸν φάσμα συγκροτούμενον ἐκ λαμπρᾶς διπλῆς γραμμῆς πορτογαλλοκιτρίνου. Ἑπομένως ἀκτινοβολεῖ μόνον κίτρινον φῶς. Ἀλλ' ἂν ἀφήσῃ τις τὸ λευκὸν φῶς τοῦ ἡλίου, ἢ τὸ ἠλεκτρικὸν ἀνθρακικὸν φῶς ἢ τὸ δρουμμόνδιον φῶς νὰ διέλθῃ διὰ τοῦ ἀτμοῦ τοῦ νατρίου, τότε τὸ εἰσερχόμενον ἐντονώτερον φῶς διαλύει τὴν κιτρίνην διπλῆν γραμμὴν τοῦ νατρίου, καὶ γεννᾶται πολύχρουν τι φάσμα, ἐν τῷ ὁποίῳ αἱ γραμμαὶ τοῦ νατρίου φαίνονται σκοτειναί. Οἱ ἀτμοὶ δηλονότι τοῦ νατρίου θ' ἀποῤῥοφήσωσι τὴν ἀντιστοιχοῦσαν αὐτοῖς ἀκτινοβολίαν. Τὰ πειράματα ἐπιτυγχάνουσιν ὁμοίως μὲ τὸ λίθιον, κάλιον κ.τ.λ. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ λαμπρὰ χρώματα τοῦ νατρίου, λιθίου, καλίου κτλ. μετατρέπονται διὰ τοῦ ἐντονωτέρου φωτὸς εἰς ἄχρουν σκοτεινότητα, ὁ Kirchhoff ὠνόμασεν ὅλον τὸ φαινόμενον καταλληλότατα, μετατροπὴν τοῦ φάσματος. Ἑπομένως ἡ μετατροπὴ λαμπρᾶς τινος φασματικῆς γραμμῆς εἰς σκοτεινὴν στηρίζεται μόνον ἐπὶ τοῦ σχετικοῦ μεγέθους τῆς ἀποῤῥοφητικῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀντιστάθμου ἀφετικῆς δυνάμεως τοῦ ἀποῤῥοφῶντος ἀτμοῦ· ὅσον δὲ μεγαλειτέρα εἶναι ἡ πρώτη τόσον μικροτέρα ἡ δευτέρα, καὶ ὅσον μεγαλειτέρα εἶναι ἡ δύναμις τοῦ λευκοῦ φωτὸς τοῦ πεμπομένου ἐκ διαπύρου σώματος, τόσον σκοτεινότεραι φαίνονται αἱ μετατραπεῖσαι γραμμαί.

Οὕτω δὲ διὰ μιᾶς ἐλύθη τὸ αἴνιγμα τῶν σκοτεινῶν ῥαβδώσεων τοῦ Fraunhofer ἐν τῷ ἡλιακῷ φάσματι, εἰς ὃ ἐπὶ πεντηκονταετίαν εἰς μάτην ἐκοπίασαν οἱ ἐξοχώτεροι σοφοί. Τὸ σύγγραμμα τοῦ Schellen μετ' ἐξαιρετικῆς σαφηνείας ἐκθέτει τὸ μέρος τοῦτο. Δεικνύει δὲ πῶς διὰ τῆς χρήσεως δύο πρισμάτων τὸ φάσμα γίνεται πολὺ μακρότερον καὶ ἑπομένως ἀναδεικνύει τὰς σκοτεινὰς γραμμὰς ἐντονωτέρας. Δίδει προσέτι ἀπεικόνισμα τοῦ τοσοῦτον φημισθέντος φασματοσκοπίου τοῦ Kirchhoff μετὰ διαφόρων ἄλλων ὀργάνων, δι' ὧν ὁ χημικὸς οὗτος παρετήρησεν ἐπιμελέστατα τὸν ἥλιον, καὶ ἔφθασεν εἰς πορίσματα, ἅπερ ἤγαγον αὐτὸν εἰς νέαν ὅλως γνώμην περὶ τῆς ὑλικῆς καταστάσεως τοῦ ἡλίου. Κατ' αὐτὸν ὁ ἥλιος συνίσταται ἐξ ἑνὸς πυρῆνος στερρεοῦ ἢ ῥευστοῦ εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν διαπύρου, ὅστις ὡς πάντα τὰ λευκῶς διάπυρα στερρὰ ἢ ῥευστὰ σώματα, ἐκπέμπει ὅλα τὰ εἴδη φωτεινῶν ἀκτίνων, καὶ ἑπομένως ἐδύνατο μόνος καθ' ἑαυτὸν νὰ δίδῃ δικρὲς φάσμα ἄνευ σκοτεινῶν γραμμῶν. Ὁ δὲ λευκῶς διάπυρος οὗτος κεντρικὸς πυρὴν περιβάλλεται μὲ ἀτμόσφαιραν κατωτέρας θερμοκρασίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἕνεκα τῆς μεγίστης θερμότητος τοῦ πυρῆνος εὑρίσκονται εἰς ἀεριώδη καὶ ἀτμώδη κατάστασιν πολλαὶ ὕλαι ἐξ ὧν οὗτος εἶναι συντεθειμένος. Ὅθεν αἱ ἐκ τοῦ πυρῆνος ἐκπεμπόμεναι φωτειναὶ ἀκτῖνες, πρὶν φθάσωσιν εἰς ἡμᾶς, διαπερῶσι τὴν ἀτμόσφαιραν ταύτην, καὶ ἕκαστος ἀτμὸς ἀποσυνθέτει ἐκ τοῦ λευκοῦ φωτὸς ὅλας τὰς ἀκτῖνας, ἃς αὐτὸς ἐν διαπύρῳ καταστάσει δύναται νὰ ἐκπέμψῃ. Ἡ φασματικὴ δὲ παρατήρησις μᾶς διδάσκει ὅτι αἱ ἀκτῖνες τοῦ νατρίου, καλκίου, σιδήρου κτλ. ἀποσυντίθενται, ἑπομένως οἱ ἀτμοὶ τοῦ νατρίου σιδήρου, καλκίου, βαρίου, μαγνησίου, τιτανίου, χρωμίου, νικέλου, κοβάλτου, ὑδρογόνον καὶ ἴσως καὶ λευκοσίδηρος, χαλκὸς, καὶ χρυσὸς πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ ἡλίου καὶ αὐταὶ αἱ ὕλαι ἐν τῷ πυρῆνι. Ὅθεν ὁ ἥλιος σύγκειται ἐκ τῶν αὐτῶν οὐσιῶν ὡς καὶ ἡ ἡμετέρα γῆ.

Ἐὰν ἦτο λοιπὸν δυνατὸν νὰ νικηθῇ κατά τινα τρόπον τὸ λευκὸν φῶς τοῦ ἡλιακοῦ πυρῆνος, ὥστε οἱ διάπυροι ἀτμοὶ τῆς ἀτμοσφαίρας του νὰ παρατηρηθῶσι διὰ τοῦ φασματοσκοπίου, τότε ἔπρεπεν νὰ ἐξαφανισθῶσιν αἱ σκοτειναὶ ῥαβδώσεις ἐν τῷ φάσματι, καὶ τὴν θέσιν αὐτῶν νὰ λάβωσιν αἱ ἀντίστοιχοι κεχρωματισμέναι ἀκτῖνες. Ἤλπισαν ἑπομένως ὅτι κατάλληλος εὐκαιρία πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος θὰ ἦτο ἡ ὁλικὴ ἔκλειψις τοῦ ἡλίου τῆς 18 Αὐγούστου 1868. Τὸ σύγγραμμα τοῦ Schellen διεξοδικῶς ἀναφέρει τὸ συμβὰν τοῦτο καὶ δικαίως, διότι ἡ φασματικὴ ἀνάλυσις ἐπέτυχε τότε λαμπρότατον θρίαμβον. Διότι καθ' ἣν στιγμὴν, ἐξαφανιζομένου τοῦ ἀμέσου ἡλιακοῦ φωτὸς, ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ ἡ ὁλικὴ ἔκλειψις, ταὐτοχρόνως καὶ αἱ ῥαβδώσεις τοῦ Fraunhofer ἐν τῷ ἡλιακῷ φάσματι ἐξηφανίσθησαν. Ἡ ἐκ τούτου χαρὰ μόλις περιγράφεται. Δὲν ἦτον ὅμως πληρεστάτη, διότι δὲν ἠδυνήθησαν νὰ εὕρωσιν ἐν τῷ φάσματι ἴχνος τι τῶν λαμπρῶν γραμμῶν τῶν λαμβανουσῶν τὴν θέσιν τῶν σκοτεινῶν. Ἀλλὰ θὰ ἔσπευδέ τις λίαν, ἐὰν συνήγαγεν ἐκ τούτου τὸ σφαλερὸν τῆς θεωρίας τοῦ Kirchhoff, καὶ δύναται νὰ εἴπῃ μόνον ὅτι ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ ἡλίου δὲν ἔχει τὸν ἀπαιτούμενον βαθμὸν τῆς θερμότητος ἵνα φέρῃ τὴν μετατροπὴν ἐν τῷ κεχρωματισμένῳ φάσματι, καὶ μάλιστα ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀποστάσεώς της ἀπὸ τῆς γῆς. Προσέτι ἡ βαθεία μελανότης τῶν ῥαβδώσεων τοῦ Fraunhofer δικαιολογεῖ τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν θερμοκρασιῶν τοῦ ἡλιακοῦ πυρῆνος καὶ τῆς περιβαλλούσης αὐτὸν ἀτμοσφαίρας πρέπει νὰ ἦναι λίαν μεγάλη. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἐξ ἄλλων λόγων δὲν δικαιολογεῖται ὁλοσχερῶς ἡ παραδοχὴ στερρεοῦ ῥευστοῦ διαπύρου πυρῆνος τοῦ ἡλίου, οὐχ ἧττον ἡ ἐξήγησις τοῦ Kirchhoff περὶ τῶν ῥαβδώσεων τοῦ Fraunhofer καὶ ἡ ἐντεῦθεν ἀπόδειξις τῆς ὑπάρξεως στοιχείων ἐν τῷ ἡλίῳ ὁμοίων πρὸς τὰ τῆς γῆς μένει ὅλως ἀπρόσβλητος.

Ἀνεγνώρισαν προσέτι τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὑδατίου ἀτμοῦ καὶ τοῦ ὑδρογόνου ἐπὶ τοῦ φάσματος, καὶ ἐπείσθησαν βαθμηδὸν, ὅτι ἀτμόσφαιρα τοῦ ἡλίου δεικνύει ἴχνη αὐτῶν, καὶ μάλιστα πλησίον τῶν ἡλιακῶν κηλίδων. Ὅθεν καὶ αὗται ἐξητάσθησαν ἀκριβέστερον, καὶ εἶναι λίαν περίεργον ν' ἀναγνώσῃ τις περὶ τούτου τὸ σύγγραμμα τοῦ Schellen, διότι περιέχει πλεῖστα κάλλιστα φωτογραφήματα τῶν αἰνιγματωδῶν τούτων φαινομένων τοῦ ἡλίου ληφθέντα ὑπὸ τοῦ Nasmyth, τοῦ περιφήμου ἐφευρετοῦ τῆς ἀτμοσφύρας, τοῦ Secchi τοῦ Warren de la Rue καὶ ἄλλων. Ὁ Kirchhoff, Spörer καὶ ἄλλοι διὰ ἐπανειλημμένων παρατηρήσεων καὶ ἐκτιμήσεων κατήντησαν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι αἱ κηλῖδες τοῦ ἡλίου εἶναι νεφελοειδεῖς συμπυκνώσεις ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ αὐτοῦ, αἵτινες γεννῶνται διὰ τῆς ἀκτινοβολίας τῆς θερμότητος, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τῆς γῆς σχηματίζονται τὰ νέφη καὶ αἱ ὁμίχλαι. Ἐμποδίζουσι δὲ τὸ ἡλιακὸν φῶς ἐκεῖ ὡς καὶ αὗται ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὴν διὰ τῆς ἀτμοσφαίρας δίοδον, καὶ δύνανται νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν κατάστασιν νέας διαλύσεως ἢ μεγαλειτέρας συμπυκνώσεως, καθ' ὅσον ἐπενεργοῦσιν εἰς αὐτὰς θερμότερα ἢ ψυχρότερα ῥεύματα. Κατὰ τὰς φασματικὰς παρατηρήσεις τοῦ Secchi, Huggins καὶ Lockyer αἱ κηλῖδες συγκροτοῦνται ἐκ πολλῶν ἐπ' ἀλλήλων ἐστιβασμένων ὑλῶν οὕτως, ὥστε τὸ ὑδρογόνον ἀποτελεῖ τὸ ἀνώτατον στρῶμα, ὑφ' ὃ ἔρχονται ὑδατώδεις ἀτμοί, ἔπειτα μαγνήσιον καὶ νάτριον· τὰ δὲ ἀδιόρατα κατώτερα στρώματα εἶναι ἀτμοὶ καλκίου καὶ σιδήρου. Ἀλλὰ τὸ μέρος τοῦτο τῆς ἐρεύνης διατελεῖ εἰσέτι εἰς τὸ στάδιον τῆς γεννήσεως, καὶ δὲν φέρει εἰς ὁριστικὰ συμπεράσματα.

Ἀπὸ εἰκοσαετίας αἱ κατὰ τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου φαινόμεναι προεξοχαὶ (protuberanzen) εἵλκυσαν τὴν συντονωτάτην προσοχὴν τῶν ἀστρονόμων. Ἡ ἀμφιβολία, ἂν αἱ ῥοδόχροες νεφελοειδεῖς αὗται προεξοχαὶ ὑπὲρ τὸν ἐσκοτισμένον δίσκον ἀνῆκον εἰς τὴν σελήνην ἢ τὸν ἥλιον, διελύθη ὑπὲρ τούτου μετὰ πάσης βεβαιότητος. Κατὰ τὴν ἔκλειψιν τῆς 18 Ἰουλίου 1868 εἶχον τελειοποιήσει πολὺ τὰ παρατηρητικὰ ὄργανα ἀκριβῶς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὥστε ἐπέτυχον μάλιστα λαμπρὰ φωτογραφήματα αὐτῶν. Ἐντούτοις ὡς πρὸς τὸ ζήτημα περὶ τῆς ὕλης τῶν προεξοχῶν δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ὑπερβῶσι τὸν κύκλον τῶν εἰκασιῶν. Ὅθεν ἀνυπομόνως προσεδόκων τὴν ἔκλειψιν τοῦ 1868 μήπως διὰ τῆς φασματικῆς ἀναλύσεως φθάσωσιν εἰς πειστικώτερα συμπεράσματα. Τῳόντι ἐκ τῶν γενομένων παρατηρήσεων εἰς τὸ Aden καὶ βραδύτερον παρὰ τὴν Ma-

nila ἐπείσθησαν ὅτι αἱ προεξοχαὶ εἶναι διάπυροι ἀεριώδεις ὄγκοι, ἐν οἷς ἐπικρατεῖ τὸ ὑδρογόνον, ὅτι περικαλύπτουσιν ὅλον τὸ σῶμα τοῦ ἡλίου ὁτὲ μὲν καθ' εὐρείας ἐπεκτάσεις ἐν χθαμαλοτέρᾳ ἀνυψώσει ὁτὲ δὲ εἰς χωριστὰς ἐξογκώσεις ὕψους 20,000 μιλλίων. Τὰς προεξοχὰς ταύτας ἐδύναντο νὰ ἴδωσι κατ' ἀρχὰς μόνον εἰς τὰς ὁλικὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου, καὶ ἐλυποῦντο πολὺ ὅτι τόσον βραχέως καὶ τόσον σπανίως ἀπήλαυον τὸ θελκτικὸν τοῦτο θέαμα. Ὅθεν οὐχὶ ὀλίγον ἐξεπλάγησαν, ὅτε ὁ Norman Lockyer ἐδήλωσε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1866 εἰς τὴν Royal Society τοῦ Λονδίνου ὅτι εὗρε μέθοδον δι' ἧς τὸ φάσμα τῶν προεξοχῶν φαίνεται κατὰ πᾶσαν ἐμφάνισιν τοῦ ἡλίου. Ἀλλ' ἡ πρώτη ἐφαρμογὴ τῆς νέας παρατηρητικῆς μεθόδου ὀλίγον ἐπέτυχεν. Ὅτε δὲ ὁ Janssen εἰς τὰς Ἰνδίας παρετήρησε προσεκτικῶς τὰς προεξοχὰς κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκλειψιν τοῦ ἡλίου, καί τινες παρεπονοῦντο ὅτι τὴν ὡραίαν ταύτην ἀπόλαυσιν δὲν ἐδύναντο νὰ ἔχωσι συχνότερον καὶ διαρκέστερον, οὗτος ἐπεφώνησεν· «Θὰ ἐπανίδω τὰς γραμμὰς ἐκείνας ἄνευ τῶν ἐκλείψεων.» καὶ δὲν ἡσύχασεν ἕως οὗ τῷ ὄντι τὸ κατώρθωσε. Τὴν 18 Αὐγούστου 1868 ὀλίγον ἢ οὐδόλως ἐφάνη ὁ ἥλιος. Τὴν 19 ὁ Janssen ἠγέρθη πρὸ τοῦ λυκαυγοῦς ἵνα παρατηρήσῃ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Μόλις δὲ ὁ ἡγεμὼν τοῦ φωτὸς ἐφάνη ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος, καὶ ὁ εὐτυχὴς παρατηρητὴς εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ φάσμα τῶν προεξοχῶν λαμπρότατον καὶ καθαρότατον. Ἡ εἰκὼν τῆς προτεραίας εἶχεν ὅλως μεταβληθῆ, καὶ μόλις ἐφαίνοντο αἱ ἐκεῖ παρατηρηθεῖσαι μεγάλαι προεξοχαί. Ἐπὶ δεκαεπτὰ ἡμέρας παρετήρει καὶ ἐσπούδαζε τὸ φαινόμενον μετ' ἀκαμάτου ζήλου καὶ ἔπεμψεν ἔπειτα τὰς παρατηρήσεις καὶ τὴν ἀνακάλυψίν του εἰς Παρισίους πρὸς τὸν ὑπουργὸν τῆς Παιδείας. Ἡ ἀξιομνημόνευτος διὰ τὴν ἀστρονομίαν εἴδησις αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ Καναδᾶ τὴν 19 Σεπτεμβρίου 1868. Ἀλλὰ καὶ ὁ Lockyer ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν εἰς τὸν σκοπὸν πλὴν μόλις τὴν 16 Ὀκτωβρίου 1868. Τὴν 20 Ὀκτωβρίου εἶχε τελειοποιήσει τοσοῦτον τὸ μὲ ὡρολόγιόν τι ἐφωδιασμένον φασματοτηλεσκόπιόν του, ὥστε δι' αὐτοῦ ἐφαίνοντο τῷ ὄντι αἱ προεξοχαί, καὶ οὕτως τὰ πάντα ἔλαβον αἴσιον πέρας. Ἐὰν δὲ ἔφθασε βραδύτερον τοῦ Janssen εἰς τὸ ποθούμενον τέλος, ὀφείλεται ὅμως αὐτῷ ἡ τιμὴ ὅτι πρῶτος συνέλαβε τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ παρατήρησις ἐδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ. Εὐκόλως ἐννοεῖ τις οἵαν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν ὅτι αἱ προεξοχαί, αἱ πρότερον μόνον κατὰ πολυετῆ διαλείμματα ἐπ' ὀλίγας στιγμὰς παρατηρούμεναι, τώρα καθ' ἡμέραν καὶ ἐπὶ ὅλας ὥρας ἐδύναντο νὰ παρατηρηθῶσι.

Κατεσκεύασαν προσέτι τὰ φασματοσκόπια καταλληλότερα καὶ τελειότερα πρὸς παρατήρησιν τῶν οὐρανίων σωμάτων, καὶ εἰς τοῦτο ἰδίως διεκρίθησαν ὁ Huggins καὶ ὁ Secchi. Δι' αὐτῶν δὲ ἀπέκτησαν φάσματα τῆς σελήνης καὶ τῶν πλανητῶν, τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων, τῶν διπλῶν ἀστέρων, τῶν νεφελοειδῶν κηλίδων καὶ τῶν τηλοσκοπικῶν ἀστρικῶν συμπλεγμάτων, τῶν διαττόντων ἀστέρων, μετεωρικῶν σμηνῶν καὶ πυρίνων σφαιρῶν καὶ τῶν κομητῶν· εὗρον δὲ εἰς ἅπαντα ταῦτα τὰ σώματα τὰς αὐτὰς ὕλας, ἃς ἔχει καὶ ἡ γῆ, ἀλλὰ καὶ καταστάσεις καὶ ἰδιότητας ὅλως διαφόρους τῶν ἡμετέρων. Λίαν διεξοδικὸν θὰ ἦτο νὰ λαλήσωμεν εἰδικῶς περὶ τούτων, καὶ παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Schellen, ὅπου τὰ πάντα ἀναπτύσσονται διεξοδικῶς. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο περιγράφει προσέτι καὶ τὴν νεωτάτην ἀνακάλυψιν τοῦ Tyndall ὅτι τὸ συγκεντρωμένον ἡλιακὸν φῶς ἢ τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς διαλύει τοὺς ἐλαφροὺς ἀτμοὺς πολλῶν ρευστῶν, καὶ στιγμιαίως παράγει ἐν αὐτοῖς σχεδὸν ὁμιχλοειδεῖς βροχάς, καθ' ἃς γεννῶνται μεγαλοπρεπῆ φωτεινὰ φαινόμενα. «Ὅθεν οὐδὲν δύναται,» ἐκφωνεῖ ὁ Tyndall ἐνθουσιῶν, «νὰ ἐξηγήσῃ κάλλιον καὶ τελειότερον τὸ αἰθέριον ἐκεῖνο ὕφασμα, ὅπερ ὁ J. Herchel ἀποδίδει εἰς τοὺς κομήτας, ἢ τὸ ὑπὸ τὴν ἐπίῤῥοιαν τοῦ συγκεντρωμένου φωτὸς σχηματιζόμενον ἀτμῶδες νέφος, καὶ τὰ γενόμενα πειράματα προδήλως ἐξηγοῦσιν ὅτι ὕλη ἀπείρου σχεδὸν λεπτότητος δύναται νὰ διαδώσῃ ἔτι ἐντονώτερον φῶς ἢ τὸ τῆς οὐρᾶς τῶν κομητῶν. Τὸ βάρος τοῦ νέφους, ὅπερ πέμπει εἰς τὰ ὄμματα μας τὸν φωτισμὸν τοῦτον ἔπρεπέ τις ἑκατομμυριάκις νὰ πολλαπλασιάσῃ, ἵνα λάβῃ τὸ βάρος τοῦ ἀέρος ἐν ᾧ δονεῖται.» Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Tyndall ὁ κομήτης συγκροτεῖται ἐκ τοιούτων λεπτῶν ἀτμῶν, ἃς τὸ ἡλιακὸν φῶς ἀποσυνθέτει καὶ καθιστᾶ φωτεινάς· ὅθεν ἡ οὐρὰ δὲν εἶναι ὕλη ἐκῤῥιπτομένη ὑπὸ τῶν κομητῶν ἀλλὰ τοιαύτη ὥστε μόνη καταπίπτει βροχηδὸν ἐπὶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ὅταν αὗται διέρχωνται τὸν κομήτην. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ καταπληκτικὴ ταχύτης, μεθ' ἧς αἱ οὐραὶ τῶν κομητῶν πολλάκις σχηματίζονται, καὶ προσέτι ὅτι αἱ ὕλαι τῶν οὐρῶν τῶν κομητῶν εἶναι μεταβληταί, ὡς ἐπέδειξεν καταφανῶς ἡ φασματικὴ ἀνάλυσις, διότι ἡ οὐρὰ σχηματίζεται ἀενάως κατὰ τὴν πορείαν τοῦ κομήτου. Ὡς βλέπει πᾶς τις ὁ Tyndall λίαν εὐφυῶς ἐπέχυσεν ὅλως νέον φῶς περὶ τῆς φύσεως τῶν κομητῶν. Περὶ πάντων δὲ τούτων παραπέμπομεν εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ Schellen Braunschweig. Georg. Westermnan.

(Westermann's Monats-hefte N° 68).

Γ. Ε. Α.

ΠΟΙΚΙΛΑ ΠΟΙΗΜΑΤΙΑ.

Εἰ δ' οὐχ ἁδέα ταῦτα, τί μοι ποτὶ πλείονα μοχθεῖν; (Βίων).

Α'.

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Ἐϊχενδόρφου.)

Τῶν φίλων δρυῶν καὶ αἰγείρων
Μαγείας ἐγκλείουν οἱ κλάδοι·
Κ' ἐν μέσῳ συχνάκις ὀνείρων
Ἀρχίζει ὁ κῆπος νὰ ᾄδῃ . . .

Τὸ ᾆσμα ἐνίοτ' ἐκεῖνο
Ἀκούεται μέχρι πρωΐας,
Καὶ τόνομα, ὅλος ἐν θρήνῳ,
Καλῶ κασιγνήτης γλυκείας!

Ἐδῶ μοὶ εἶν' ἅπαντες ξένοι,
Καὶ τρόμος ἐδῶ μὲ κατέχει·
Ὁμοῦ ἡ ψυχή μου νὰ μένῃ
Ποθεῖ μετὰ σοῦ, καὶ νὰ τρέχῃ . . .

Ὁμοῦ καὶ εἰς ὥρας ἡσύχους,
Τὸν δρόμον ἀφοῦ τελειώσῃ,
Ὑπὸ τοὺς γλυκεῖς τούτους ἤχους
Νηδύμως ἐκεῖ νὰ ὑπνώσῃ.

Β'.

ΤΑ ΔΕΙΝΑ.

Ἂν βλέμματα στρέψῃς πρὸς μὲ βελοβόλα,
Νεκροῦνται, φιλτάτη, καὶ παύουσιν ὅλα
Τὰ πάθη καρδίας αὐχμώσης·

Καὶ ἴσταμαι τότε ἐμπρός σου ὡς λίθος,
Εἰς σκότους ἐκτάσεις, εἰς ἔρωτος βῦθος,
Στεροῦμαι τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσης.

Καὶ ὅταν συνέλθω ὁ δύστηνος, πάλιν,
Ὦ! πόσην ἐντός μου αἰσθάνομαι πάλην . . .
Καὶ πόνοι δριμύτατοι πόσον,

Διὰ τῆς πλημμύρας αὐτῶν τῆς ἀγρίας
Πληγὰς εἰς τὸ στῆθος ποιοῦντες μυρίας,
Ὡς ξίφη ὀξέα τρυπῶσι . . .

Παρὰ ἀεννάως σκληρὰ τυραννία,
Καὶ κόλασις τόσῳ φρικτή, αἰωνία,
Παρὰ ἀτελείωτος θλίψις,

Ὦ! κάλλιον ἅπαξ τοῦ κόσμου νὰ λείψω,
Τὰ τόσα δεινά μου εἰς τάφον νὰ κρύψω,
Ἢ σὺ ἐκ τοῦ μέσου νὰ λείψῃς.

Γ'.

ΧΕΙΜΩΝ.

Ποῦ τῶν δασῶν μου τὸ γλυκὺ ψιθύρισμα, ποῦ εἶναι;
Ποῦ τὸ γλυκὺ κελάρυσμα, ὃ ἔπεμπον αἱ κρῆναι;
Ποῦ εἶναι; τί ἀπέγειναν τὰ ἄνθη τοῦ λειμῶνος;
Τὰ δένδρα ἐγυμνώθησαν· ὁ τάφης τοῦ χειμῶνος
Πεδία κατεκάλυψε καὶ λόφους καὶ κοιλάδας·
Τὰ πάντα ὑπὸ τὰς πυκνὰς ἐτάφησαν νιφάδας!
Ὑπὸ τοῦ πάγου τὸν φλοιὸν σιγᾷ ὁ ῥύαξ ἤδη,
Τὸ πᾶν νεκροῦται καὶ ζωῆς οὐδὲν σημεῖον δίδει . . .
Καὶ μόνον βρέμει καὶ βοᾷ ὁ ἄνεμος, καὶ νέφη
Σωρεύων εἰς τὸν οὐρανὸν, σφοδρῶς τὰ περιστρέφει.

Δ'.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΡΟΩΡΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΝΕΑΝΙΔΟΣ.

Ποῦ τὸ ἤλπισα, φίλη μου, ποῦ;
Ἐντὸς δύο ὡρῶν ν' ἀσθενήσῃς,
Καὶ εἰς πένθος βαθὺ νὰ ἀφήσῃς
Καὶ γονεῖς καὶ ἐμὲ τοῦ λοιποῦ;

Ἐχθὲς πόσον εὐθύμεις, χρυσῆ!
Ἥσο ὅλη ὑγεία καὶ γέλως·
Τίς ὑπώπτευσεν ὅτι τὸ τέλος
Θέλεις εὕρει προώρως καὶ σύ;

Ποῦ τὸ ἤλπισα, ὅτι ἐν ᾧ
Ἐχθὲς ἤνθεις εὔοσμον ῥόδον,
Τοῦ θανάτου σου τόρα ὁ κώδων
Θέλει κάμει πικρῶς νὰ θρηνῶ!...

Ἀγνοοῦσιν αὐτὰ τὰ δεινά,
Ἀγνοοῦσιν αἱ ἄκραι σου φίλαι,
Καὶ συμπαίζουσιν ἔτι κωτίλαι,
Ἄνθη κόπτουσαι ἐαρινά.

Εἰς τὸν κῆπον συνῆλθον ἐκεῖ,
Ὅπου ἔπαιζες χθὲς μετ' ἐκείνων·
Ὦ! ὁποῖον θὰ πέμψωσι θρῆνον,
Ὅτε εἴδησις φθάσῃ κακὴ

Εἰς τὰς φίλας αὐτῶν ἀκοὰς,
Ὅτι αἴφνης ἀφῆκες τὸν κόσμον,
Κ' ἐξ ἀνθέων δὲν θέλεις εὐόσμων.
Πλέκει δέσμας εἰς τὰς πρασιάς . . . .

Ποῦ τὸ ἤλπισα, φίλη μου, ποῦ;
Ἐντὸς δύο ὡρῶν ν' ἀσθενήσῃς,
Καὶ τὸν κόσμον ἐξαίφνης ν' ἀφήσῃς,
Καὶ εἰς πένθος ἐμὲ τοῦ λοιποῦ!...

Ε'.

ΑΡΑ.

Τὴν στιγμὴν τὴν κακίστην καταρῶμαι ἀκόμα,
Καθ' ἣν πρῶτον, φιλτάτη, σὲ εἶδον.
Καθ' ἣν πρῶτον αὐτό σου τὸ οὐράνιον ὄμμα
Μὲ ἐνέπλησε τόσων ἐλπίδων.

Αἱ ἐλπίδες πλὴν αὗται διελύθησαν πᾶσαι,
Ὡς καπνὸς ἀπὸ πνεῦμα ἀέρος·
Σὺ οὐδόλως συμπάσχεις· ἀμερίμνως κοιμᾶσαι
Δὲν σ' ἐγγίζει ὁ τόσος μου ἔρως!

Ἀλλ' ἐγὼ ὁ πολύτλας . . . . ἀλλ' ἐγὼ καθ' ἑκάστην,
(Ὦ! ὁποία πικρὰ καταισχύνη!)
Καθ' ἑκάστην δακρύων, ἱκετεύω τὸν Πλάστην
Τὴν σκληράν σου ψυχὴν ν' ἀπαλύνῃ·

Τὴν σκληράν σου καρδίαν εἰς τὴν βρύσιν νὰ λούσῃ
Τῶν πικρῶν καὶ θερμῶν μου δακρύων...
Εἴθε! εἴθε ὁ Πλάστης τὰς εὐχάς μου ν' ἀκούσῃ
Πρὶν μὲ ἴδῃς, σκληρόκαρδε κρύον!..

ΣΤ'.

MEINE GELIEBTE.

Βλέμμα πλῆρες βελῶν ἰοφόρων
Κατ' ἐμοῦ ἄνευ λόγου μὴ ῥίπτε·
Μ' ἐβασάνισες πλέον εἰς κόρον,
Μ' ἐτιμώρησας, meine Geliebte.

Ὦ! τὰ κάλλη αὐτά σου τὰ θεῖα
Ἀπ' ἐμοῦ, ἱκετεύω σε, κρύπτε.
Κ' ἐκτὸς τούτου ὑπάρχει βαθεῖα
Ἡ πληγή μου, ὦ meine Geliebte.

. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Ἀφοῦ ῥίπτῃ τὸ ὄμμα σου βέλη,
Δι' αὐτῶν τὴν καρδίαν μου τύπτε·
Ἀφοῦ οὕτως ἡ μοῖρα τὸ θέλῃ
Μή μου φείδου, ὦ meine Geliebte.

Σὺ, ψυχή μου, ἀθλία ψυχή μου!
Τὸν ζυγὸν εἰς τοῦ ἔρωτος κύπτε·
Μόνη μένεις ἐν μέσῳ ἐρήμου,
Σὲ ἀφίνει ἡ meine Geliebte.

Ζ'.

ΕΙΣ ΧΗΡΑΝ.

Ἀπηύδησας· αἱ ἄελλαι τοῦ ταλαιπώρου βίου,
Αἱ ἰοφόροι ἄκανθαι ὀδύνης ἀϊδίου
Τὴν τρυφερὰν καρδίαν σου καθήμαξαν πρὸς ὥρας,
Καὶ τῶν γλαυκῶν σου ὀφθαλμῶν ἐθόλωσαν τὰς κόρας,
Σφραγῖδα εἰς τὸ μέτωπον βαθείας λύπης φέρεις·
Καὶ μετὰ κόπου τῆς ζωῆς τὸ ἄχθος, βλέπω, αἴρεις.
Μεμονωμένη, χήρα.
Τὸν θάνατον λογίζεσαι ὡς μόνον σου σωτῆρα.

Ὦ ναί! ὁ βίος πικριῶν καὶ ἀλγηδόνων βρίθει,
Καὶ εἰς αὐτὸν ἀντέχουσι δυσκόλως νέα στήθη.
Ταχέως διαῤῥήγνυνται καὶ καταντῶσι θῦμα,
Ταχέως τὸ κατάψυχρον τὰ ἐγκολποῦται μνῆμα!
Ναί, τῆς ζωῆς τὸ πέλαγος ὑφάλων εἶναι πλῆρες.
Καὶ τὸ σαθρὸν σκαφίδιον δὲν κυβερνῶσι χεῖρες
Ἀγύμναστοι, καθότι
Ἀπροσδοκήτως ναυαγεῖ εἰς τῆς νυκτὸς τὰ σκότη.

Ὦ! πόσον χθὲς πλησίστιον ηὐπλόουν, πουμνησίου
Ἀνέμου ἐπιπνέοντος ἐπὶ πελάγους λείου!
Πλὴν αἴφνης ἐσκυθρώπασεν ὁ οὐρανὸς—καὶ μνῆμα
Εἰς τῆς θαλάσσης ἔτυχον τὸ πρῴην λεῖον κῦμα....
Καὶ πρὶν τὸ τέλος ἴδωσι τοῦ ποθουμένου πλοῦ των
Εἰς τὰς ἀγρίας τῆς ἁλὸς ἀβύσσους δόξαν, πλοῦτον
Συνέθαψαν, ταφέντες
Καὶ μόλις μνήμην ἀμυδρὰν περὶ αὐτῶν ἀφέντες!

Ὦ φίλη! διὰ κρατερᾶς ὑπομονῆς, ὁπλίσου,
Καὶ βάδιζε ἐπ' ἀτραποῦ ὁλισθηρᾶς, ἀνίσου.
Εἰς τοῦ Ὑψίστου τὰς βουλὰς ἀφόβως ὑποσάσσου·
Ὁ Ὕψιστος καθοδηγεῖ αὐτὰ τὰ βήματά σου·
Ὁ Ὕψιστος τὰς λύπας σου αὐτὰς διασκεδάζει,
Ὁ Ὕψιστος τοὺς πόνους σου ἀφεύκτως κατευνάζει,
Ὁ Ὕψιστος ἐκείνην
Ἐπαναφέρει τῆς ψυχῆς τὴν γλυκερὰν γαλήνην.

Τί ἂν, τὰς λύπας φέρουσα εἰς τῆς ψυχῆς τὰ βάθη,
Αἰώνια λογίζεσαι τὰ πρόσκαιρά σου πάθη;
Τί κέρδος ἂν νυχθημερὸν εἰς δάκρυ λουομένη,
Παραμυθίαν δὲν ζητεῖς εἰς τ' ἅγια τεμένη;
Τοῦ ἀβιώτου βίου σου σβεννύμενος ὁ λύχνος,
Συσβέννυσιν ἐπὶ τῆς γῆς πᾶν ἀγαθόν σου ἴχνος...
Καὶ ἀποθνήσκεις δίκην
Αὐτόχειρος, ἐμπνέοντος ἀντὶ τοῦ οἴκτου φρίκην!

Διὸ πρὶν ἔτι πάρωρον τοῦ πένθους γείνῃς θῦμα·
Τῆς νεαρᾶς σου πρὶν ζωῆς αὐτῆς κοπῇ τὸ νῆμα,
Ἐκ νέου στῆθος φέρουσα ὑπὸ ἀγάπης πάλλον,
Τοῦ πένθους λήθην ζήτησον εἰς τὸν τοῦ κόσμου σάλον·
Καὶ εἰς συζύγου σύμπνιξον δευτέρου τὰς ἀγκάλας.
Τὰς τόσας ἀλγηδόνας σου, τὰς λύπας τὰς μεγάλας·
Καὶ ὥρας δὸς εὐθύμους
Εἰς τοὺς περιστοιχίζοντας σὲ φίλους καὶ γνωρίμους.

ΑΘ. Π. ΠΗΛΛΙΚΑΣ.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΗ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Ἡ ἐτυμολογία δύο λέξεων τῆς καθομιλουμένης ἔδωκε πολλάκις εἰς πολλὰς εἰκασίας ἀφορμὴν, ἡ τῶν ἐπιῤῥημάτων *μαζῆ* καὶ *ἀλλίμονον*. Καὶ ὅτι τὸ *μαζῆ* παρεφθάρη ἐκ τοῦ ἅμαζε, ἀπεδείξαμεν πρὸ ἐτῶν ἐν τῷ Ι' τόμῳ τῆς *Πανδώρας* (σελ. 431). Σήμερον δὲ μανθάνομεν ἔκ τινος γλωσσαρίου τοῦ ἐκ Τραπεζοῦντος Κ. Ι. Βαλαβάνη (Ἑπταλ. τεῦχ. Β', ἀριθ. 3, Σεπτέμβριος σελ. 349), ὅτι καὶ τὸ ἀλίμονον παρεφθάρη ἐκ τοῦ ἀρχαίου *αἴλινα*· διότι ἐν Πόντῳ ἐπιφωνοῦσιν ἀντὶ τοῦ ἀλίμονον *αἰλί!* ὅπως καὶ ἐν ταῖς ἡμετέραις νήσοις τοῦ Αἰγαίου μεταχειρίζονται εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν τὸ *ἀλί*. Αἴλινα δὲ λέγοντες ἐπιῤῥηματικῶς οἱ ἀρχαῖοι ἐσήμαινον τὸ κλαυθμηρῶς, θρηνητικῶς. «Αἴλινος γόος, αἴλινον γράμμα, αἴλινος ᾠδή, κτλ.» Τὸ δὲ μετὰ τὸ *ἀλί* προστιθέμενον *μόνον*, ἐννοεῖ «αἴλινα μόνον εἰς ἐμέ.» Διὸ καὶ ὁ στίχος·

Ἀλὶ μόνον 'ς ἐμένα πλέον, πουλάκι μου,
Ἐλπίζω γιὰ νὰ σ' εὕρῃ τὸ κριματάκι μου.»